

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Right Occupations in Accordance with Philosophy of Sufficiency
Economy for Peaceful Coexistence of Ethnic Groups in The Western

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in The Western

โดย

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761298

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Right Occupations in Accordance with Philosophy of Sufficiency
Economy for Peaceful Coexistence of Ethnic Groups in The Western

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in The Western

โดย

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761298

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 3

The Right Occupations in Accordance with Philosophy of Sufficiency
Economy for Peaceful Coexistence of Ethnic Groups in The Western

Under Research Plan

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in The Western

By

Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst.Prof.,Dr. and Other
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College
B.E. 2561

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761298

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผู้วิจัย: พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ

หน่วยงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) วิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม และ (๓) นำเสนอกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๕ ท่าน และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ ท่าน ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ประกอบด้วย (๑) ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ พบว่า มีการจัดอบรมผู้นำสัมมาชีพในรูปแบบการจัดฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ (๒) ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด พบว่า มุ่งเน้นการจัดทำแผนปฏิบัติการของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด (๓) ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน พบว่า ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นบุคคลในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชนเป็นอย่างดี (๔) ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย พบว่า มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ (๕) ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน คือ มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพโดยมีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

ให้การสนับสนุน และ (๖) ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ พบว่า มีการพัฒนาอาชีพดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นเป็นส่วนใหญ่โดยมีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รองรับการจัดจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

๒. บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย (๑) ด้านศีล พบว่า มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพด้วยความสุจริต และงดเว้นการเบียดเบียนกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ (๒) ด้านสมาธิ พบว่า มีการส่งเสริมให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการและการมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต และ (๓) ด้านปัญญา พบว่า มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาปัญญา และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนภายในวัด

๓. กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้ (๑) การจัดทำ “หลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ” สำหรับพระสงฆ์ (๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิทยากร โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความสนใจและเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน จำนวน ๑๐๐ รูป โดยแบ่งการอบรมออกเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป ทั้งนี้ มีมุ่งหมายให้พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (๓) การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยให้มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของฝ่ายราชการที่มีอยู่แล้ว ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย (๔) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม อาทิ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อพัฒนาสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ (๕) ดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข ในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA ที่เน้นการดำเนินการระยะสั้นและมีอบรมให้ความรู้ การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และ (๖) จัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสำหรับพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: สัมมาชีพ, หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ, กลุ่มชาติพันธุ์

Research Title: The Right Occupations in Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy for Peaceful Coexistence of Ethnic Groups in The Western

Researcher: Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst.Prof.,Dr. and Other

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

Fiscal Year: B.E. 2561

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purpose of this research are (1) to study the current situation of strengthening the right occupations in accordance with philosophy of sufficiency economy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West, (2) to analyze the role of the Buddhist institute in strengthening the right occupations according to the philosophy of sufficiency economy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West based on Buddha Dhamma principle, and (3) to present the process of driving the right occupations in accordance with the of the philosophy sufficiency economy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West. This research is a qualitative research, collecting data from community leaders/folk philosophers/local experts /religious scholars/monks who have an outstanding role in strengthening people's right occupation and heads of government agencies in the area by interviewing 15 key informants from random sampling and 8 specific group conversations with experts, according to the characteristics of the appropriate group representation, which analyzed data using descriptive content analysis techniques.

The research findings are following:

1. The current situation of strengthening the right occupation in accordance with philosophy of sufficiency economy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West found consists of (1) in the development of the right occupation leaders, it was found that there was the training of the life leaders in the form of training courses for the right occupation leaders, (2) in the workshop on provincial community right occupation speakers, it was found that there was a focusing on the action plan of the provincial community right occupation team, (3) in the preparation of the community right occupation speakers team at the village level, it was found that the team is a person in the community who has good knowledge and understanding about community careers, (4) in preparation for the target household, it was found that the focus is on collecting information about interests or needs to change careers, (5) building community right

occupation at the village level was a practicing within the target households receiving vocational training, with a village right occupation team to support, and (6) regarding the establishment and development of professional groups, it was found that most of the original occupational groups of the indigenous people were developed by the One Tambon One Product Project to support the distribution of products from various professional groups.

2. The role of the Buddhist institute in strengthening the right occupation according to the philosophy of sufficiency economy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West based on Buddha Dhamma principle consists of (1) regarding the precepts, it was found that people were encouraged to work professionally in good faith and refrain from encroachment for peaceful coexistence, (2) concerning to meditation, it was found that there was a promotion of intention and determination in the operation and consciousness in living and (3) intelligence, it was found that there was a tradition of using social capital as a tool to develop wisdom and established a community learning center in the temple.

3. The process of driving the right occupation in accordance with the of the philosophy sufficiency economy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West was found that this process needed to operate in accordance with the mission of the government agencies that were already implemented as follows: (1) establishing a "Sangha Lecturer on right occupation Course" for monks, (2) organize a workshop or training for the Sangha lecturers by selecting 100 monks who were interested and sacrificing their work for the community by dividing the training into 10 generations and only 10 people for each generation, this workshop aim to train the monks to have knowledge and expertise in right occupation in accordance with the Buddhist guideline, (3) establishing or setting up a right occupation team by having a role in working with the community team of the government department that exists in the form of collaborating as a network partner, (4) publicize and select ready villages such as OTOP tourism communities, Dhammavithi etc. to develop sustainable community right occupation along the Buddhist way, (5) proceeding on building a peaceful community in term of right occupation in the form of a quality cycle or PDCA that focused on short-term operations and provides training, monitoring and concreted evaluation, and (6) establish a Buddhist right occupation strengthening center in the community in order to be a prototype of the learning center for driving the right occupations in accordance with the philosophy of sufficiency economy for peaceful coexistence for other areas.

Keyword: Right Occupations, Philosophy of Sufficiency Economy, Peaceful Coexistence, Ethnic Groups

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการและคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พิจารณาให้การอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุเคราะห์คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุง แก้ไข การวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษางานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สืบไป

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ..	๑๐
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัมมาชีพตามทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่	๓๘
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔๗
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๖๐
๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี	๘๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๓
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๙๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๙๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๐๑
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตก	๑๐๒
๔.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทศาสนาในการเสริมสร้าง สัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม	๑๒๘
๔.๓ ผลการวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีฟตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตก	๑๔๐
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๔๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๕๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๕๗
บรรณานุกรม	๑๕๘
ภาคผนวก	๑๖๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๑๖๙
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ	๑๗๒
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ	๑๗๗
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๘๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๘๓
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๘๖
ประวัติคณะผู้วิจัย	๑๙๖

สารบัญตาราง

	ตารางที่	หน้า
๒.๑	ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี	๘๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗
๒.๑ กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน	๔๐
๒.๒ องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๕๔
๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๕๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๖. หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๔๐๒ หน้าที่ ๓๓๖ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนา ถือเป็นศาสนาที่สูงส่งด้วยหลักธรรมคำสอนอันเหมาะสมงดงาม ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า “อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะนี้ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ”^๑ ผู้ใดได้ปฏิบัติธรรมผู้นั้นย่อมมีความสุข ส่วนจะมีความสุขระดับใดนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของแต่ละบุคคล ดังนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นการศึกษาเพื่อถึงความหลุดพ้น หมายความว่า เริ่มต้นด้วยการศึกษาปริยัติให้รู้หลักการสำคัญจนเข้าใจแล้วจึงลงมือปฏิบัติคือ ทดลอง ปฏิบัติตามทฤษฎีที่เรียนมา และการปฏิบัตินี้จะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงแบบรู้แจ้งแทงตลอด การหาเลี้ยงชีพหรือการประกอบสัมมาอาชีวะเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคม ในพระพุทธศาสนามี หลักธรรมที่ใช้ฝึกฝนในการเรียนรู้ โดยให้สอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตเรียกว่า มรรคมีองค์ ๘ สัมมาอาชีวะเป็นองค์มรรคในการพัฒนาในด้านพฤติกรรมทางด้านกายและวาจา (ศีล) ซึ่งช่วยเสริมสร้างในการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา ทำให้การพัฒนาครบกระบวนการพัฒนาไตรสิกขา เพื่อความมีชีวิตที่งดงามประณีตยิ่งขึ้น^๒

นับเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าห้าทศวรรษ นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติและมีพระปฐมบรมราชโองการ อันนับได้ว่าเป็นสัญญาประชาคม พระราชทานนับแต่บัดนั้นมาว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” เป็นต้นมา พระองค์ก็ได้ทรงงานหนักตรากตรำเพื่อความผาสุก และเพื่อประโยชน์สุขแห่งปวงพสกนิกรมาโดยตลอดทรงอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญา และในบางโอกาสได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ดำเนินโครงการที่รู้จักกันดีว่า เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจวบจนบัดนี้ นับได้กว่า ๓,๐๐๐ โครงการ^๓

^๑ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๖.

^๒เสนาะ ผดุงฉัตร, “เศรษฐกิจตามวิถีพุทธ”, พุทธจักร, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๓): หน้า ๓๓.

^๓มัญญ มุกข์ประดิษฐ์, จิตวิทยาตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗.

ปรัชญา แนวคิดและทฤษฎี อันเป็นพื้นฐานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกือบทั้งหมด ก็คือ ความพออยู่ พอกิน และควมมีชีวิตอยู่ที่สมถะ พอเพียง ในทุกมิติของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แนวความคิดนี้ หากวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าประสานสอดคล้องต้องกันอย่างแนบแน่นกับหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการดำรงชีวิตที่ประเสริฐพอเหมาะพอควรและการเดินสายกลางตามสมมติสังขารในโลกียธรรมด้วยวิธีแห่งพุทธ トラบเท่าที่ยังไปไม่ถึงระดับปรมาตมธรรม ส่วนการดำรงชีวิตอยู่ในโลกียธรรม ธรรมดำเนินก็ให้รู้เท่าทันความเป็นไปและความเป็นจริงของโลก รู้จักประสานกลมกลืนกับโลก ชีวิตและธรรมชาติใช้ประโยชน์และนำกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เท่าที่จำเป็นและให้ก่อประโยชน์สูงสุดโดยไม่เป็นการทำลายและเบียดเบียนกัน^๔ ขณะเดียวกันก็รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงตามกฎแห่งอริยสังและไตรลักษณ์ ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมีอิสรภาพ ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความยึดมั่นถือมั่น และ มีชีวิตอยู่ได้โดยมีปัญญา เป็นตัวกำกับอยู่ได้โดยไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ไม่แก่งแย่งชิงดีและหลงใหลได้ปลื้มกับวัตถุนิยมจนกลายเป็นผู้คลั่งไคล้ใน “วัตถุนิยม” และ “บริโภคนิยม”

สาระสำคัญและบริบทโดยรวมของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริเห็นได้ชัดเจนว่าความ “พออยู่-พอกิน” กับ “ความพอเพียงและความพอดี” ที่ได้พระราชทานไว้นั้น มีความหมายกว้างขวางกว่าที่เข้าใจกันโดยผิวเผิน และบางครั้งก็มีการตีความกันเพียงว่าคือการมีข้าวอยู่ในยุ้งฉาง ผักและปลาอยู่ในไร่ ทุ่งนา เพียงพอสำหรับบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งความเป็นจริงแล้ว “ความพอเพียง” นั้น กินความหมายกว้างขวางลุ่มลึกลงไปในมิติของชีวิตผู้คนรอบด้านทั้งมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์อีกด้วย เช่น ความพอเพียงทางด้านจิตใจ ซึ่งผูกพันสอดคล้องไปถึงหลักพุทธธรรม พุทธปรัชญาและแนวคิดในการดำรงชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมชาวพุทธในภาพรวมอีกด้วย ดังนั้นจึงไม่เป็นการเกินเลยที่จะกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐของประชาชนชาวไทยนั้น ทรงเป็น “นักคิด นักวางแผน และนักพัฒนา” ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และทรงเป็นนักแก้ปัญหา ทรงนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นหลักและแนวทางในการคิดแก้ไขปัญหาของชาติ โดยทรงวางหลักการเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทรงงานเพื่อให้พสกนิกรมีความ “พออยู่-พอกิน” และมีชีวิตอยู่ในทางสายกลางตลอดมา แต่สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือการฝึกตนจะเป็นสิ่งที่สำคัญตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิปัญญา) จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกด้วย^๕

^๔สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (กปร.), **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**, (กรุงเทพมหานคร:บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖.

^๕พระไพศาล วิสาโล, **พระธรรมปฏิภักกับอนาคตของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนวัฒนธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘.

พระพุทธศาสนามีความหมายในการเป็นหลักแห่งระบบของการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ครอบคลุมทั้งระดับพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสามารถเป็นเครื่องมือในการประพฤติปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล (Individual) กับโลกภายนอก (Social) เพื่อเกื้อกูลระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามและพึงปรารถนาอีกด้วย^๖

หากพิจารณาในบริบทภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย นับได้ว่ามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์อย่างมาก มีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมประเพณีทัศนคติและความเชื่อในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะเด่นของภูมิภาคตะวันตกที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล ทั้งนี้ เพราะสภาพภูมิประเทศที่เสริมให้ภาคตะวันตกเป็นอยู่แหล่งรวมทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกันสำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่ม สูญหายไป จากผลด้านลบในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ยังส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งสามารถสรุปสภาพปัญหาได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นปัญหาที่ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลาย โดยการสำรวจและกำหนดสถานะบุคคลทางกฎหมายล่าช้ายังไม่แล้วเสร็จ ทำให้เสียสิทธิและขาดโอกาสในการพัฒนาหลายด้าน และไม่สามารถเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อการสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมืองไทยและการยอมรับในสังคม

^๖อ้างแล้ว, พระไพศาล วิสาโล, พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๙.

ประเด็นปัญหาที่ ๒ การขาดความสมดุลมั่นคงในการดำรงชีวิต ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ยังมีสภาพยากจนและมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ โดยส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก แต่ขาดภูมิคุ้มกันในอาชีพเกษตรกรรม โดยมีปัญหาและข้อจำกัดเรื่องที่ดินทำกิน ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม และขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดภัยพิบัติบ่อยครั้งและส่งผลกระทบต่อพื้นที่การเกษตร รวมทั้งการเปลี่ยนสภาพสังคมสู่ความทันสมัยมากขึ้นวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่ประชาชนบางส่วนปรับตัวไม่ทันและประสบปัญหาต่าง ๆ

ประเด็นปัญหาที่ ๓ จุดอ่อนด้านการบริหารจัดการ การพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์หลังปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ขาดการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ระบบข้อมูลขาดความสมบูรณ์ และทันสมัยขาดเครื่องมือและกลไกดำเนินงานโดยขาดแผนแม่บท กฎระเบียบต่าง ๆ มีความหลากหลายไม่เป็นปัจจุบัน ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ และขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน^๗

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาสภาพปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และวิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก อันเป็นฐานคิดสำคัญซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และแผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ให้บรรลุเป้าประสงค์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

^๗กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, แผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐), (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๘), หน้า ๔.

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสภาพการณ์ปัจจุบัน เป็นอย่างไร

๑.๓.๑ สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมอย่างไรบ้าง

๑.๓.๓ กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น (๒) นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และ (๓) หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๕ ท่าน

๒. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น (๒) นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และ (๓) หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้นจำนวน ๘ ท่าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

๑.๔.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดสำคัญในลักษณะของกระบวนการ (Process) ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑
กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ สัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

๑.๕.๒ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการของการสร้างพื้นฐานให้มีความเข้มแข็งในด้านความพออยู่พอกิน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ซึ่งทรงให้ความสำคัญกับพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

๑.๕.๓ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หมายถึง การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่างสงบสุข โดยสมาชิกในสังคมปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสม เรียนรู้วิธีการการอยู่ร่วมกันโดยผาสุก ไม่แบ่งแยก และมีความสมัครสมานสามัคคี

๑.๕.๔ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก หมายถึง ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายยวน ชาวไทยเชื้อสายมอญ ชาวไทยเชื้อสายเขมร ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง ชาวไทยเชื้อสายลาวโส้ง และชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี เท่านั้น

๑.๕.๕ การเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินงานสร้างสัมมาชีพชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ ใน ๖ ด้าน ประกอบด้วย

ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนแก่ผู้นำชุมชน เพื่อให้มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ และเทคนิคการเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด ได้แก่ การสนับสนุนการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนในระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดเครือข่ายวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมของทีมสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน เพื่อการสร้างสัมมาชีพชุมชนระดับครัวเรือน

ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย ได้แก่ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการฝึกอาชีพของครัวเรือนเป้าหมาย และการทำข้อตกลงร่วมกันในการฝึกอาชีพ

ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ผู้แทนครัวเรือน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่บ้านของตน

ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ได้แก่ การจัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนเป้าหมาย เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพให้เกิดรายได้ โดยร่วมกันหาแนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ

๑.๕.๖ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม หมายถึง การสร้างสัมมาชีพชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาให้เกิดการพัฒนากระบวนการพัฒนาเพื่อให้มีชีวิตที่ดีงามประณีต โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานทางจริยธรรม ๓ ด้าน ประกอบด้วย

ด้านศีล หมายถึง การสร้างสัมมาชีฟตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านกายและวาจา

ด้านสมาธิ หมายถึง การสร้างสัมมาชีฟตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาคุณภาพจิต

ด้านปัญญา หมายถึง การสร้างสัมมาชีฟตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๒ ได้ผลการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

๑.๖.๓ ได้ผลการสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๔ หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมได้ตัวแบบที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการประกอบสัมมาชีฟตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอย่างยั่งยืน

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัมมาชีพตามทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า สัมมาอาชีพ ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ สัมมา และคำว่า อาชีพ โดยคำว่า สัมมา หมายถึง โดยชอบ ดี ถูกต้อง ถูกถ้วน สมบูรณ์ จริง แท้ ส่วนคำว่า อาชีพ หมายถึง อาชีพ การเลี้ยงชีพ ความเพียรพยายามในการแสวงหาปัจจัยยังชีพ การทำมาหากิน^๑

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนรัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐๖.

คัมภีร์พระพุทธศาสนาปรากฏมีคำว่า สัมมาอาชีวะ ซึ่งระบุถึง การละเว้นอาชีพที่เรียกว่า มิจฉาวณิชชา ๕ ประการ ซึ่งประกอบด้วย

๑. การค้าขายศัสตราวุธ ในที่นี้หมายถึง การให้สร้างอาวุธแล้วขายอาวุธนั้น
๒. การค้าขายสัตว์ ในที่นี้หมายถึง การค้าขายมนุษย์
๓. การค้าขายเนื้อ ในที่นี้หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ไว้ขายหรือการขายเนื้อสัตว์
๔. การค้าขายของมีนเมา ในที่นี้หมายถึง การให้ปรุงของมีนเมาชนิดใดชนิดหนึ่งแล้วขาย
๕. การค้าขายยาพิษ ในที่นี้หมายถึง การให้ทำยาพิษแล้วค้าขายยาพิษนั้น^๒

สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพโดยชอบ ได้แก่ เว้นมิจฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ (Right Livelihood)^๓ ทางพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุถึงซึ่งความดีสุข จากการมีชีวิตในโลกของวัตถุ ภายใต้เงื่อนไขของการทรัพยากรที่จำกัด^๔ สัมมาอาชีวะที่หมายถึงการเว้นมิจฉาชีพทุกรูปแบบ ประกอบตนอยู่ในสัมมาชีพ แต่อะไรคือมิจฉาชีพ อะไรคือสัมมาชีพ เป็นเรื่องยากที่จะวินิจฉัยชี้ขาด เป็นเรื่องที่น่าทราชมั่งทั้งทางโลกและทางธรรมถกเถียงกันมาก แต่ก็ไม่วางวินิจฉัยเด็ดขาดลงไปได้^๕

สรุปได้ว่า คำว่า สัมมาอาชีวะ ในทัศนะของพระพุทธศาสนา หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ โดยการเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น และสังคม ทั้งนี้ ระบุถึงอาชีพการค้าขายที่ผิดหรือไม่ชอบธรรม ที่เรียกว่า มิจฉาวณิชชา ๕ ประการ ซึ่งประกอบด้วย การค้าขายศัสตราวุธ การค้าขายสัตว์ การค้าขายเนื้อ การค้าขายของมีนเมา และการค้าขายยาพิษ

^๒พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒๓.

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: เพียรพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๕.

^๔อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์: วิชาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

^๕วศิน อินทสระ, **หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

๒.๑.๒ หลักการสำคัญของสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ หลักการสำคัญของสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

หลักการสำคัญของสัมมาชีพในพระพุทธศาสนามี ๓ ประการ คือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และการเลี้ยงชีพชอบทางใจ ดังนี้

๑. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย

หลักการของสัมมาอาชีพในพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉวนิชา คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต หลักการของสัมมาอาชีพจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพทั้ง ๕ ประการ คือ

๑.๑ สัตตวนิชา การค้าขายสัตว์อันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอกดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น

๑.๒ สัตตวนิชา การค้าขายมนุษย์ เช่น การค้าขายเด็ก ตลอดจนการใช้แรงงานเด็ก และสตรีอย่างทารุณ เป็นต้น

๑.๓ มังสวณิชา การค้าขายสัตว์มีชีวิต

๑.๔ มัชชวณิชา การค้าขายสิ่งมีนเมา

๑.๕ วิสวณิชา การค้าขายยาพิษ^๖

มิจฉวนิชา เป็นการค้าขายไม่ชอบธรรม การค้าขายที่ผิดศีลธรรม หรือ อกรณีวนิชา คือ การค้าขายที่อุบาสกไม่ควรทำ^๗

การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการงานที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้น หลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าว

^๖พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๗๒๓.

^๗พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๑๘.

การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีวิตด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึก แม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น และของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

๒. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา

การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ได้แก่ การประกอบกิจการงานที่สุจริตโดยวาจา จัดเป็นกุศลกรรม และเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการสำคัญ คือ

๒.๑ การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะ รักษาความสัตย์

๒.๒ การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกัน หรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

๒.๓ การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ

๒.๔ การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อนั้นทำให้ผู้ฟังหลงผิดเข้าใจผิดได้

๒.๕ การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

๒.๖ การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ คือ วาจนั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม^๔

๓. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ

การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ได้แก่ มโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ

๓.๑ การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม

^๔พ.ป. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๕๔.

๓.๒ การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายามป้องร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

๓.๓ การไม่คิดเอารัดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือเว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง^๙

การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังพุทธพจน์ ความว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น”^{๑๐}

สรุปได้ว่า หลักการสำคัญของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา เป็นหลักการของมิจฉาวณิชชาในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควรมี ๓ ประการ ประกอบด้วย การเลี้ยงชีพชอบทางกาย โดยการเลี้ยงชีพชอบทางกายครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึก แม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม ส่วนการเลี้ยงชีพชอบทางวาจา เป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เช่น ไม่โกหกหลอกลวง เป็นต้น ส่วนการเลี้ยงชีพชอบทางใจ เป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เช่น การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่น เป็นต้น หลักการสำคัญทั้ง ๓ นี้ สามารถสังเคราะห์เข้าในศีลสิกขาตามหลักการของหลักไตรสิกขานั้นเอง

๒.๑.๓ เป้าหมายของสัมมาชีพ (สัมมาอาชีวะ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ เป้าหมายของสัมมาชีพ (สัมมาอาชีวะ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

เป้าหมายของสัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบตามทัศนะของพระพุทธศาสนามี ๓ ประการ คือ เป้าหมายด้านอัตตประโยชน์ ด้านปรตตประโยชน์ และด้านอุกยัตตประโยชน์ ดังนี้

^๙ม.ญ (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๑๐}ข.ม. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑.

๑. เป้าหมายด้านอัตตประโยชน์

พระพุทธศาสนามีหลักการสำหรับการดำเนินชีวิตในโลก คือ สอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุประโยชน์ คือ ความสมบูรณ์ของการดำเนินชีวิต โดยมีจุดหมายด้านอัตตประโยชน์ ๓ ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย ประโยชน์ในปัจจุบัน เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้า เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ และประโยชน์สูงสุด เรียกว่า ปรมัตถะ^{๑๑}

ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า เป็นผล ประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

สัมปรายิกัตถะประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์เบื้องหน้า หรือประโยชน์ในด้านคุณค่าของชีวิต ประโยชน์สำหรับชีวิตด้านในเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือ หาเลี้ยงชีวิตได้ด้วยความสุจริตธรรม มีความก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรมของสัมมาชีพจนสามารถสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับชีวิตในอนาคตได้ ชื่อว่า สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้า

ปรมัตถะประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์สูงสุด เป็นสาระที่แท้จริงของชีวิต มีจิตใจที่ปราศจากการเบียดเบียนอย่างแท้จริงจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ โมหะจากการประกอบอาชีพ

๑.๑ ทิฏฐธัมมิกัตถะ จุดหมายขั้นตาเห็น หรือ ประโยชน์ปัจจุบันที่สำคัญ คือ มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ งามสง่า อายุยืนยาว มีเงินมีงานมีทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพที่สุจริต มีสถานภาพดี ทรงยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นที่ยอมรับในสังคม และมีครอบครัวที่ผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าถือ

๑.๒ สัมปรายิกัตถะ จุดหมายขั้นเลียดาเห็น หรือ ประโยชน์เบื้องหน้า ได้แก่ สิ่งที่เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความสุขล้าลึกภายใน โดยเฉพาะ คือ ความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจด้วยศรัทธามีหลักใจ ความภูมิใจในชีวิตสะอาดที่ได้ประพฤติแต่ความดีงามสุจริต ความอิมใจในชีวิตมีคุณค่าที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ ความแก้วักล้ามันใจด้วยมีปัญญาที่จะแก้ปัญหานำพาชีวิตให้ดำเนินต่อไปและความโปรงโล่งมันใจว่าได้ทำกรรมดี มีหลักประกันวิธีสู่ภพใหม่

^{๑๑}ข.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

๑.๓ ประมัตถะ จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การมีปัญญารู้เท่าทันความเป็นจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิตอันทำให้จิตเป็นอิสระโดยเฉพาะ คือ ไม่หวั่นไหวหรือถูกครอบงำด้วยความผันผวนปรวนแปรต่าง ๆ ไม่ผิดหวังโศกเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถ้อยมั่นในสิ่งต่าง ๆ ปลอดภัย สงบ เบิกบานใจตลอดเวลา และเป็นอยู่และทำการงานด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย^{๑๒}

๒. เป้าหมายด้านปรัตถประโยชน์

พระพุทธศาสนานอกจากจะสอนให้ทำประโยชน์แก่ตนเองด้วยการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรมจนสามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่อย่างไม่ลำบากเดือดร้อนแล้ว ยังมีเป้าหมายการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ด้วยการสอนให้แบ่งปันเกื้อกูลและทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น เป็นแบบอย่างในการหาเลี้ยงชีพที่ดีแก่ผู้อื่นทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจอีกด้วย ซึ่งเป็นการทำประโยชน์ให้เกิดกับบุคคลอื่น^{๑๓}

๓. เป้าหมายด้านอุภยัตถประโยชน์

นอกจากการทำประโยชน์ของตนเองให้สมบูรณ์ และช่วยเหลือแบ่งปันเกื้อกูลแก่ผู้อื่นแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้ทำประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย เช่น การบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่สังคม การแบ่งปันวิชาความรู้เป็นวิทยาทาน การถนอมทรัพย์สิ่งของอันเป็นสมบัติสาธารณะ การช่วยตรวจสอบดูแล ช่อมแซม รวมไปถึงแนะนำแนวทางหรือวิธีการในการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องดีงาม เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นรู้จักคุณค่าของชีวิตและดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรม อย่างน้อยไม่ให้เป็นการหาเลี้ยงชีพอันจะกระทบกระเทือนเสียหายแก่ประโยชน์สุขของส่วนรวม

อุภยัตถะ ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ร่วมกันอันเกิดจากสิ่งเป็นของกลางในทางวัตถุเช่น ถนนหนทาง ในทางธรรม เช่น ศิลปวิทยา และศีลธรรมดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและดีงามร่วมกัน อย่างน้อยไม่ให้เกิดการแสวงหาประโยชน์ตนเป็นไปเพื่อกระทบกระเทือนเสียหายประโยชน์สุขของส่วนรวมประโยชน์ดังกล่าวนี้ จะเกิดมุ่งแก่บุคคลผู้เลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรมโดยเฉพาะและสามารถจะเอื้อประโยชน์แผ่ไปยังบุคคลอื่นได้อีกเป็นจำนวนมากมาย เมื่อแต่ละคนปฏิบัติอยู่ในจริยธรรมด้วยกัน สังคมส่วนรวมก็จะได้รับประโยชน์จากที่แต่ละคนประพฤติจริยธรรมนั้นโดยแท้ ดังที่ คัมภีร์ขุททกนิกาย จูฬนิเทศ แสดงประโยชน์ต่าง ๆ ข้างต้น ความว่า “...ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ในภพปัจจุบัน หรือประโยชน์ในภพหน้า ประโยชน์ตื่น หรือประโยชน์ลึก...ประโยชน์ที่ผ่องแผ้ว หรือประโยชน์อย่างยิ่ง”^{๑๔}

^{๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๑๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๔๓๕.

^{๑๔}ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๙๑/๓๒๙.

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามุ่งให้มนุษย์ดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุประโยชน์ ๓ ประการด้วยประโยชน์ในปัจจุบัน เรียกว่า ภูมิธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้า เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ และประโยชน์สูงสุด เรียกว่า ปรมัตถะ โดยที่การหาเลี้ยงชีวิตชอบหรือหลักสัมมาอาชีวะตามหลักของพระพุทธศาสนาต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต เพราะนอกจากจะสร้างฐานะขึ้นมาด้วยการประพฤติสุจริตมีความผาสุกในการดำรงชีพแล้ว ก็ยังแบ่งปันเกื้อกูลบุคคลอื่นให้ได้รับความสุขตามไปด้วย เป็นการทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่ายได้อย่างสมบูรณ์

๒.๑.๔ การเสริมสร้างสัมมาชีพ (สัมมาอาชีวะ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างสัมมาชีพ (สัมมาอาชีวะ) ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การส่งเสริมสัมมาชีพตามแนวพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาในด้านพฤติกรรมทางด้านกายและวาจา (ศีล) ซึ่งช่วยเสริมสร้างในการพัฒนาคุณภาพจิต (สมาธิ) และความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม (ปัญญา) ทำให้เกิดการพัฒนาคบกระบวนการพัฒนา ตามหลักไตรสิกขา ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ ๙ ที่พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ความว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น แต่ต้องทำตามหลักวิชาการ นำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันก็ต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ หลักการนี้ คือ เงื่อนไขที่สำคัญที่สุด”^{๑๕} ประกอบด้วย

ก. ศีล (อธิศีลสิกขา)

อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตติยเทส คัมภีร์มหานิทเทส ว่า อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียศ สรรพด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่คือ สีลขันธเล็ก สีลขันธใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา^{๑๖}

^{๑๕}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สังฆธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๓.

^{๑๖}ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๘.

ศิลปะขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ได้แก่ ศิล ๕ มีสาระมุ่งไปเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลศิลปะ ต่อจากนั้นจะเป็นการเน้นการเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ส่วนตัว และการฝึกหัดขัดเกลา (กิเลส) ตนเอง การรักษาศิลปะมีเป้าหมายหลัก ๒ ประการ คือ ขัดเกลากิเลสพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคม^{๑๗}

ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศิลปะเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้นเป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คำว่า ศิล แปลว่า ประพฤติ สิ่งใดเป็นประพฤติ สิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ อย่างบ้านเมืองสงบเป็นประพฤติ หมายความว่า ปราศจากภัยจากภายในและภายนอก คนมีความประพฤติภายในตน คือไม่มีภัยเบียดเบียน มีอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยเป็นประพฤติ คนที่อยู่ร่วมกันไม่เบียดเบียนก่อทุกข์แก่กัน คือ ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักฉ้อ แ่่งชิงกัน ไม่ลักลอบทำชู้กัน ไม่ขี้ปดหลอกลวงกัน ไม่ขี้เมาก่อความรำคาญทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวนั้นก็อยู่เป็นประพฤติ ไม่มีใครเดือดร้อนลำบากทุกข์ยาก คำว่า ประพฤตินี้ จึงหมายถึงความเรียบร้อยภายในตัวบุคคลแต่ละคน และทั้งหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน ประพฤตินี้มาจากภาษาบาลี คือ ศิล^{๑๘}

นอกจากนี้ การฝึกอบรมศิลปะนั้นมุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำ เป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกา กถาคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า ศิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกามฉันทะ... ความสำรวม ชื่อว่า อธิศีลสิกขา...อพยาบาท ชื่อว่า ศิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นพยาบาท... อรหัตตมรรค ชื่อว่า ศิลวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง”^{๑๙}

ศิลปะมีขอบเขตเฉพาะทางกายและวาจาที่ปรากฏภายนอก คือ ถ้าภายนอกเรียบร้อยตามวินัย แม้ใจจะเสียไปบ้างก็ไม่นับว่าเสียในส่วนศิลปะ^{๒๐} ซึ่งแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ๔ หมวด^{๒๑} คือ

^{๑๗}พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี), **เบญจศิลป์เบญจธรรม: อุดมชีวิตของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๘}สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายีมหาเถร), **ธรรมคดี**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๖.

^{๑๙}ช.ม. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐๖.

^{๒๐}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), **เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๕๙.

^{๒๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแผรพระพุทธศาสนา กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๕.

๑. การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทำงานทำกิจการร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้องมีการกำหนดกติกาตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อย ความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกัน ความร่วมรับผิดชอบและสามัคคี ที่จะเอื้อโอกาส หรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น เช่น โรงเรียนก็ต้องมีกฎกติกาที่เป็นวินัยแม่บทของตนเช่นเดียวกัน สำหรับสังคมคฤหัสถ์หรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมดก็คือ ศิล ๕

๒. การรู้จักใช้อินทรีย์ เรารับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ตูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ถูกหลอกหลวงและเสื่อมเสียสุขภาพเป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิง หรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้ อินทรีย์ให้ดูฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็นเช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหูแสวงหาความรู้เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์ หลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ

๒.๑ รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่จะดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่าสิ่งใดรายการใดดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้ายเป็นโทษภัย และรับรู้รับฟังสิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์

๒.๒ ดู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมาตกเป็นทาสของสิ่งที่ดูที่ฟังเป็นต้นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น

๒.๓ ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความชอบใจไม่ชอบใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟังให้ได้คุณค่าที่ดีงามเป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

๓. การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิฉฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพ และส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือ หาเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพยังมีลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๓.๑ เป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย สร้างความเสียหายแก่สังคม

๓.๒ เป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหหรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมทางใดทางหนึ่ง

๓.๓ เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้งอกงามยิ่งขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรมด้านจิตใจ และด้านปัญญา

๓.๔ เป็นอาชีพการงานที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสีย คุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของตนมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ

๓.๕ เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีวิตมาด้วยเรี่ยวแรงกำลังกาย สติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถและฝีมือของตน และทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญจัดเจน หรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

๔. การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา พฤติกรรมของมนุษย์ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้เสพบริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่โลก จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้ เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย ๔ ตลอดจนเทคโนโลยีนั้น ๆ เริ่มได้รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย อวดโก้วอดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟูฟ่า ให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดี ที่เรียกว่า โภชนะมัตตัญญูตา ศีลหมวดนี้มีหลักในการปฏิบัติดังนี้

๔.๑ บริโภคด้วยความรู้ตระหนักว่าการมี-ใช้-บริโภคสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็น จุดหมายของชีวิตแต่เป็นปัจจัย เครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เรา สามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

๔.๒ บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภค ใช้สอยสิ่งนั้นๆ เช่นการสวมรองเท้ามีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยปกป้องเท้า มิให้เป็นอันตรายจากสิ่งกระทบกระทั่งและเชื้อโรคเป็นต้น และเพื่อช่วยให้เดินวิ่งได้สะดวกรวดเร็ว ทนนาน เป็นต้น มิใช่สวมใส่เพื่ออวดโก้แสดงฐานะกันตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

๔.๓ บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณ ประเภทและคุณสมบัติของสิ่งที่บริโภคตรงพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ของการบริโภคสิ่งนั้น เช่น บริโภคอาหารในปริมาณและประเภท ซึ่งพอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้มีสุขภาพดี

๔.๔ สามารถละเว้นหรือเลิกเสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่นสิ่งที่ทำลายสุขภาพเป็นต้น โดยไม่เห็นแก่การเสพรส หรือ ความโก้หรูหร่า เป็นต้น

ศิลปะในระดับปฏิบัติแบ่งศิลปะเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วหรือรักษาศีลละเมิดศีล ย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือระดับที่เป็นวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติคือวางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือชุมชนนั้นโดยเฉพาะ ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศิลปะประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาณัติของหมู่ช้อนเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ^{๒๒}

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ศิลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการ^{๒๓} คือ (๑) บุคคลผู้มีศีล ย่อมมีโรคภัยเป็นอันมาก (๒) กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศีล ย่อมขจรไป (๓) บุคคลผู้มีศีลจะเข้าไปยังบริษัทใดย่อมแก่กล้าไม่เก้อเขิน (๔) บุคคลผู้มีศีลย่อมไม่หลงลืมสติในเวลาตาย และ (๕) บุคคลผู้มีศีลหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงแสดงอานิสงส์ไว้ในที่หลายแห่งว่า ผู้หวังความรักใคร่ความสรรเสริญจากบัณฑิตทั้งหลาย ควรทำศีลให้สมบูรณ์ เพราะศีลเป็นที่พึงของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา บุคคลแม้จะงมงายด้วยเครื่องประดับอันมีค่า ก็ยังไม่งามเท่าบุคคลผู้มีศีลประดับกาย ใจ ผู้มีศีลย่อมดีเตียนตนเองไม่ได้ ผู้รู้ทั้งหลายใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ เมื่อพิจารณาถึงความประพฤติของตนย่อมเกิดความปีติยินดีปลื้มใจทุกเมื่อ ศีลจึงเป็นรากฐานแห่งคุณความดีทั้งหลายและกำจัดความชั่วทั้งปวง กล่าวโดยสรุป อานิสงส์ของการประพฤติเบญจศีล ประมวลได้ดังนี้ (๑) เป็นที่ขอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๒) เป็นผู้ไม่ทำชีวิตให้เดือดร้อนเสียหาย (๓) เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น (๔) เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม (๕) เป็นผู้มีความแก่กล้าในสังคม (๖) เป็นที่เคารพ ยกย่องและนับถือของสังคม (๗) เป็นผู้นำที่ดีในสังคม (๘) เป็นผู้ไม่หลงลืมสติจนถึงวาระสุดท้าย (ไม่หลงเวลาตาย) (๙) เป็นต้นเหตุให้บรรลุนิพพานมีพระโสดาบัน เป็นต้น (๑๐) เป็นผู้ควรแก่การนับถือบูชา หลังจากสิ้นชีวิตไปแล้ว และ (๑๑) เป็นผู้นอนเป็นสุขไม่ฝันร้าย^{๒๔}

^{๒๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓๑-๔๓๒.

^{๒๓}ที.สี. (ไทย) ๑๐/๑๕๐/๙๔-๙๕.

^{๒๔}พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี), **เบญจศีลเบญจธรรม: อุดมชีวิตของมนุษย์**, หน้า ๔๕.

การพัฒนาระบบของศีลเป็นการพัฒนาในขั้นศีล ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่เราควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล^{๒๕} เพราะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือพฤติกรรมในระดับหยาบ ๆ ได้ แต่กระนั้น การพัฒนาศีลมีความตั้งใจเชื่อในองค์คุณของศีลอย่างแท้จริง

ข. สมาธิ (อธิจิตตสิกขา)

อธิจิตตสิกขา (สิกขาชื่อจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูงการสงบจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายดังคำอธิบาย ในคุหฺฏฐกสูตรนทีเทศ คัมภีร์ มหานีเทศ ว่า อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ที่นี่ ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา^{๒๖} การฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมัตติกาภา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า ชื่อว่า จิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา^{๒๗}

ความหมายของคำว่า สมาธิ คือ ความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน้อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ^{๒๘} สมาธิ เป็นความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจแน่วแน่ เพื่อเพ่งเล็งในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยพิจารณาอย่างเคร่งเครียด เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในสิ่งนั้น^{๒๙} การตั้งมั่นนี้เป็นความตั้งมั่นแห่ง ความที่จิตมั่นคงไม่หวั่นไหว เสมือนเสาเรือนที่ปักลงม่นย่อมรับน้ำหนักได้ดี ไม่โยกคลอน ฉันทะ จิตที่ตั้งมั่นคงด้วยกำลังสมาธิก็ฉันทะนั้น ย่อมไม่ผกผันหวั่นไหว แม้มีอารมณ์ภายนอกมากระทบก็รักษาปกติสภาพไว้ได้^{๓๐}

^{๒๕}บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๘.

^{๒๖}ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๒๗}ข.ป. (ไทย) ๓๐/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

^{๒๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๔๔๖.

^{๒๙}ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๐๐.

^{๓๐}พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), **การพัฒนาจิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔.

หลักการฝึกจิตของมนุษย์ให้มีคุณภาพและสมรรถภาพเพื่อให้จิตเข้มแข็ง แน่วแน่และสงบ ผ่องใสบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนให้เศร้าหมอง สามารถควบคุมตนเองได้ดี คือการฝึกเรียนรู้ที่จะควบคุมใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ โทสะ โมหะ เพื่อให้เกิดสติและรู้เท่าทันอยู่เสมอ ดังนั้น หลักการของสมาธิ จึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ดังที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงถึงประโยชน์ของสมาธิไว้ คือ “สมาธิภาวนา เป็นไปเพื่อการมีชีวิตอย่างเป็นสุข เป็นการพักผ่อนทางจิต สมาธิที่เป็นไปเพื่อให้เกิดญาณทัสสนะ คือ มีปัญญาที่หยั่งรู้ได้เป็นพิเศษ เป็นไปเพื่อประโยชน์ คือ ให้มีสติและสัมปชัญญะ เพื่อประโยชน์ในการกระทำอยู่เสมอ เพื่อการดับอาสวะ คือ กิเลส ตัณหา ราคะ ที่อาจชักจูงให้มีพฤติกรรมที่จะนำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่นโดยสมาธิ”^{๓๑}

แนวคิดการพัฒนาหรือการฝึกฝนตนเองทางพระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลักไตรสิกขาที่จะพัฒนาศักยภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ให้ไปตามเส้นทางที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในมรรคมงคล ๘ ซึ่งก็กล่าวถึง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่สำคัญเรื่องสมาธิกับอธิจิตสิกขาเป็นเรื่องเดียวกันเพราะในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงการพัฒนาด้านหลักการศึกษาไว้ตอนหนึ่งใน คุหฺฏฐกสูตร นิเทศ คัมภีร์มหา นิเทศ ว่า พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากามและอกุศลธรรม ทั้งหลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติ และสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดุตตฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา^{๓๒}

ดังนั้น การฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาภา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน..ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอธิจิตสิกขา”^{๓๓} ไม่ว่าจะเป็นอธิจิตตสิกขาที่ดีหรือสมาธิที่ดี เป็นภาวะของอารมณ์ที่มีองค์ฌานปรากฏ มีความสงบภายในปราศจากนิวรณ์ ทั้ง ๕

^{๓๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๗/๒๗๘.

^{๓๒}ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๓๓}ข.ป. (ไทย) ๓๐/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

เรื่องราวของสมาธิจึงเป็นการพัฒนาจิตในส่วนการกำจัดกิเลสอย่างกลาง เพื่อให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้องจึงกล่าวแนวคิดการพัฒนาสมาธิตามแนวพระพุทธไว้อีก ๓ หลัก คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ทั้ง ๓ หลัก กล่าวถึงการพัฒนาตนหรือฝึกฝนตนเองให้มีความตั้งมั่นอย่างดีไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใดเป็นจิตที่มีภาวะความสงบเกิดขึ้น ปราศจากกิเลสรบกวน ไม่ฟุ้งซ่านรำคาญ ปราศจากอคติ มีใจเป็นกลางและเป็นอารมณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดอกุศลธรรมใด ๆ

ดังนั้น แนวคิดการบริหารการพัฒนาสมาธิตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่กล่าวถึงภาวะของจิตที่มีความบริสุทธิ์ สะอาด สงบ มีความมั่นคงในอารมณ์อย่างที่สุดดีและรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสมาธิจะได้ศึกษาต่อไปว่าชาวพุทธจะนำหลักสมาธิมาบริหารการพัฒนาตนเองได้อย่างไร และทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงภาวะของจิตที่ความสงบได้อย่างแท้จริงจึงจะเรียกว่า การพัฒนาสมาธิตามแนวพระพุทธศาสนา

การฝึกสมาธิเป็นกิจกรรมการพัฒนาตนเองที่มนุษย์ทุกคนสามารถจะเข้าถึงเพื่อยกระดับศักยภาพ สมรรถนะ และความสามารถรอบด้านซึ่งไม่ใช่มีเฉพาะสมาธิในพระพุทธศาสนาเท่านั้นแม้ศาสนาอื่น ๆ ก็มีสมาธิด้วยเช่นกัน กรณีศาสนาพราหมณ์ มีการปฏิบัติสมาธิถึงขั้นสมาบัติ ๘ ซึ่งก็เกี่ยวข้องกับการฝึกสมาธิด้วยเช่นกัน

พระพุทธศาสนาได้อธิบายลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิไว้ ดังนี้

๑. มีลักษณะแข็งแรง มีพลังมาก คือ การที่จิตมีพลังกำลัง แข็งแรง ก็ด้วยอาศัยการฝึกสมาธิจนเป็นผลทำให้เกิดการคงที่ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ที่มากระทบ เปรียบเหมือนน้ำที่มีกระแสหรือไหลไปทางเดียวเดี่ยวย่อมจะมีพลังกว่าน้ำที่มีหลายกระแสหรือไหลแบบกระจาย

๒. มีความราบเรียบ สงบลึกซึ้ง คือ ความที่จิตมีความเสมอภาค และดูสภาพทางอารมณ์มีภาวะความสงบเปรียบเหมือนกับแม่น้ำที่ไม่มีคลื่น ไม่มีสิ่งใดมากระทำให้เกิดการกระเพื่อม

๓. มีความใส กระฉ่างชัด มองอะไรเห็นได้โดยง่าย คือ ความที่จิตมีอารมณ์นิ่ง ซึ่งสามารถที่จะเพ่งจิตไปที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยชัดเจน เหมือนน้ำที่มีความใส ไม่ขุ่นและไม่มีความขุ่นสามารถที่จะมองตัวปลาในน้ำได้อย่างชัดเจน หรือเหมือนกระจกที่เราสามารถมองเห็นตัวเราได้อย่างชัดเจน

๔. มีความนุ่มนวลควรแก่งานหรือเหมาะแก่การใช้งาน คือ ไม่กระด้าง ไม่กระวนกระวาย ไม่ขุ่นมัว ไม่สับสน ไม่เร่าร้อน^{๓๔} ซึ่งความเหมาะสมในการยกข้อธรรมต่าง ๆ ขึ้นพิจารณาให้เห็นสภาพความเป็นจริงหรือเหมาะสมที่จะเป็นบาทฐานของวิปัสสนา

^{๓๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๓๐.

๕. มีความชุ่มชื่นใจ หรืออิ่มใจ คือ สภาวะของจิตที่เต็มไปด้วยความปิติ ชาบซ่านระเรีงอารมณ์และเสวยอารมณ์ของความสุข เกิดจากการที่เราสามารถที่จะดับนิวรณ์ทั้ง ๕ ได้ เหมือนสระน้ำที่ไม่พร่องไปด้วยน้ำมีน้ำเต็มเปี่ยม ไม่ล้น ไม่ขาด

๖. มีความพร้อมแห่งจิต คือ ลักษณะของจิตที่มีความคงที่ ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ที่มากระทบ หรือเมื่ออารมณ์ภายนอกมากระทบสภาพของจิต สามารถที่จะจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นได้ เป็นการเตรียมพร้อมในการรับรู้ธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าธรรมเหล่านั้นจะเป็นกุศลธรรมหรืออกุศลธรรม^{๓๕}

การเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดการกระตุ้นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ให้มีความรอบคอบ มีจิตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบจากภายนอกซึ่งอาจจะทำให้จิตมีความเศร้าหมอง ชุ่นมัว และเดือดร้อนใจได้ ที่สำคัญการฝึกสมาธิมีผล คือ การมีสติในการทำงาน การดำเนินชีวิต การขบคิดปัญหาต่าง ๆ และเกิดการกระทำอะไรที่ไม่มีความผิดพลาดได้โดยง่าย

ค. ปัญญา (อธิปัญญาสิกขา)

อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไป จนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุติ และปัญญาวิมุติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหา นิทเทศ ว่า อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญา อันประเสริฐยิ่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลุถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบเธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์”... “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)”... “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)”... “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ” ... “นี้อาสวสมุทัย”... “นี้อาสวนิโรธ”... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา^{๓๖} โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การเรียนรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมาคติกาถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า ชื่อว่าทวิภูตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่าเห็น... ความเห็นชื่อว่าอธิปัญญาสิกขา^{๓๗}

^{๓๕}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ), *สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๓๖}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๓๗}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

ปัญญา ความรู้ทั่วหรือความรู้ชัด คือ “รู้ทั่วถึงความเป็นจริง หรือตรงตามความเป็นจริง เช่น รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย รู้ตามความเป็นจริง รู้เองแท้ เข้าใจเองแท้ รู้เข้าใจสภาวะธรรมต่าง ๆ รู้คิด รู้พิจารณา รู้วินิจฉัย รู้ที่จะจัดแจงจัดการหรือดำเนินการอย่างไร ๆ”^{๓๘} นอกจากนี้ ปัญญา แปลว่า “ความรู้ทั่ว ปรัชชายังรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจ ชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผล ดี ชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และ รู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง”^{๓๙}

ในอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ชื่อ อภิธัมมัตถวิภาวินี ว่า “ธรรมชาติที่ชื่อว่า ปัญญา ด้วยอรรถว่า ย่อมรู้โดยประการ คือ รู้ชัดด้วยอำนาจอนิจจลักษณะเป็นต้น”^{๔๐} และในมิลินทปัญหา ได้แสดงความหมายของปัญญาไว้ว่าปัญญามีลักษณะตัดให้ขาดและมีลักษณะส่องให้สว่าง ดังนี้ คือ ปัญญามีลักษณะตัดให้ขาด เหมือนขวานาเกี่ยวข้าว ความว่า

เขาจับกำข้าวด้วยมือข้างซ้ายเข้าไว้ จับเคียวด้วยมือข้างขวาแล้วก็ตัดกำข้าวนั้นด้วยเคียว ข้อนั้นมีอุปมาฉันใด พระผู้บำเพ็ญความเพียร คุมใจไว้ด้วยมนสิการแล้วตัดกิเลสเสียด้วยปัญญา ข้อนีก็มีอุปมาฉันนั้น และปัญญามีลักษณะส่องให้สว่าง คือ ปัญญาเมื่อเกิดขึ้นย่อมกำจัดความมืดคืออวิชชา ทำความสว่างคืออวิชชาให้เกิด ส่องแสงคือญาณ ทำอริยสัจทั้งหลายให้ปรากฏ แต่นั้น พระโยคาวจร (คือพระผู้ปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา) ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า สิ่งนี้ไม่เที่ยง สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้ไม่ใช่ตัวตน^{๔๑}

ที่ชื่อว่า ปัญญา เพราะอรรถว่า รู้ทั่ว อันความรู้ทั่วนี้ คือ รู้โดยประการต่าง ๆ วิเศษกว่าอาการที่รู้จักและอาการที่รู้แจ้ง” และเมื่อกล่าวถึงแหล่งกำเนิดแห่งปัญญาในพุทธปรัชญาแล้ว ก็มีแหล่งกำเนิดใหญ่ ๆ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในสังคีตสูตรมี ๓ ประการ คือ (๑) สุตตามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการฟัง (๒) จินตามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการคิด และ (๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการอบรม^{๔๒}

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๒๒.

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

^{๔๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภิธัมมัตถสังคหฎีกาและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๕.

^{๔๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มิลินทปัญหาฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๔๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

แหล่งกำเนิดแห่งปัญญาทั้ง ๓ นี้ เป็นแหล่งการพัฒนาเพิ่มพูนปัญญาที่สมบูรณ์ที่สุด โดยเป็นไปตามลำดับขั้น ลึกซึ้งยิ่งขึ้น มีทั้งการรับความรู้จากภายนอก และการพัฒนาขึ้นจากภายใน ดังนี้

๑. สุตตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการสดับตรับฟัง และรวมไปถึงการศึกษาเล่าเรียน การถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาจากผู้อื่น การได้ยินได้ฟังและการได้เห็นจากสื่อต่าง ๆ มีหนังสือหรือตำราเรียน และตำราทางวิชาการต่าง ๆ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ ข่าวสารข้อมูลทั้งหลายเป็นต้น ในพระอภิธรรมปิฎกได้กล่าวถึงความหมายแห่งสุตมยปัญญาไว้ คือ บุคคลได้ความรู้ หรือปัญญาในการจัดการงานและศิลปวิชาต่าง ๆ จากการฟังมาจากบุคคลอื่น ความว่า ในการทำงานทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในศิลปะทั้งหลายที่ต้องน้อม นำไปด้วยปัญญาก็ดี ในวิชาทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี บุคคลได้ฟังจากผู้อื่นแล้ว จึงได้กัมมัสสกตาญาณ หรือ ได้สัจจानุโลมิกญาณว่า รูปไม่เที่ยง ดังนี้บ้าง ว่าเวทนาไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าสัญญาไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าวิญญานไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ได้อนุโลมิกญาณ ชันติญาณ ทิฏฐิญาณ รุจิญาณ มุตติญาณ เปกขญาณ ธัมมนิชฌานชันติญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น นี้เรียกว่า สุตมยปัญญา^{๔๓} การฟังนี้ทำให้เกิดปัญญา โดยต้องตั้งใจฟังด้วยความเคารพด้วยดี ฟังด้วยใจ จึงจะได้ปัญญา ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา”^{๔๔} และเพราะว่า “การฟังด้วยความตั้งใจและการสอบถามเป็นอาหารของปัญญา”^{๔๕} คือ ทำให้เกิดปัญญาได้ อนึ่งการฟังด้วยดีนี้เป็นเหตุให้การฟังเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป คือทำให้ได้ความรู้ เกิดสติปัญญาเพิ่มพูน เจริญด้วยปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป ทำให้บุคคลรู้สิ่งเป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ แล้วรู้จักเลือกสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันนำมาซึ่งความสุข สมดังภาษิตที่ว่า “การฟังดีเป็นเหตุให้การฟังเจริญ การฟังเป็นเหตุให้เจริญปัญญา บุคคลจะรู้ประโยชน์ก็เพราะปัญญา ประโยชน์ที่บุคคลรู้แล้ว ย่อมนำสุขมาให้”^{๔๖} ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นว่า สุตมยปัญญา เป็นปัญญาที่ได้จากการฟัง สอบถาม ศึกษา เล่าเรียนจากบุคคล จากตำราและสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

๒. จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิด การพิจารณา การค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์ ไคร่ครวญหาเหตุผลตามความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ จนรู้ที่แท้ที่ไปของสิ่งทั้งหลายว่า สิ่งนี้มีเหตุปัจจัยอย่างนี้ แล้วทำให้เกิดผลอย่างนี้ ซึ่งเป็นการคิดด้วยตนเอง อีกอย่างหนึ่ง ความรู้ชนิดนี้อาจจัดเป็นความรู้โดยอ้อม เพราะก่อนจะคิดจะต้องได้เห็นได้ฟัง หรือ ได้อ่านมาก่อนการได้เห็น การได้ฟัง หรือ ได้อ่านนั่นเองเป็นสื่อกลาง จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยอ้อม ส่วนในพระอภิธรรมปิฎก ได้แสดงความหมายของจินตามยปัญญาไว้ คือ บุคคลได้ความรู้หรือปัญญา ในการจัดการงานและศิลปะวิชา

^{๔๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๔๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๕-๓๑๖.

^{๔๕} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๗๓/๑๔๖.

^{๔๖} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๒๖๘/๒๙๐.

ต่าง ๆ จากการคิดพิจารณาด้วยตนเอง ความว่า ในการงานทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาที่ดี ในศิลปะทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาที่ดี ในวิชาทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาที่ดี บุคคลมิได้ฟังจากผู้อื่น ย่อมได้กัมมัสสกตาญาณหรือ ย่อมได้สัจจานุโลมิกญาณ ว่ารูปไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าเวทนาไม่เที่ยงดังนี้บ้างว่า สัญญาไม่เที่ยงดังนี้ บ้างว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าวิญญาณไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ย่อมได้อนุโลมิกญาณ ชันติญาณ ทิฐิญาณ รุจิญาณ มุตติญาณ เปกขญาณ อัมมนิชฌานชันติญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น นี้เรียกว่า จินตามยปัญญา^{๔๗} ดังกล่าวนี้อันแสดงให้เห็นว่า ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการคิดพิจารณาและค้นคว้า เป็นจินตามยปัญญา

๓. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการฝึกวิปัสสนาภาวนาเป็นประสบการณ์ตรง ทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงขั้นธรรมดาและขั้นพิเศษ ในการฝึกฝนให้เกิดความรู้บางอย่างเพียงแต่ฟังหรืออ่าน แล้วนำมาขบคิดก็เกิดขึ้นได้ การฝึกฝนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้คนเราเกิดความรู้ ความชำนาญที่แท้จริง วิชาการต่าง ๆ เมื่อเรียนรู้แล้วต้องนำมาปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความรู้เพิ่มเติมขึ้นมาและต้องฝึกฝนอบรมในเรื่องนั้น ๆ อยู่เสมอเพื่อให้เกิดความชำนาญ ปัญญาที่เกิดจากการเข้าสมาบัติ คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ และนิโรธสมาบัติ กล่าวว่าเป็นภาวนามยปัญญา แม้ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกก็กล่าวไว้ว่า “ปัญญาของผู้เข้าสมาบัติแม้ทั้งหมด เรียกว่า ภาวนามยปัญญา”^{๔๘}

ปัญญานี้จะเกิดขึ้นได้ต้องฝึกฝนอบรมด้วยธรรม ๒ อย่าง คือสมณะและวิปัสสนา จึงเกิดขึ้นและกำจัดอวิชชาได้ พระพุทธเจ้าตรัสแก่หมู่ภิกษุ ความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ธรรม ๒ อย่างเป็น ไฉน คือสมณะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมจิต จิตที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละราคะได้ วิปัสสนาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมปัญญา ปัญญาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละอวิชชาได้^{๔๙}

ปัญญามีการบรรลุสูงจะเป็นลักษณะ มีการค้นคว้าเป็นกิจ (หมายถึงมีหน้าที่ในการค้นคว้า) มีความไม่หลงเป็นปัจจุภูมิตฐาน มีสัจจะ ๔ เป็นปทัฏฐานและมีอริยสัจ ๔ เป็นปทัฏฐาน อีกอย่างหนึ่งความเข้าใจแจ่มแจ้งเป็นลักษณะของปัญญา การรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริงเป็นกิจ (หน้าที่) การกำจัดความมืดคืออวิชชาเป็นปัจจุภูมิตฐาน กล่าวคือ ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ การเห็น การรู้แจ้งแห่งตลอดตามที่เป็นจริง แห่งแสงสว่างที่กำจัดความมืดแห่งความสามารถตัดปัญหาหรือดับทุกข์

^{๔๗}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๔๘}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๔๙}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๗๗-๗๘.

ปัญญามีลักษณะแห่งการส่องแสง คือ ปัญญาที่มีการส่องแสงเป็นลักษณะนั้นเหมือนกับบุคคลผู้จุดประทีปโคมไฟ หรือเปิดไฟฟ้าส่องแสงในเวลากลางคืน ในบ้านที่มีฝา ๔ ด้าน หรือในที่มืดต่าง ๆ ความมืดก็ย่อมหายไป แสงสว่างก็ปรากฏขึ้นแทน ฉะนั้น ปัญญาที่มีการส่องสว่าง ฉะนั้น เพราะว่า “ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยแสงสว่างของปัญญาและปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก”^{๕๐}

ปัญญามีลักษณะตัดขาดหรือกำจัดอวิชชาคือความไม่รู้ซึ่งเปรียบเหมือนความมืดให้หมดสิ้นไป และทำวิชาที่เปรียบเหมือนแสงสว่างให้เกิดขึ้นแทนแล้วส่องแสงคือญาณ ทำให้เกิดญาณ คือความรู้ขึ้น ทำอริยสัจให้ปรากฏชัดแจ้งแก่บุคคลผู้ปฏิบัติ บุคคลนั้นก็เกิดปัญญาเห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายว่า “สิ่งนี้ไม่เที่ยง สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้มีโทษตัวตน” ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ ปัญญาจึงมีลักษณะส่องแสงให้สว่างอย่างนี้

ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ทั่ว หมายถึง ปัญญาเมื่อเกิดขึ้น ก็ย่อมรู้ทั่วธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศลและอกุศล ที่ควรเสพและไม่ควรเสพ ที่เลวและประณีต ที่ดำและขาว ที่เข้ากันได้และเข้ากันไม่ได้

ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ทั่วว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา...” เหมือนกับแพทย์ผู้ฉลาดรู้จักยาเป็นต้นที่เป็นที่สบายและไม่สบายแก่ผู้ป่วยฉะนั้น อีกประการหนึ่ง ปัญญาที่มีการแทงตลอดสภาวะเป็นลักษณะหรือการแทงตลอดไม่ผิดพลาดเป็นลักษณะเหมือนการแทงของลูกศรที่นายขมังธนูผู้ฉลาดยิงออกไป ฉะนั้น และมีการส่องให้เห็นอารมณ์เป็นรส จดประทีป (โคมไฟ) มีความไม่หลงเป็นปัจจุปัญฐาน ดุจผู้ชี้ทางแก่บุคคลไปมา ฉะนั้น

ปัญญามีลักษณะแห่งการรู้ตามความเป็นจริง หมายถึง ปัญญา รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิด ความดับ คุณและโทษ และอุปายเป็นเครื่องออกไปแห่งผัสสายตนะทั้ง ๖ เหล่านั้น และรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ ตามความเป็นจริงและบุคคลผู้ได้ปัญญาที่รู้ตามเป็นจริงในอุปาทานชั้นนี้ได้ชื่อว่าเป็นสมณะพราหมณ์ ดังพุทธพจน์ความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ภิกษุ รู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ภิกษุผู้เป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว มีประโยชน์ของตนอันบรรลุแล้ว โดยลำดับมีกิเลสเครื่องประกอบไว้ในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ^{๕๑}

^{๕๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๘/๖๑.

^{๕๑} ส.บ. (ไทย) ๑๗/๒๙๗/๑๙๖.

ลักษณะของปัญญาในบุคคลผู้มีปัญญา หรือลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของบุคคลผู้บรรลุปัญญาสูงสุด คือ มองเห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง มีสติมั่นคง รับรู้อารมณ์ทางอายตนะ ด้วยจิตใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยใจไปตามอารมณ์ที่ชอบและไม่ชอบ รู้เห็นสภาวะอารมณ์นั้น ๆ ตามความเป็นจริงตลอดสาย ไม่ยึดติดจนขุนมัว ไม่ถูกชักจูงให้เขวออกไป จนเสียธรรมชาติความบริสุทธิ์ทางจิตใจ ซึ่งก็ต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป มักถูกอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งที่ชอบใจและไม่ชอบใจที่เกิดขึ้นเกาะเกี่ยวผูกพันไว้ ทำให้ติดพันอยู่กับอารมณ์นั้น ๆ จำไป จนจิตใจขุนมัว เศร้าหมอง เสียความผ่องใสขาดความอิสระได้ ฯ และลักษณะทางปัญญา ของบุคคลผู้บรรลุสังขารธรรมแล้วไม่ต้องเชื่อใคร ไม่อาศัยศรัทธา เพราะรู้เห็นธรรมนั้น ๆ แจ่มแจ้งชัดด้วยตนเองแล้ว รู้เห็นเองแล้ว ไม่ต้องอาศัยความรู้จากคนอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นสมณะพราหมณ์ เทวดา หรือพรหม ในเรื่องต่าง ๆ ที่ตนได้บรรลุแล้ว คือ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ เป็นต้น ซึ่งเป็นการรู้แจ้งเห็นจริงได้ทุกอย่างสูงสุด คือ นิพพานด้วยตนเอง จึงเป็นบุรุษสูงสุด เรียกว่า อุดมบุรุษ เหมือนพระพุทธพจน์ว่า “นรชนใด เป็นผู้ไม่เชื่อต่อใคร ๆ รู้ว่านิพพาน อันปัจฉิมอะไร ๆ ทำไม่ได้ ตัดที่ต่อ กำจัดโอกาส คลายความหวังเสียแล้ว นรชนนั้นแล ชื่อว่า เป็นอุดมบุรุษ ดังนี้”^{๕๒}

ปฏิสัมพันธ์ ๔ (มีอรรถปฏิสัมพันธ์เป็นต้น) ตามหลักเหตุผล เป็นปทัฏฐานของปัญญา^{๕๓} ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาตามหลักปัญญา คือ การทำให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟังด้วยดีเป็นเหตุให้การฟังเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปทำให้ได้ความรู้ เกิดสติปัญญาเพิ่มพูน เจริญด้วยปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป ทำให้บุคคลรู้สิ่งเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แล้วรู้จักเลือกสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันนำมาซึ่งความสุขความเจริญแก่บุคคลผู้มีปัญญา

สรุปได้ว่า การส่งเสริมสัมมาชีพตามแนวพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาในด้านพฤติกรรมตามหลักไตรสิกขา หรือสิกขา ๓ คือ การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่าง ซึ่งประกอบด้วย ศีล หรืออธิศีลสิกขา ความปกติกายและวาจา เป็นกฎที่ควบคุมกายวาจาให้อยู่ในระเบียบ คือ ความปกติ ไม่แสดงอาการผิดปกติคือทุจริต, สมาธิ หรืออธิจิตตสิกขา การฝึกอบรมจิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น คือมีความสุขสงบ ผ่องใส ตั้งมั่นในอารมณ์เดียว คือ ความสงบ และปัญญา หรืออภิญญาสิกขา ความฉลาด รอบรู้ คือ รู้เหตุและผล ซึ่งในทางปฏิบัติ อภิญญาสิกขา หรือปัญญานี้หมายถึง กระบวนการฝึกจิตจนเกิดความรู้แจ้ง สามารถทำลายกิเลสอาสวะได้

^{๕๒} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๔๐๗/๒๕๑-๒๕๓.

^{๕๓} พระอุปัชฌาย์, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐.

๒.๑.๕ พุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพะ)

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพะ) จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การเลี้ยงชีวิตชอบตามหลักสัมมาอาชีพะในทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้านการแสวงหาการครองครอง และการใช้จ่ายบนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรมในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ดังนี้

๑. อริยทรัพย์ ๗ ประการ

อริยทรัพย์ คือ ทรัพย์อันประเสริฐเป็นของติดตัว อยู่ภายในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์ภายนอก เช่น เงินทอง เป็นต้น เพราะโจรหรือใคร ๆ แย่งชิงไปไม่ได้ และทำให้เป็นคนประเสริฐได้อย่างแท้จริง ประกอบด้วย

๑.๑ ศรัทธา คือ ความเชื่อ เชื่อว่าการเลี้ยงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาย่อมพบกับความเจริญ สามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่ได้อย่างมั่นคงไม่ตกต่ำ

๑.๒ ศีล คือ ข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สำหรับคุณหลักผู้ครองเรือนทั่วไป คือ ศีล ๕ สำหรับบรรพชิตก็คือ ศีล ๒๒๗ ข้อ ซึ่งศีลเป็นบาทฐานของการสำรวมระวังในการประกอบอาชีพทั้งปวง

๑.๓ หิริ คือ ความละอายใจต่อทุจริต มีลักษณะเป็นความละอายที่จะเกิดขึ้นในใจเป็นความละอายเกลียดชังต่อบาปทุจริตด้วยความจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง เปรียบดังคนหนุ่มสาวรักความสวยงาม ระวังกายสกปรกโสโครก

๑.๔ โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวภายในใจต่อความทุจริต เมื่อมีความสะดุ้งกลัวต่อบาปทุจริตและผลก็จะไม่กล้าทำผิด ด้วยกายวาจาและใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งนี้ ต้องมีกัมมัฏสะกตาปัญญา คือ ความรู้เรื่องกรรมและผลของกรรม รู้ว่าทำกรรมดีได้รับผลดี ทำกรรมชั่วได้รับผลชั่ว แล้วเกิดความหวาดหวั่น ครั้นคร้ามขยาดกลัวต่อผลของกรรมชั่ว จนไม่กล้าที่จะจะต้องข้องเกี่ยวกับอาชีพทุจริต เหมือนคนที่รักตัวกลัวอสรพิษ

๑.๕ สุตะ คือ การได้เรียนรู้สอบถามประสบการณ์จากผู้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินจากสาขาอาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นกำลังใจในการหาเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง มีบทเรียนชีวิตเพื่อเป็นแนวทางกระตุ้นเตือนให้ระมัดระวังไม่หลงประกอบอาชีพในทางที่ผิด

๑.๖ จาคะ คือ การสละปันสิ่งของที่เป็นของตนให้แก่คนที่ควรให้ เป็นผู้ยินดีในการให้ รู้จักแบ่งปันแก่ผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก

๑.๗ ปัญญา คือ รอบรู้ถึงคุณและโทษจากการเลี้ยงชีวิต ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต รู้จักแสวงหาอย่างถูกต้อง และใช้จ่ายอย่างประหยัด ตลอดจนมีแนวทางในการพัฒนาจิตใจของตนเอง ให้เกิดความสุขสงบได้ตลอดเวลา^{๕๔}

๒. สัปปริสธรรม ๗

พระพุทธศาสนามีทัศนะเกี่ยวกับการแสวงหาในรูปการทำงานไว้มากมาย ดังแสดงออกมาในรูปของพุทธภาษิตต่าง ๆ เช่น บุคคลผู้ทำการเหมาะสม ไม่ทอดธุระ ขยันหมั่นเพียร ย่อมหาทรัพย์ได้^{๕๕} พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การแสวงหาหรือการทำงานเป็นอย่างมาก โดยสอนให้ผู้ที่ชวนขวยทั้งหลายไม่ว่าหญิงหรือชายต้องมีคุณธรรมคือความขยันหมั่นเพียร ดูแลเอาใจใส่ในกิจการงานของตนอย่างสม่ำเสมอไม่ทอดทิ้ง สอนให้ลงมือกระทำด้วยความพยายามของตน ไม่สนับสนุนแต่เพียงการคิดโดยปราศจากการลงมือกระทำ นอกจากนี้ ยังได้ให้น้ำหนักไปที่ความไม่ประมาทในการประกอบการผลิตหรือการทำงานต่าง ๆ และสอนเน้นให้รู้จักการดำเนินชีวิต รู้จักการใช้จ่ายและรักษาทรัพย์ที่ได้มา รู้จักการเลี้ยงชีวิตแต่พอเหมาะพอดีกับตนเอง ดังนั้นธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี มี ๗ ประการ คือ

๒.๑ อัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการรู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น รู้ว่าอาชีพที่ตนประกอบนั้นมีคุณหรือมีโทษอย่างไร ให้คุณในด้านไหนบ้าง เมื่อดำเนินตามอาชีพนั้นแล้วส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคมอย่างไร หากเป็นโทษก็พึงละการหาเลี้ยงชีพด้านนั้น แต่หากเป็นคุณเป็นอาชีพที่สุจริต ไม่เป็นอาชีพที่เบียดเบียนใคร ๆ เมื่อประกอบอาชีพนั้นแล้วไม่เกิดทุกข์ภัยแก่ตนและบุคคลอื่นภายหลัง นี่แสดงว่ารู้จักเหตุและผลหรือรู้จักธรรมนั่นเอง

๒.๒ อตถัญญตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการประกอบอาชีพนั้น

๒.๓ อัตตัญญตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๒.๔ มัตตัญญตา ความรู้ประมาณ คือ ความพอดี ไม่โลภจนเกินควร หากมีทรัพย์อันเกิดจากอาชีพ ก็รู้จักใช้จ่ายแต่พอเพียง เสียสละแบ่งปันและเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

^{๕๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๕.

^{๕๕}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓.

๒.๕ กาลัญญตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๒.๖ ปริสัญญตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้ว่าอาชีพที่ตนทำนั้นถูกต้องตามหลักจริยธรรมของชุมชน รู้กิจที่ว่าจะประพจน์ต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น

๒.๗ ปุคคลัญญตา หรือ ปุคคลปริสัญญตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น^{๕๖}

๓. สังคหัตถุ ๔

ผู้ที่หาเลี้ยงชีพที่สุจริตธรรม ย่อมต้องมีจิตใจอ่อนโยน รู้จักเสียสละ โอบอ้อมอารี มีเมตตจิตและเป็นมิตรต่อทุกคน กล่าวคือ ช่วยเหลือเกื้อกูลญาติพี่น้องเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนงานสังคมต่าง ๆ รู้จักแบ่งปันวัตถุสิ่งของ พุดจาสุภาพเรียบร้อย บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย อย่างนี้เชื่อว่าเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นอุบาสกที่ดีในพระพุทธศาสนา โดยพึงถือประพจน์ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ๔ ประการ ประกอบด้วย

๓.๑ ทาน การให้ คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ แม้ว่าการเลี้ยงชีพจะยังไม่ประสบผลสำเร็จทั้งหมดก็ตาม การเสียสละทานตลอดถึงการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนตนเองและบุคคลอื่นให้เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ก็จัดเป็นการให้ทานอย่างหนึ่งเช่นกัน

๓.๒ ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ ไม่เลี้ยงชีพด้วยการกล่าวคำเท็จ หรือหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่จริง แต่หาเลี้ยงชีพด้วยการใช้วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำที่แสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยมน้อมตาม

๓.๓ อตถจริยา การประพจน์ประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมสังคมในทางจริยธรรม

๓.๔ สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๕๗}

^{๕๖} วจ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

^{๕๗} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๒๒.

๔. พรหมวิหารธรรม ๔

ผู้ที่ตั้งมั่นในการเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องชอบธรรม ย่อมตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม จึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันโดยชอบ ๔ ประการ ประกอบด้วย

๔.๑ เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข การเลี้ยงชีวิตด้วยสุจริตธรรมนอกจากจะเป็นสัมมาชีพแล้ว ยังเป็นอาชีพที่ทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่นด้วย

๔.๒ กรุณา ความสงสาร การเลี้ยงชีวิตที่ปราศจากโทษ ไม่ประกอบอาชีพที่ทำลายตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน ในขณะเดียวกันก็เลี้ยงชีวิตด้วยความกรุณาไม่เบียดเบียนบุคคลอื่น

๔.๓ มุทิตา มีความยินดีเมื่อบิภวารหรือบุคคลที่รู้จักประสบผลสำเร็จกับอาชีพการงาน มีจิตใจมองใสเบิกบาน เมื่อทราบว่าอาชีพเหล่านั้นถูกต้องชอบธรรม

๔.๔ อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน^{๕๘}

๕. ขรรวาสธรรม ๔

ขรรวาสธรรม เป็นธรรมสำหรับขรรวาส ผู้ครองเรือน เป็นหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ สามารถพัฒนาตนจากการเลี้ยงชีพธรรมดาให้เจริญก้าวหน้าในสังคมและสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ นอกจากนั้นยังสามารถเป็นผู้นำชุมชนและให้คำแนะนำแก่คนอื่น ทั้งนี้เพราะตนเป็นผู้ตั้งอยู่ในหลักสุจริตธรรม

๕.๑ สัจจะ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง

๕.๒ ทมะ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัด ตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๕.๓ ขันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าทีการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

^{๕๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

๕.๔ จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว^{๕๙}

๖. เว้นอคติ ๔

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะประพฤติไม่เป็นธรรม ไม่เที่ยงตรงนั้น ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวเหตุไว้ ๔ อย่าง ด้วยกัน ดังเนื้อความที่ปรากฏในปฐมมคตีสสูตรแห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ว่า “บุคคลใดละเมิดความชอบธรรมเพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม ดุจดวงจันทร์ข้างแรม บุคคลใดไม่ละเมิดความชอบธรรม เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ ยศของบุคคลนั้นย่อมบริบูรณ์ ดุจดวงจันทร์ข้างขึ้น”^{๖๐}

การไม่มีอคติ ย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพการงาน โดยเฉพาะคือการจัดสรรผลผลิตหรือการจัดสรรปัจจัยการผลิตระหว่างกัน ให้แต่ละคนได้เข้าถึงปัจจัยการผลิตอย่างเท่าเทียมกัน และในขณะเดียวกัน การดำรงตนอยู่ในอคติก็ย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อม ความไม่เจริญในอาชีพการงานอีกด้วย โดยที่การไม่วางตนอยู่ในอคติธรรม คือ ไม่ลำเอียงเพราะเหตุต่าง ๆ ทั้งสี่ประการ คือ

๖.๑ ฉันทาคติ ได้แก่ ถึงความลำเอียงเพราะความรักใคร่กัน

๖.๒ โทสาคติ ได้แก่ ถึงความลำเอียงเพราะความขัดเคืองกัน

๖.๓ โมหาคติ ได้แก่ ถึงความลำเอียงเพราะความหลง

๖.๔ ภยากติ ได้แก่ ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว^{๖๑}

๗ ปาปนิกรรม

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมของนักแสวงหาที่ดีซึ่งเรียกว่าปาปนิกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบการค้าขาย หากหวังที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพการการค้าขายแล้ว ต้องยึดหลักธรรม ๓ ประการ ดังปรากฏหลักฐานในทุติยปาปนิมุตตสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ว่า “พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพบุลย์ใน โลกทรัพย์ คือ มีตาดี มีธุรกิจดี และเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย”^{๖๒} หลักปาปนิกรรมทั้ง ๓ ประการ ข้างต้น อธิบายได้ว่า

^{๕๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕ / ๓๑๖.

^{๖๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗-๑๘/๒๙-๓๐.

^{๖๑} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๓.

^{๖๒} วิ.มท. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

๗.๑ จักขุมา คือ มีตาดี หรือมีวิสัยทัศน์ที่ดี ยาวไกล ได้แก่ มีความรู้จักสินค้าเป็นอย่างดี สามารถดูของเป็น และคำนวณราคา กะทุนเก่งกำไรได้อย่างแม่นยำ

๗.๒ วิจุโร คือ มีความชัดเจนในธุรกิจ สามารถรู้แหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหว ความต้องการของตลาด สามารถจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้าเป็นอย่างดี

๗.๓ นิสสยสัมปันโน หมายถึง มีความพร้อมเรื่องเงินทุนและปัจจัยการผลิต เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของนักลงทุนต่าง ๆ มีความสามารถในการประสานงานเพื่อหาทุนมาดำเนินธุรกิจการค้าขายได้โดยง่าย^{๖๓}

ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการแสวงหาโอกาสรักค้าด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริตตามหลักการทั้งสามข้อข้างต้นนั้นแล้ว ยังมีหลักปฏิบัติสำหรับอาชีพการงานของตนที่ควรใส่ใจอีกด้วย ดังความที่ปรากฏในปฐมปาปิณีสสูตร คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตรว่า พ่อค้าประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ อาจได้โอกาสรักค้าที่ยังไม่ได้ หรือทำโอกาสรักค้าที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้น คือ เวลาเช้า ตั้งใจจัดแจงงานดี เวลาเที่ยงตั้งใจจัดแจงงานดี และเวลาเย็นตั้งใจจัดแจงงานดี

ประการหนึ่งที่ ๑ ตื่นแต่เช้าเอาใจใส่ในกิจการงานของตน กล่าวคือ ไม่เป็นคนนอนตื่นสาย ไม่เห็นแก่การนอนมากเกินไปจนเป็นเหตุให้อาชีพการงานเสียหาย

ประการหนึ่งที่ ๒ เวลากลางวันเอื้อเฟื้อสนใจในกิจการงานของตน กล่าวคือ ต้องหมั่นดูแลเอาใจใส่กิจการงานของตน ไม่ทิ้งธุระหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่

ประการหนึ่งที่ ๓ เวลาเย็น ตรวจตรากิจการงานของตน กล่าวคือ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจในแต่ละวันแล้ว ต้องคอยตรวจตราดูแลความเรียบร้อย เพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข ถูกต้องมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร เพื่อจะได้จัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

การแสวงหาด้วยการลงทุนประกอบอาชีพ หรือทำธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ย่อมมีผลเป็น ๓ อย่าง คือ ขาดทุน เท่าทุน และได้กำไร ดังในอรรถกถาสุตตตถาแห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ความว่า “พ่อค้าที่พูดอย่างใด ไม่ทำอย่างที่พูด เป็นเหตุให้ขาดทุน พ่อค้าที่พูดว่าจะให้สิ่งใดแต่ให้สิ่งที่ต่างจากที่พูดไว้ เป็นเหตุให้ไม่ได้กำไร พ่อค้าที่พูดอย่างใดทำอย่างนั้น เป็นเหตุให้ได้กำไรตามที่หวังไว้ ส่วนพ่อค้าที่พูดอย่างใด ทำยิ่งกว่าที่พูดไว้ เป็นเหตุให้ได้กำไรยิ่งกว่าที่หวังไว้”^{๖๔}

^{๖๓}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๙/๑๖๒.

^{๖๔}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๙/๑๒๔.

๘. สันโดษ ๓

ความสันโดษ หมายถึงความพอดี พอเพียง พอใจ ในสิ่งที่ตนได้ในสิ่งที่ตนมี ความสันโดษจัดเป็นคุณธรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งสำหรับวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่มีความสะดวกสบายพร้อมด้วยวัตถุสิ่งของมากมายเป็นเหตุให้เกิดความโลภความไม่สันโดษได้โดยง่าย คัมภีร์พระไตรปิฎกระบุว่า “ความยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ นำสุขมาให้”^{๖๕}

คำว่า สันโดษ แปลว่า ความยินดี ความพอใจ หมายถึง ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามที่ตนมีตามที่ตนได้หรือความรู้จักอัมรู้จักพอ พระพุทธศาสนาได้แบ่งสันโดษออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๘.๑ ยถาลาภสันโดษ หมายถึง ความยินดีตามที่ได้ ความยินดีตามที่พึงได้ คือตนได้สิ่งใดมา หรือเพียรพยายามหาสิ่งใดได้มา เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ควรได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนได้โดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาอยากได้ของคนอื่น ไม่ริษยาคนอื่น

๘.๒ ยถาพลสันโดษ หมายถึง ความยินดีตามกำลัง คือ ความยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังที่ตนมี หรือได้สิ่งใดอันไม่เหมาะสมเป็นอันตรายต่อกำลังร่างกายสุขภาพมา เช่น ได้อาหารที่แสดงต่อโรคของตนหรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอยก็ไม่หวงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน แต่ยอมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตนแต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

๘.๓ ยถาสารูปสันโดษ หมายถึง ความยินดีตามสมควร คือ ความยินดีตามที่เหมาะสมกับตนอันสมควรแก่ภาวะฐานะ และแนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจหรือการทำงานของตน

ความสันโดษ คือ ความพอดีหรือความเหมาะสมนั่นเอง ซึ่งในการพิจารณาหาความพอดีอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ต้องพิจารณาให้ครบถ้วนทั้งเหตุผล ปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ จึงจะหาจุดที่พอดีหรือเหมาะสมได้ ดังพุทธพจน์ความว่า “สิ่งใดควรพอใจสิ่งนั้น ความโลภเกินไปเป็นความชั่วร้าย”^{๖๖}

^{๖๕} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๓๓๑/๑๓๖.

^{๖๖} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๓๖๕/๑๔๗.

สรุปได้ว่า การเลี้ยงชีวิตชอบตามหลักสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสมทั้งในด้านการแสวงหาการครองครอง และการใช้จ่ายบนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรมในทางที่จะก่อเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านกาย วาจา และจิตใจของบุคคลให้ดีขึ้น คือ เป็นแนวทางในการหาเลี้ยงชีพ ให้รู้จักการคิดอย่างมีเหตุผลอันจะส่งผลมาถึงการประพฤติทางกาย วาจา ให้มีความประพฤติและปฏิบัติที่ดีงามเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนต่อการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องดีงามและมีความสุข หลักธรรมดังกล่าวนี้ ได้แก่ อริยทรัพย์ สัมปยุตธรรม สังคหวัตถุ พรหมวิหารธรรม ขรवासธรรม อคติ ปาปนิกรธรรม และสันโดษ เป็นต้น

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัมมาชีพตามทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัมมาชีพตามทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของสัมมาอาชีวะในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสัมมาอาชีวะในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

อาชีพการงาน ไม่เพียงเป็นสิ่งที่ต้องทำเพื่อความอยู่รอด แต่ยังเกี่ยวโยงถึงทั้งเรื่องของ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และศีลธรรม เข้ามาหลอมรวมไว้ด้วยกัน เพราะการเรียนรู้ที่เอื้อไปสู่อาชีพสุจริตจะโน้มนำให้เกิดความรู้สึกรักมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และความอยากตั้งอยู่ในความดี ไม่ต้องการเสี่ยงทำเรื่องที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ ระบบการศึกษาจึงมีหน้าที่ในการมุ่งให้เกิดการสร้างสัมมาชีพขึ้นทุกพื้นที่ โดยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้พร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อม สามารถบริหารจัดการให้เกิดรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ ค้นพบและได้ใช้ศักยภาพในตนเองอย่างเต็มที่^{๖๗}

การดำเนินการของชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องมีความสอดคล้องกับ วิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน เรียกว่า สัมมาชีพชุมชน^{๖๘}

^{๖๗}จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, **สร้างสัมมาชีพเพื่อสังคมทั้งมวล**, (กรุงเทพมหานคร: สหมิตร พรินต์ติ้ง จำกัด, มปป.), หน้า ๓.

^{๖๘}สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, **การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพด้วยระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มมช.)**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพีทีเอสเพรส จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๘.

สัมมาชีพชุมชนเป็นแนวทางในการสร้างชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศโดยการสร้างสัมมาชีพ มีการนิยามความหมายของสัมมาชีพว่า หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ สัมมาชีพจึงเป็นทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม^{๖๙}

สรุปได้ว่า คำว่า สัมมาอาชีพ ในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ หมายถึง อาชีพที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และเป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน ด้วยเหตุนี้ ระบบการศึกษาจึงมีหน้าที่ในการมุ่งให้เกิดการสร้างสัมมาชีพขึ้นทุกพื้นที่ โดยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้พร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อม

๒.๒.๒ กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สัมมาชีพชุมชนเป็นแนวทางในการสร้างชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน^{๗๐} ซึ่งกระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

^{๖๙}ประเวศ วะสี, สร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ที คิว พี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐-๑๒.

^{๗๐}กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, สัมมาชีพ สร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๐), หน้า ๘.

ภาพที่ ๒.๑

กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน^{๗๑}

๑. การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ โดยคัดเลือกปราชญ์จากเวทีประชาคมหมู่บ้านละ ๑ คน เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชน, เพื่อให้มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ และเพื่อให้มีเทคนิคการเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

๒. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด โดยมีปราชญ์ชุมชนผู้ผ่านการอบรมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนเข้าประชุม พร้อมกับทีมสนับสนุนระดับจังหวัดเข้าร่วมประชุม เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน โดยให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดดำเนินการจัดประชุมปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยากรสัมมาชีพและฝึกอาชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมาย พร้อมจัดตั้งกลุ่มวิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามประเภทอาชีพ ทั้งนี้ เพื่อให้วิทยากรสัมมาชีพชุมชนมีความชัดเจนในการสร้างสัมมาชีพชุมชน, เพื่อสามารถวิเคราะห์ความต้องการอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายในหมู่บ้านได้, เพื่อมีข้อมูลวิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามกลุ่มประเภทอาชีพ, เพื่อให้มีแผนปฏิบัติการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

^{๗๑}กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, “กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน”, <<http://www.cdd.go.th/web>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

๓. การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน โดยที่ทีมวิทยากรซึ่งประกอบด้วย ครูใหญ่ ๑ คน และครูน้อย ๔ คน ซึ่งครูใหญ่หมายถึงปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมและผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการการทำหน้าที่เป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของหมู่บ้าน และครูน้อยหมายถึงปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเพิ่มอีก ๔ คน ทั้งนี้ ให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นผู้ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และประสานสนับสนุนให้มีการจัดเวทีประชุมเตรียมความพร้อมของทีมสัมมาชีพชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัมมาชีพชุมชน, เพื่อถ่ายทอดเทคนิคการเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน, เพื่อแบ่งครัวเรือนรับผิดชอบในสัดส่วน ๑ คน ต่อ ๔ ครัวเรือน, เพื่อทบทวนและจัดทำแผนการฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมสนับสนุน กำกับและติดตามครัวเรือนสัมมาชีพ, เพื่อวิเคราะห์ความต้องการฝึกอบรมอาชีพ และเพื่อจัดเตรียมพื้นที่ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอบรม

๔. การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย โดยที่ทีมวิทยากรประสานความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอในการฝึกอบรมของครัวเรือน เป้าหมาย ๒๐ ครัวเรือน ตามสัดส่วน วิทยากร ๑ คน ต่อ ๔ ครัวเรือน ทั้งนี้ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนแก่ครัวเรือน, เพื่อบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์มการติดตามครัวเรือน, เพื่อสอบถามครัวเรือนเกี่ยวกับความสนใจในการฝึกอบรมหรือความต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพ และเพื่อทำข้อตกลงร่วมกันในการฝึกอบรมและแจ้งวันฝึกอบรม

๕. การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน โดยที่ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนเป็นครูฝึกอาชีพ ผู้ถ่ายทอด ผู้ดูแลติดตามการสร้างสัมมาชีพแก่ตัวแทนครัวเรือนจำนวน ๒๐ คน ให้ได้เรียนรู้และฝึกอบรม โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นผู้ให้การสนับสนุน ทั้งนี้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครัวเรือนสัมมาชีพเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการเรียนรู้, เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ผู้แทนครัวเรือน, เพื่อจัดให้ผู้แทนครัวเรือนได้ศึกษาดูงาน ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หรือศูนย์การเรียนรู้

๖. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายตั้งแต่ ๕ ครัวเรือนขึ้นไปผ่านการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพให้เกิดรายได้ โดยมีทีมสนับสนุน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคครัวเรือนร่วมกันหาแนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ^{๗๒}

สรุปได้ว่า กระบวนการการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน มีขั้นตอนตามลำดับ ๖ ขั้นตอน คือ การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน และการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ

^{๗๒}กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, สัมมาชีพ สร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน, หน้า ๑-๗.

๒.๔.๓ การสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชนในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชนในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตาม แผนงานยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็งของรัฐบาล ตอบสนองนโยบายรัฐบาล เรื่อง การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ^{๗๓} โดยกำหนดพื้นที่ เป้าหมายในการดำเนินงาน จำนวน ๒๓,๕๘๙ หมู่บ้าน จากพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่ ๑

กรมพัฒนาชุมชน ได้กำหนดให้องค์กรสำคัญ ๔ องค์กรทั้งในระดับประเทศ จังหวัด และ อำเภอ ทำหน้าที่เป็นทีมสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชน ได้แก่

๑. คณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนหรือคณะกรรมการ ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับจังหวัด (ศอช.จ.)

๒. ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับอำเภอ (ศอช.อ.)

๓. ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.)

๔. สมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทยหรือคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัด (กพสจ.)/ คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.)/ คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) สมาคมผู้นำ อาสาพัฒนาชุมชนไทยหรือคณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด/อำเภอ และสมาคม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด/ อำเภอหรือผู้แทนคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว มีการดำเนินการโครงการสนับสนุน จำนวน ๓ โครงการ^{๗๔} ดังนี้

๑. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับประเทศ

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการ เคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับประเทศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้นำเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับประเทศ มีความรู้ ความเข้าใจการดำเนินงานสัมมาชีพชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมสัมมาชีพชุมชนได้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

^{๗๓} อ่างแล้ว, กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, สัมมาชีพ สร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน, ๘.

^{๗๔} กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: กรม พัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๔.

๑.๑ ครั้งที่ ๑ ประชุมเชิงปฏิบัติการเตรียมทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจการร่วมเป็นทีมสนับสนุน ตามภารกิจที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

คณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน ทำหน้าที่บูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล เชื่อมโยงสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาอำเภอ และแผนพัฒนาจังหวัด เพื่อสนับสนุนครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนและกลุ่มอาชีพ

คณะกรรมการสมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทย ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพของครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน และคัดเลือกครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนตัวอย่าง

คณะกรรมการสมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทย ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน และการยกระดับครัวเรือนยากจนตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน

คณะกรรมการสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน และครัวเรือนยากจนให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนชุมชน

๑.๒ ติดตามสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนในพื้นที่ โดยผู้แทนทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับประเทศ และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง

๑.๓ ครั้งที่ ๒ ประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน

๑.๔ ครั้งที่ ๓ ประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการสมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทย

๑.๕ ครั้งที่ ๔ ประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการสมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทย

กลุ่มเป้าหมาย

ประชุมฯ ครั้งที่ ๑ สมาพันธ์องค์การพัฒนาชุมชน ๖ องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการมูลนิธิร่มเกล้าเยาวชนในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร คณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน คณะกรรมการสมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทย คณะกรรมการสมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทย และคณะกรรมการสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คณะกรรมการสมาคมผู้นำอาชีพก้าวหน้าพัฒนาชุมชน (สิงห์ทอง) และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๐๐ คน

ประชุมฯ ครั้งที่ ๒ กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ ได้แก่ คณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ คน

ประชุมฯ ครั้งที่ ๓ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการสมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทย และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๐ คน

ประชุมฯ ครั้งที่ ๔ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการสมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทย และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๔๐ คน

๒. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัด สามารถเป็นกลไกสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัดได้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๒.๑ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชน ระดับจังหวัด (๔ องค์กร) จำนวน ๕๐ คน ระยะเวลา ๑ วัน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจการดำเนินงานสมาชิกชุมชน ในเรื่องการยกระดับครัวเรือนยากจน การบูรณาการแผนชุมชน และการเข้าถึงแหล่งทุนชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินงานสมาชิกชุมชนระดับอำเภอ

๒.๒ กำหนดภารกิจองค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัดตามความเหมาะสม โดยเน้นการสนับสนุน ดังนี้

คณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัด (กสพจ.) สนับสนุนการพัฒนาอาชีพของครัวเรือนสมาชิกชุมชน และเป็นแกนหลักในการคัดเลือกครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่าง

คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับจังหวัด (ศอช.จ.) สนับสนุนการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล และการเชื่อมโยงแผนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนครัวเรือนสมาชิกชุมชนและกลุ่มอาชีพ

คณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด สนับสนุนการดำเนินงานของทีมวิทยากรสมาชิกชุมชนระดับหมู่บ้าน และการยกระดับครัวเรือนยากจนตามแนวทางสมาชิกชุมชน

คณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด หรือผู้แทนคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สนับสนุนครัวเรือนสมาชิกชุมชน และครัวเรือนยากจนให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนชุมชน

๒.๓ จัดทำแผนปฏิบัติการขององค์กร ที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนในพื้นที่ตามความเหมาะสมของแต่ละจังหวัด

๒.๔ องค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนฯ ระดับจังหวัด ๔ องค์กร จัดประชุมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้แก่คณะกรรมการฯ เพื่อกำหนดแนวทางและแผนปฏิบัติการสนับสนุนสมาชิกชุมชนขององค์กร

๒.๕ องค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัด ๔ องค์กร ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ

๒.๖ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ร่วมกับองค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง พิจารณาคัดเลือกครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่าง จังหวัดละ ๑ ครัวเรือน

๒.๗ ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพของครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่าง จังหวัดละ ๑ ครัวเรือน

๒.๘ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จัดส่งข้อมูลครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่างของจังหวัดให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ซึ่งเป็นที่ตั้งของคณะกรรมการพัฒนาสตรีภาค (กพสภ.) และให้ กพสภ. จัดส่งข้อมูลครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่างให้ กพสภ. เพื่อคัดเลือกเป็นครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่างระดับภาค ๆ ละ ๓ ครัวเรือน เพื่อเข้ารับโล่รางวัลในส่วนกลาง

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๗๖ รุ่นๆ ละ ๕๐ คน โดย ๑ รุ่น ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัด (กพสภ.) จำนวน ๑๒ คน คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับจังหวัด (ศอช.จ.) จำนวน ๑๔ คน คณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด จำนวน ๑๒ คน คณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด หรือผู้แทนคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน ๑๒ คน

๓. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอ

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอ สามารถเป็นกลไกสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอได้ดังนี้

๓.๑ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการองค์กร ๔ องค์กร ที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอ จำนวน ๕๐ คน ระยะเวลา ๑ วัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการดำเนินงานสมาชิกชุมชน ในเรื่องยกระดับครัวเรือนยากจน การบูรณาการแผนชุมชน และการเข้าถึงแหล่งทุน รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินงาน สมาชิกชุมชนระดับตำบลและหมู่บ้าน/ชุมชน

๓.๒ กำหนดภารกิจองค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับอำเภอตามความเหมาะสม โดยเน้นการสนับสนุน ดังนี้

คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กสพอ.) สนับสนุนการพัฒนาอาชีพของครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน และเป็นแกนหลักในการคัดเลือกครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนตัวอย่าง

คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับอำเภอ (ศอช.อ.) สนับสนุนการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล และการเชื่อมโยงแผนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนและกลุ่มอาชีพ

คณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ สนับสนุนการดำเนินงานของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน และการยกระดับครัวเรือนยากจนตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน

คณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ หรือผู้แทนกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สนับสนุนครัวเรือนยากจนให้เข้าถึงแหล่งทุนชุมชน

๓.๓ จัดทำแผนปฏิบัติการขององค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนในระดับตำบล และหมู่บ้าน/ชุมชน ในเรื่องการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล การสนับสนุนครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน การเข้าถึงแหล่งทุนชุมชน และการยกระดับครัวเรือนยากจน

๓.๔ องค์กรที่เป็นทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับอำเภอ ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๘๗๘ รุ่นๆ ละ ๕๐ คน โดย ๑ รุ่น ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กสพอ.) จำนวน ๑๒ คน คณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับอำเภอ (ศอช.อ.) จำนวน ๑๔ คน คณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ จำนวน ๑๒ คน และคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ หรือผู้แทนกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน ๑๒ คน^{๗๕}

สรุปได้ว่า การสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแผนงานยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็งของรัฐบาล ซึ่งตอบสนองนโยบายรัฐบาลเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ ดำเนินโครงการสนับสนุน ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับประเทศ โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด และโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนระดับอำเภอ

^{๗๕} อ่างแล้ว, กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน, หน้า ๒๔-๓๐.

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราได้แต่พอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ^{๗๖}

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก^{๗๗} เป็นการมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ มีความเป็นปกติยั่งยืน^{๗๘} เป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่มั่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๗๙}

^{๗๖}สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรีสอภีร์วงศ์, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๗๗}อำพน กิตติอำพน, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๗๘}ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๗๙}สุเมธ ตันติเวชกุล, ไต่เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุมีผลที่ต้องตามความเป็นจริง และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาท ในการดำเนินชีวิต โดยใช้ความรู้ต่าง ๆ อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม คือ รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคม มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น และชีวิตอื่น ๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน ร่วมสร้างสรรค์พลังในทางบวก อย่างรู้จักสามัคคี นำไปสู่การพัฒนา และความเจริญก้าวหน้าที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ ด้านสังคม/ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม/ความเชื่อ/ค่านิยมต่าง ๆ^{๔๐}

หลักพอเพียง เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริงความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา การใช้ชีวิตตามหลักพอเพียงหรือชีวิตพอเพียงนั้นหากมีความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้องและชัดเจน ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขได้^{๔๑}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาท ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

^{๔๐}ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๔๑}จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรวุฑ, **ตามรอยพ่อชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

๒.๓.๒ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคำที่ประชาชนชาวไทยได้ยินกันอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา และหลายภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคราชการและภาคเอกชนต่างพยายามน้อมนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันและประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานในองค์กร แต่อย่างไรก็ตามความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ประชาชนชาวไทยนำไปปฏิบัติได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไรมักเป็นคำถามแรก ๆ ที่ถูกถาม บางท่านเข้าใจว่าเป็นการใช้จ่ายอย่างประหยัด การห้ามไม่ให้เป็นหนี้ ความเป็นอยู่โดยไม่เกี่ยวข้องกัน หรือการไม่ชวนชวนทำอะไรต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ที่มากเกินไปนั้น บางท่านถึงกับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเหตุผลเพื่อใช้ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่^๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ความว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานหลักปรัชญานี้ให้คนไทยเพื่อเป็นแนวทางที่ให้ดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไปอย่างช้า ๆ เป็นขั้นเป็นตอนด้วยความมั่นคง ไม่ก้าวกระโดด

^๒ ชนธมา ศิวโมกษธรรม, บุรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

กระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนักพนักงานถูกปลดเป็นจำนวนมาก ค่าเงินบาทถูกลดค่าลงอย่างมากผู้ประกอบการธุรกิจต่างพากันล้มละลายกลายสภาพเป็นคนเคยรวย หลายปัจจัยเป็นแรงกดดันและเข้ามามีส่วนในการทำงานหาเช้ากินค่ำอย่างหนัก แต่ในท่ามกลางวิกฤตยังมีโอกาส ช่วงเวลานั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งหนึ่ง ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา ฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดี ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ความว่า

ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราที่เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักธุรกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องการมีเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้ดีกว่าไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้^{๘๓}

ที่พูดกลับไปกลับมาในเรื่องการค้า การบริโภค การผลิตและการขายนี้ก็เห็นว่าท่านทั้งหลายกำลังกลุ่มใจวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่เงินน้อยจนกระทั่งคนที่เงินมาก ล้วนเดือดร้อน แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้ นี่ยังไม่ได้พูดถึงคำที่เคยพูดทุกครั้ง คือต้องสามัคคีกัน ต้องไม่ปิดขากันมากเกินไป แต่ว่าไม่ได้หมายความว่า จะต้องทำแบบที่บางคนนึกจะทำ จะต้องให้ทุกคนมีโอกาสทำงานตามหน้าที่ เมื่อทำงานตามหน้าที่แล้ว ก็ต้องหวังดีต่อผู้อื่น นี่เป็นหลักที่สำคัญ ต้องทำงานด้วยการเห็นอกเห็นใจกัน และทำด้วยความขยันหมั่นเพียร^{๘๔}

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลาย จากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระ

^{๘๓}สำนักพระราชเลขานุการ, ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓๑.

^{๘๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓๒.

พระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้^{๔๕} พระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปีและได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^{๔๖} ปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) กำหนดหลักการสำคัญในการพัฒนาประเทศอันดับแรก คือ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๙ เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผลมีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องมีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม^{๔๗}

สรุปได้ว่า แรกเริ่มเดิมที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลายจากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้ และภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการป้องกันและแก้ไขที่ยั่งยืน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสการเปลี่ยนไปของโลก

๒.๓.๓ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

^{๔๕} ชนธมา ศิวโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, หน้า ๓๐.

^{๔๖} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

^{๔๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙), หน้า ๔.

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้จะทำให้สามารถวางแผน และปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหาทันต่อสถานการณ์และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตน และรู้จักประมาณสถานการณ์จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิต และกิจการงานไปได้ อย่างราบรื่นและก้าวหน้า^{๘๘} เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และการพัฒนาในอดีตให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย ในขณะที่เราพูดถึงเรื่องความยั่งยืน แต่ไม่เคยทำอะไรให้เกิดความยั่งยืนเลย ทุกวินาทีถูกกระตุ้นให้บริโภคตลอดเวลาจากโลกาภิวัตน์ ถ้าหยุดการบริโภคเมื่อไหร่ธุรกิจก็จบเช่นกัน^{๘๙} เมื่อทุกคนร่วมใจกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์ คือ ความสมดุล ได้แก่ สมดุลชีวิต สมดุลโรงเรียน สมดุลในชุมชน และความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทุกด้าน^{๙๐}

เมื่อพิจารณาจากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย พบว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน ๖ ประการ ดังนี้

๑. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

^{๘๘}สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๘๙}สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, หน้า ๒๘๖.

^{๙๐}เกษม วัฒนชัย, เส้นทางสู่ความพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

๓. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

๔. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

๕. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยั่งยืน

๖. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน^{๙๑}

ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของการพัฒนาในช่วง ๕ ปีต่อจากนี้ไป ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ โดยจะต้องปฏิรูปและปรับเปลี่ยนเพื่อแก้ปัญหารากฐานสำคัญที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดของประเทศที่สั่งสมมานาน ในขณะเดียวกันดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและจุดเด่นของประเทศให้เกิดผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่ จำเป็นต้องวางระบบการบริหารจัดการความเสี่ยงและการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม รวมทั้งวางรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาในระยะยาว^{๙๒}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้รู้จักประมาณในการใช้ชีวิต ประมาณในการใช้จ่าย ในส่วนของสังคมช่วยให้สังคมเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงประเทศ เพราะไม่ต้องไปทะเลาะแย่งชิงกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลให้ชีวิต และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวคือ พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทุกด้าน

๒.๓.๔ องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

^{๙๑}โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗-๘๑.

^{๙๒}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), หน้า ๑๓.

จากการศึกษาเกี่ยวกับ องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ ๒.๒

องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๔๓}

^{๔๓}กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓-๑๔.

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ใช้ในความหมายถึงความพอเพียง เป็นการใช้ชีวิตที่ถูกต้องตามหลักสัมาอาชีวะ คือ ใช้ชีวิตอย่างรู้ประมาณในการบริโภค คือ ใช้ปัจจัยสี่เท่าที่จำเป็น ไม่ใช่ใช้ตามความต้องการเพื่อสนองความอยากและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน^{๙๔} ดังนี้

๓.๑ ความพอประมาณ คือ ทำอะไรให้เหมาะสมต้องพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี ซึ่งจะดีขนาดไหนนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละคน เพราะความพอดีของแต่ละคนไม่เท่ากัน อย่างให้ใหญ่เกินไป การควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนา และพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล^{๙๕}

๓.๒ ความมีเหตุผล ทำอะไรต้องมีเหตุผล อย่าทำตามกระแส ต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าเหมาะสม การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ^{๙๖}

๓.๓ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล^{๙๗}

^{๙๔}โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนานคน, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๙๕}จรัญ จันทลักษณ์, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกษตรยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมมิตร, ๒๕๔๙), หน้า ๔๘.

^{๙๖}อรุณพล อนันตวรสกุล, “รายงานวิจัยการสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๒, หน้า ๑๑.

^{๙๗}ชนธิดา ศิวโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, หน้า ๑.

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

๔.๑ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกฝนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

๔.๒ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วยด้านจิตใจ คือการตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

๕. แนวทางปฏิบัติผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี^{๔๘}

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ (รัชกาลที่ ๙) ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^{๔๙}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติ ตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อมเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวกนำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

^{๔๘}ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ, พระเจ้าแผ่นดินนักส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๕.

^{๔๙}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า ๖.

๒.๓.๕ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ปวงชนชาวไทย โดยพระราชทานให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินำไปขับเคลื่อนในกระบวนการพัฒนาประเทศ ในช่วงเริ่มต้นเป็นช่วงเวลาที่มีส่วนร่วมสร้างความเข้าใจในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มผู้นำทางความคิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการมีการรวมกลุ่มกันในระดับประเทศ เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาจากบทความที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชนุญาตอย่างละเอียดและเชื่อมโยงกับแนวความคิดและทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน ได้สรุปสาระหลักและทำให้เข้าใจง่ายเป็นภาพ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข^{๑๐๐} โดยทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ไม่ใช่เฉพาะในหมู่บ้านชนหรือเกษตรกร โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือ การเกิดจิตสำนึก มีความศรัทธาเชื่อมั่นเห็นคุณค่าและนำไปปฏิบัติด้วยตนเองแล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยังให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ประหยัดแต่ไม่ใช้ตระหนี่ ลด-ละ-เลิก อบายมุข สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ ดูแลรักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับชุมชน ได้แก่ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงินสวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

^{๑๐๐}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดาวฤกษ์คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และพนักงาน ด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจธุรกิจของตนเอง รู้จักลูกค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิดในสิ่งที่ถนัดและทำตามกำลัง สร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพ ผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจิตสำนึกการให้แก่พนักงานอย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด^{๑๐๑}

กระแสโลกาภิวัตน์ได้สะท้อนถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรงนั้น เป็นที่ประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรมในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการฟื้นฟูหรือปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรและหน่วยงาน รวมทั้งบุคคลและครอบครัว สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะระดับประเทศเท่านั้น หากได้นำไปประยุกต์ใช้ในต่างประเทศหรือในโลก น่าจะช่วยจรรโลงโลกให้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และสร้างความเชื่อมั่นว่า หากได้มีการประเมินสถานการณ์ หรือประเมินตัวเองสม่ำเสมอให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และปฏิบัติเป็นกิจวัตร ประโยชน์สุขจะเกิดกับตนเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ บุคคลที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ผล มักจะมีคุณสมบัติเหมือนกันหลายอย่าง เช่น มีความเพียร มีความซื่อสัตย์ สนุกสนานกับการเรียนรู้และการสร้างปัญญาให้กับตนเอง เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม และการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล คนเหล่านี้มักคำนึงถึงหลักการบริโภคแบบยั่งยืน มีความเคารพธรรมชาติ และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน^{๑๐๒}

^{๑๐๑}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า ๑๘-๒๑.

^{๑๐๒}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ, หน้า ๗๘-๗๙.

ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกัน ไม่เสี่ยงเกินไป

ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้ รัก สามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง จะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย^{๑๐๓}

ประการสำคัญ คือ การขับเคลื่อนด้านการศึกษาเพื่อเป็นการวางรากฐานการพัฒนาคนและพัฒนาชาติ หรือตอกเสาเข็มรากฐานของชีวิตให้มั่นคงตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งต้องเน้นการค้นคว้ารวบรวมผลงานแนวทางการบริหารจัดการศึกษาและการออกแบบการเรียนรู้ที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุปนิสัย “อยู่อย่างพอเพียง” ให้เกิดขึ้นได้จริงกับผู้เรียนในบริบทสภาพแวดล้อมต่าง ๆ^{๑๐๔}

สรุปได้ว่า ทุกภาคส่วนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ โดยที่ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัวมุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกาย ใจ และพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ความพอเพียงระดับชุมชน มุ่งให้คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน และเชื่อมโยงเครือข่ายนอกชุมชน และความพอเพียงระดับประเทศ มุ่งเน้นการบริหารจัดการประเทศโดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้

^{๑๐๓}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*, หน้า ๒๒-๒๔

^{๑๐๔}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ*, หน้า ๗๑.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า “สันติ” หมายถึง ความสงบ และคำว่า “สันติสุข” หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ^{๑๐๕} ในทางพระพุทธศาสนา สันติสุข คือ หลักการของการดับทุกข์ ดังที่คราวหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับนิพพานว่า “ธรรมดว่าอมตะเป็นของเห็นได้ยากสัจจะมีใช้สิ่งที่เห็นได้ง่ายเลยชำแรกค้นหาได้แล้วเมื่อรู้อยู่เห็นอยู่ ย่อมไม่มีอะไรค้างใจ” ปุถุชนชอบเพิ่มอัตราหรือขีดระดับของความสุขให้สูงขึ้นด้วยการหาทางเพิ่มความร่ำรวยเพื่อให้ได้รับความสุขให้มากยิ่งขึ้นการแสวงสุขของปุถุชนเป็นเหมือนการก่อกระพ้อไหมไฟขึ้นแล้วได้รับความสนุกสนานชื่นฉ่ำเยือกเย็นจากการดับไฟนั้นยิ่งไหมไฟให้ลุกลิงร้อนแรงขึ้นเท่าใดก็ยิ่งใช้ความแรงในการดับทำให้เกิดเสียงฉีกฉาววาบโอดโพนมากขึ้นเท่านั้นปุถุชนจึงมักดำเนินชีวิตในแบบของการไหมไฟดำเนินชีวิตส่วนผู้หลุดพ้นแล้วเป็นเหมือนผู้ที่ได้ดับไฟสำเร็จแล้วอยู่สุขสบายเยือกเย็นปลอดภัยไม่ต้องถูกเผาผลาญ^{๑๐๖}

ความอยู่เย็นเป็นสุข คือ ดุลยธรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกันอันประกอบด้วยดุลยภาพของกายจิตสังขมและสิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่าเกิดความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม (Wholeness) โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่ามรรค คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสัจธรรม ๓ คือ จิตวิวัฒน์ การพัฒนาจิตให้กว้างไม่เห็นแก่ตัว (ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง) การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นไม่รวมศูนย์ (เศรษฐกิจดุลยนิยม) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจดุลยนิยมและสัมมนาพัฒนา คือ การพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุดและส่งเสริมสัจธรรมโดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่ การศึกษา ศาสนา สุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน การสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขการส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่^{๑๐๗}

^{๑๐๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๒๐๖.

^{๑๐๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๒๓๔.

^{๑๐๗}ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ภัคธรณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

สันติสุขเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสงบระงับของกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ แ่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ด้วยอำนาจของทฤษฎี หรือการยึดมั่นถือมั่น^{๑๐๘} สันติสุขหรือสันติภาพย่อมเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคม และ สันติที่แท้จริงและเป็นพื้นฐานของสันติเชิงสังคมก็คือสันติภายใน^{๑๐๙}

สรุปได้ว่า สันติสุข คือ ความสุขที่เกิดจากความสงบ เป็นองค์รวมเรื่องสันติภาพที่ต้องกล่าวไว้สมบูรณ์ในภาวะ ที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นสภาพสังคม อันเป็นอุดมคติซึ่งมนุษย์ไม่ทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิต และต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขจึงมีเป้าหมายและกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

๒.๔.๒ ความสำคัญของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำก็จะปรากฏออกมาในทางที่พึงามการเข้าใจ ความสำคัญของสันติสุข มีดังนี้

๑. สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่วการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระงับยับยั้งกายวาจาการแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณาเป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุข ความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในขั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทฤษฎีอัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะศีลธรรมนี้คือศีล เมื่ออยู่ได้ปัญหาก็หมดไป

^{๑๐๘}พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส, พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๖๖.

^{๑๐๙}Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk), **Buddhist Morality**, (Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 1994), p. 19.

๒. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไปมีความสุขพื้นฐาน เป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ได้แก่ ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสจิตใจไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อย่างไรก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่าเป็นผู้มีความสุข

๓. สันติสุข เป็นความสงบสันติ กามสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปรุงแต่งอยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชินภาวะ เช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น ซึ่งเป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส เมื่อเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบาย เป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้องยังเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยังดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้นเพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน

สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้นจำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็นสังคมคุณภาพ ซึ่งสังคมคุณภาพนั้นเกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นั้นในทางพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมกันนั้นน้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมา มักจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า วิธีการอารยะ (Civilize) หรือ ความเป็นอารยะ (Civility)^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า สันติสุข มีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขจึงมีความสำคัญยิ่งที่มนุษย์ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต

^{๑๑๐}ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), ๑-๑๒.

๒.๔.๓ ประเภทของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ประเภทของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การร่วมกันอย่างสันติสุขต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน ถ้าปรารถนา การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยาก แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะปัญหาสำคัญ คือ คนที่เพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนเสียก่อน กล่าวคือ จะต้องมีความสงบภายในใจ ถ้ายังไม่สงบภายในใจเราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ ในพระพุทธศาสนา เน้นไปที่ยุดิ การเบียดเบียน ประทุษร้ายกัน เบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียดเบียนกันทางทรัพย์สิน สร้างอาชญากรรมทางเพศ ทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โกหกหลอกลวงกันเบียดเบียนกัน ด้วยสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อมองเป้าหมายที่จะให้เกิดเป็นสันติภาพแล้วเราจะสรุป รวมด้วยคำเพียงสามคำเท่านั้นเอง คือ การที่เราสามารถสงบความทุกข์ได้ สามารถสงบภัยได้ สามารถ สงบโรคได้^{๑๑๑} การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ โลภียสันติสุข และโลกุตตรสันติสุข ดังนี้

๑. โลภียสันติสุข

โลภียสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลกสุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้ หมายถึง โลกเป็นที่ของสัตว์ภาวะของชีวิตของ สัตว์ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับจิตใจ ระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภพ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุขความทุกข์ในชั้นโลกียะที่เป็น รูปธรรมชัดเจน^{๑๑๒}

โลภียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ๔ คือ (๑) กามาวจรภูมิ (ชั้นที่ ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณระดับจิตใจที่ ของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น) (๒) รูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรม เป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ (๓) อรูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ ท่องเที่ยวอยู่ในอรุภพ ระดับจิตใจที่ปรารถนอรุธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรุฌานหรือ ผู้อยู่ในอรุภพทั้ง ๔ ชั้น)^{๑๑๓}

^{๑๑๑}พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), ศาสนากับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ดจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗.

^{๑๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๔๘.

^{๑๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

ทั้ง ๓ ภูมินี้ เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกันสุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้เป็นความสงบเป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข

๒. โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ สุขที่ อยู่เหนือวิสัยโลก หมายถึง สุขอันเป็นเรื่องราวภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ สุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ เรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรคอันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคลเพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่าทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ได้แก่ อริยมรรคซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ^{๑๑๔}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ไว้ว่า สุขของคฤหัสถ์มี ๔ ประการ ประกอบด้วย (๑) อตติสุข คือ สุขที่เกิดแก่ความมีทรัพย์ (๒) โภคสุข คือ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค (๓) อานันยสุข ๓ คือ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ และ (๔) อนวัชชสุข คือ สุขเกิดแต่ประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษ^{๑๑๕} สันติสุขในพระพุทธศาสนาสามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือกรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ ดังนี้

๑. กายเป็นสุข ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงเรื่องของกายกรรมที่ทำให้เกิดความสุขได้นั้น ระบุไว้ว่า “กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ วจีกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ เจตนาความปรารถนาความตั้งใจและสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ และสัมมาวิมุตติ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนาใคร่พอใจเกื้อกูลเป็นสุขซ้อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิฏฐิดี”^{๑๑๖} กล่าวได้ว่า กายกรรมที่ทำให้เข้าถึงความสุขได้นั้น ต้องมีจุดเริ่มต้นที่ความคิดหรือการมีสัมมาทิฏฐิ จึงจะทำให้การกระทำ และการประกอบอาชีพการงานเป็นไปด้วยความดีงาม มุ่งเข้าสู่การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและหมู่ชน

^{๑๑๔} อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ), ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑.

^{๑๑๕} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕-๑๐๖.

^{๑๑๖} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๔/๒๔๖.

๒. วาจาเป็นสุข ตัวอย่างของลักษณะการใช้วาจาให้เกิดสันติสุขที่ดีที่สุดนั้น คือ วาจาของพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรมเพื่อสร้างสันติสุขให้กับหมู่ชน ดังความในพระไตรปิฎกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่งเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทการพูดก็นับว่ายอดเยี่ยมคือบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่พูดวาจาเกี่ยวกับมุสาวาท ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้างกัน ไม่พูดวาจาอันส่อเสียด ไม่มุ่งเอาชนะกัน กล่าววาจาอันเกิดจากความแค้นเคือง กล่าวแต่วาจาอันมีหลักฐานด้วยปัญญาเชื่อว่ามัจฉา ตามกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญนี้คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทการพูด”^{๑๑๗}

๓. ใจเป็นสุขสันติ สุขในพระพุทธศาสนามีจุดหมายสูงสุด คือ นิพพาน ทั้งนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีระบุถึงการนำธรรมมาเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้สะอาดเป็นที่รองรับความสุขหรือสิ่งที่เป็นกุศล โดยเรียนรู้ตามจิตและหาทางรู้เท่าทันจิตของตนไม่ให้ถูกมารหรือกิเลสครอบงำ ลักษณะของผู้มีใจเป็นสุขได้นั้น ดังความว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องผลของภิกษุ เราไม่เล็งเห็นกำลังอื่นแม้อย่างหนึ่งซึ่งข่มได้แสนยากเหมือนกำลังของมาร ๓ นี้เลย บุญนี้จะเจริญขึ้นได้อย่างนี้ก็เพราะสมทานกุศลธรรมเป็นเหตุ”^{๑๑๘}

ประการสำคัญ คือ ความสุขในชีวิตประจำวันเกิดได้ตลอดเวลา และชีวิตจะไม่เป็นทุกข์เลย ถ้าเรามีธรรมะชนิดที่ควบคุมตัวกูหรือชาตินี้ได้แล้ว อะไร ๆ จะไม่เป็นทุกข์เลย จะมีอะไรสักเท่าไร มากน้อยเท่าไร จะไม่เป็นทุกข์เลย ล้วนแต่อำนวยความสะดวก ความสะดวกสบายอะไรอย่างนั้น ไม่เป็นทุกข์เลย จิตใจจะมีความสุขสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็นอยู่ได้^{๑๑๙}

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) โลภียสันติสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ และ (๒) โลกุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิสัยโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ทั้งนี้ สันติสุขในพระพุทธศาสนาสามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือ กรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ

^{๑๑๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๑๓.

^{๑๑๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๒.

^{๑๑๙}พุทธทาสภิกขุ (เจ้าอม อินทปญฺโญ), ปฏิจจสมุปบาทในชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตถาพบลีเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า คำนำ.

๒.๔.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็น ๒ ระดับ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังนี้

๑. ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุขเป็นความสุขที่มีลักษณะแห่งความเจียบ ความสะดวกความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่ เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับสงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้ จะเป็นความสุขสงบในขั้นบุุคคลนคณธรรมดา ซึ่งในที่นี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร โดยนัยนี้ สิงคาลกสูตร ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ ไว้ดังนี้

๑.๑ มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา (๒) เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน (๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพาได้ และ (๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๑.๒ ทมะหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๑.๓ มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ (๒) เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี (๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข (๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วย พุดเสริม

๑.๔ สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พุดจริงทำจริง

๑.๕ ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่ การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๑.๖ มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบ คือ (๑) บอกความลับแก่เพื่อน (๒) รักษาความลับของเพื่อน (๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง และ (๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๑.๗ มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบ คือ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ เคยฟัง และ (๔) บอกทางสวรรค์ให้ ทั้งนี้ หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเบื่องบน ตรงกันทุกข้อแต่จะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ (๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว (๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง (๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ (๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอทางสวรรค์^{๑๒๐}

^{๑๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๔๓.

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะแนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญา มีคุณธรรมทำหน้าที่ ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงามที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดีเห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีมิตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นซุมนุ่มด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบนั่นกลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้าถึงใจได้แก่ มิตรสื่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น Facebook เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาการที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธเจ้าก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือฟังตนเองได้เป็นอิสระ ทั้งนี้ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบ เกิดจากความรู้ ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดี ประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนายิ่งขึ้นไปในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี^{๑๒๑}

๒. ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคล เข้าด้วยกันสำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่

^{๑๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประดาเสริมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขชั้นต่าง ๆ นั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่ และอธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่^{๑๒๒}

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น ติฐธัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา (๒) รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา (๓) รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่ เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา และ (๔) รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มี ความสุขได้ โดยไม่ สรุ่ยสร้อยฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และอีกหัวข้อธรรม ได้แก่ สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนาซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา (๒) ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา (๓) ประกอบด้วย ความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมที่ จะช่วยเหลือ คนที่ ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา (๔) การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้นจะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธหลงให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ ได้ผลแท้งกว่าวิธีที่ยังในระดับที่ เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม

^{๑๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๑๒๗.

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน กล่าวคือ (๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข ซึ่งสันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในชั้นปุถุชนคนธรรมดาที่อาศัยความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงาม ที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ และ (๒) ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข เป็นปัจจัยที่ดีงามภายในตัวบุคคล เป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ซึ่งรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา หรือข้อที่จะต้องศึกษาปฏิบัติ ได้แก่ อธิศีลสิกขาคือศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขาคือจิตอันยิ่งใหญ่ และ อธิปัญญาสิกขาคือปัญญาอันยิ่งใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นข้อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ทั้งนี้ ปัจจัยทั้ง ๒ ย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะการปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามย่อมเกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมภายนอก และปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน นั่นเอง

๒.๔.๕ การสร้างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความเจริญหรือความเสื่อมหรือความประสบผลสำเร็จหรือความล้มเหลวในชีวิต มีส่วนสัมพันธ์อย่างมากมายกับปัจจัยในทางบวกคือการส่งเสริมและในทางลบคือการบั่นทอน รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขต้องอาศัยผู้นำทางให้ตรง สันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์และสังคมโลกทุกระดับพึงปรารถนาและต้องการให้เกิดขึ้น และวิธีที่ช่วยให้มนุษย์และสังคมสันติสุขได้ จำเป็นต้องสร้างขึ้นมาทั้ง ๒ ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม ดังนี้

๑. การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคล

การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคลควรส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาดีหรือถูกต้องสมบูรณ์ คือ ต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพและมีความรู้ด้านศีลธรรมหรือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ด้วย ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยดีหรือถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา สุขภาพอนามัยดีทางกายคือร่างกายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของจิต สุขภาพอนามัยดีทางจิตคือจิตปกติไม่เป็นคนวิกลจริต ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของสติปัญญา และสุขภาพอนามัยดีทางสติปัญญาคือไม่มีความเห็นผิด เข้าใจผิด เชื่อผิด และไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีส่งเสริมให้บุคคลมีครอบครัวที่ดีหรือถูกต้อง หรือไม่มีปัญหาครอบครัวคือมีความเป็นอยู่ที่ดีถูกต้องต่อกันและกันตามหลักธรรมะเรื่องทิศ ๖ ได้แก่ ทิศข้างหน้าคือบิดามารดา ทิศข้างหลังคือลูกหลาน ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย ทิศข้างขวาคือครูบาอาจารย์ ทิศข้างบนคือผู้บังคับบัญชาและสมณะ ทิศข้างล่างคือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา^{๑๒๓}

^{๑๒๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๘.

การส่งเสริมให้บุคคลมีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ เป็นบุคคลที่ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน มีระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่ากินอยู่พอดีเท่าที่จะให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่ แล้วทำหน้าที่ได้มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักธรรมชาติ จินตนาการ ธรรมชาติ คือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ ทั้งนี้ หน้าที่แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ หน้าที่ชั้นที่หนึ่งพื้นฐานทั่วไปคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ หน้าที่ที่ทำชีวิตรอดอยู่ได้ เป็นหน้าที่ระดับโลกียะ และหน้าที่ชั้นที่สองคือให้รอดจากความทุกข์ ความบีบคั้นของโลก เป็นหน้าที่ระดับโลกุตระ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะมีหน้าที่อย่างโลกียะ ให้รอดชีวิตอยู่ในโลก แต่ต้องมีชีวิตอย่างโลกุตระคือมีหน้าที่ไม่ให้เรื่องโลก ความเห็นแก่ตัวของกูมาครอบงำทำให้เป็นทุกข์ได้ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนไม่เห็นแก่ตัวคือรักผู้อื่น เพราะนำหลักธรรมสูงสุดมาใช้คือทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เรามีปัญหาคือความทุกข์อย่างเดียวกัน คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างเดียวกัน แล้วเราจะเบียดเบียนกันทำไมเราจะเอาเปรียบกันทำไมเราจะรังเกียจกันทำไม เราจึงรักผู้อื่น ส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรม คือ มีการคิด การพูด การกระทำที่เป็นไปเพื่อให้เกิดความปรกติ ความสงบสุขหรือสันติสุข แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาโกลาหลวุ่นวาย วิกฤตการณ์ใด ๆ ที่ตรงกันข้าม ส่งเสริมให้บุคคลมีสัมมาทิฐิ คือ ความคิดความเห็น ความเชื่อ ความรู้ ที่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดการคิด การพูดและการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย สัมมาทิฐิจึงเป็นความรู้ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม และส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนมีชีวิตเย็น ชีวิตเย็นนี้มี ๒ แบบ คือ ชีวิตเย็นอย่างผู้มีกิเลส แก่กิเลสไม่เกิดขึ้น เพราะสามารถควบคุมไว้ได้ เรียกว่า ชีวิตเย็นแบบชาวโลก และชีวิตเย็นอย่างผู้ไม่มีกิเลส คือ แบบพระอรหันต์ เพราะหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นอีก

๒. การสร้างสันติสุขในระดับสังคม

การสร้างสันติสุขในระดับสังคม ควรส่งเสริมให้สังคมมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้อง กล่าวคือระบบที่คนร่ำรวยกับคนยากจนอยู่ร่วมกันได้ โดยการร่วมมือกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับทะนุบำรุงส่งเสริมรักษาทรัพยากรของธรรมชาติ และทำสิ่งที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก หรือทำสิ่งที่ไม่มีค่าให้กลายเป็นของมีค่า และเป็นระบบเศรษฐกิจที่จัดการให้มนุษย์ได้รับประโยชน์สูงสุดทางจิตวิญญาณคือบรรลุมรรคผลนิพพาน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือคนยากจนก็ตาม ต่างก็พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ โดยมีหลักธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจคือมีความรู้สึกรู้ว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการเมืองที่ถูกต้อง กล่าวคือ ระบบที่ทำให้อยู่กันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสตรา โดยไม่ต้องใช้อาวุธ และระบบการเมืองซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รัฐบาลการบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ รัฐสภาพ พรรคการเมือง เป็นต้น จะต้องมศีลธรรมคือความถูกต้องเป็นหลักในการปฏิบัติทั้งนักการเมืองและประชาชน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการปกครองที่ถูกต้อง

ระบบการปกครองทั้งหลายที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นระบบใดก็ตาม ต้องถือเอาธรรมะคือความถูกต้องเป็นใหญ่ มีความถูกต้องเป็นหลัก โดยที่ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองก็ต้องมีธรรมะ มีศีลธรรม คือ ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ธรรมะ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบศีลธรรมและศาสนาที่ถูกต้อง ศีลธรรมที่ถูกต้องคือศีลธรรมที่เป็นไปตามหลักของศาสนาที่ถูกต้อง เพราะศีลธรรมเป็นผลผลิตที่ออกมาจากหลักเกณฑ์ของศาสนา เพราะฉะนั้นศาสนาจะต้องเป็นระบบที่ถูกต้องด้วย ศาสนาที่ถูกต้องจึงหมายถึงศาสนาที่มนุษย์สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ถูกต้องคือสันติสุขแก่มนุษย์ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการศึกษาที่ถูกต้อง กล่าวคือ การศึกษาจะต้องสอนให้คนมีทั้งความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้อง มีศีลธรรม เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ สามารถพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงคือทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติเป็นสาวกที่ดีของศาสนา และส่งเสริมให้สังคมมีระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้องในที่นี้ไม่ได้หมายถึงระบบการกำจัดมลภาวะเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างไปจนถึงวิทยาการสำหรับการเป็นอยู่ทุกแขนง ทุกทิศทาง ทุกระดับที่ถูกต้อง โดยการดำเนินการให้มีลักษณะพอดี และสามารถควบคุมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสันติสุขได้ เรียกว่า นิเวศวิทยาที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่ความมีสันติสุข

การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข จึงเป็นสภาพความเป็นอยู่ หรือการดำรงชีพอยู่ที่มีแต่ความสงบปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง มีความยุติธรรม และแนวทางต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความสงบอย่างมีหลักการและมีเหตุผล รวมทั้งรู้จักสิทธิหน้าที่ มีวินัยในตนเอง เพราะที่ไหนมีความสงบ มีความสุข นั่นก็คือภาวะไร้ความขัดแย้ง ภาวะที่ทำให้เกิดความสงบสุข ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา

สรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา หากส่งเสริมตามแนวทางดังที่กล่าวในเบื้องต้นให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน ทั้งส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนสังคม สันติสุขก็จะบังเกิดขึ้นแก่สังคมโลก

๒.๔.๖ ชุมชนสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ชุมชนสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ชุมชนสันติสุขนั้นจะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก (External Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี (การคืนดี) เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ลักษณะของชุมชนสันติสุขดังกล่าว คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นทั้งทางกายหรือทางวัตถุ การบีบคั้นทางสังคม การบีบคั้นทางจิต และบีบคั้นทางปัญญา^{๑๒๔}

ลักษณะภายนอกที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. ชุมชนที่รวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒. ชุมชน มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

^{๑๒๔}ประเวศ วะสี, สานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า บทนำ.

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๒๕}

โดยรวม คือ ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นใน ศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชน พร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหว อย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาส ให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมโปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมใน การประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผล การแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการ เข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่ มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และ มุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการพึ่ง ความช่วยเหลือ จากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพา ตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่นภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ชุมชนสันติสุขคือความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม มีส่วนประกอบ ที่สำคัญ ๓ ประการ เข้ามาผนวกกัน ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๑๒๖} เกณฑ์ชีวิตของ ชุมชนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง มี ความเป็นปึกแผ่น แน่นแฟ้น มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของ ตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีศีล เป็นสังคมที่ สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่นเพราะว่า เราเป็นคนมีสัมมาอาชีวะ มีงานมีกิจการที่มั่นคงขยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวม คือ

๑. อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบานร่าเริง จิตใจร่าเริง ก็คือ ความ หมั่นหมองความเครียดน้อยลง แจ่มใส ไม่เศร้า ไม่หดหู่ ไม่เครียด ไม่เซ็ง ถ้าใครยังเครียด เซ็ง มีด ๆ มั่ว ๆ หม่น ๆ หมอง ๆ นั้นผิดทางแล้ว

^{๑๒๕}อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานรงค์, การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิด เพื่อข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด), ๒๕๔๐, หน้า ๙-๑๐.

^{๑๒๖}ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

๒. ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรืองฟุ้งเฟื่อง ไม่ผลาญพลา สรุ่ยสุร่าย โลกทุกวันนี้มันเฟ้อ อยากได้มา แสวงหาเกินความจำเป็น มาบำเรอตน มาสะสม

๓. มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด สิ่งไหน นำมาซ่อมแซมใช้ได้ใหม่ก็นำมาใช้อีก

๔. ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม

๕. มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุนและเป็นเอกภาพพร้อมเพรียงกันทำงาน งานที่เป็น กุศล เป็นภาพรวมของความสามัคคี สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของความเป็นภราดร เป็น ชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน หมายถึงความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่คลอนแคลน เป็นความ ยั่งยืนคงทน มั่นคงแข็งแรง

๖. เป็นสังคมที่สร้าง “ทุนทางสังคม” มีประโยชน์คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปในขอบ กว้าง “ทุนทางสังคม” คือการเสียสละอย่างแท้จริง เราเสียสละให้คนคนหนึ่ง “ทุน” คือการสั่งสม เรา เสียสละ ๕ หน่วย ก็เป็นบุญของเรา ๕ หน่วย มันเป็นนามธรรมที่ได้เสียสละให้กับสังคม คนที่มี ประโยชน์มีคุณค่าต่อผู้อื่นนั่นแหละ คือ “ทุนทางสังคม” มีคุณธรรมที่แท้จริง มีสัจธรรมที่เป็นผู้เสียสละ ให้แก่ทางสังคม

๗. เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกย

๘. เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างมีความสุข^{๑๒๗}

สรุปได้ว่า ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชนที่มีชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชน ที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วม ในกระบวนการของชุมชน มีความมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน มีพื้นฐาน ของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยนัยนี้ ชุมชนสันติสุขนั้น จะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพ ในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งนี้ มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ ดังกล่าวนี้นับเป็นองค์ประกอบชุมชนสันติสุขที่เป็นองค์ประกอบ ในลักษณะองค์รวม ไม่สามารถขาดองค์ใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้ นั่นเอง

^{๑๒๗}โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

๒.๔.๗ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สังคมแห่งสันติ จัดได้ว่า เป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้ง และบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ^{๑๒๘}

สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านต่าง ๆ ทำให้มีความสุขทั้งส่วนตนและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังพุทธพจน์ความว่า “ชีวิตถูกขรณานำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกขรณานำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องต้านทาน บุคคลพิจารณาเห็นภยันต์ในมรณะควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเถิด”^{๑๒๙}

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนโดยมุ่งหมายไปที่เรื่องของชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปถอนทุกข์ถอนปัญหาของชีวิตซึ่งเป็นเสมือนลูกศรอาบยาพิษออกจากชีวิตให้ได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังที่ ทำอย่างไรจะพัฒนาปุถุชนไปให้เป็นอริยชนหรืออารยชน เราจึงต้องพัฒนาปุถุชนนี้ขึ้นไปอีก เพื่อไม่ให้มนุษย์ปุถุชนเหล่านี้มาสร้างปัญหาความขัดแย้ง ไม่มาทำสงครามกัน ไม่ให้มาเอารัดเอาเปรียบข่มเหงรังแกอะไรต่าง ๆ สารพัด ที่มันเกิดเป็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน^{๑๓๐}

คำถามว่า “ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ” เหตุผลก็คือ “สันติภาพนั้นมันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคลหรือทั้งหมดในโลก ล้วนต้องการสันติภาพ”^{๑๓๑}

^{๑๒๘}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๗.

^{๑๒๙}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓/๔-๓๔๖.

^{๑๓๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๓๑}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), สันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

ในประเทศไทยขณะนี้ความขัดแย้งทางความคิดลงลึกแทบจะทุกหมู่บ้าน ในชุมชนมี มองแทบไม่เห็นหนทางแห่งความสมานฉันท์ และเห็นวิวัฒนาการของประชาธิปไตย เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือกระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะลายนและสลายความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริมและยอมรับในศักยภาพของมนุษย์โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เองเป็นฐานรากว่าเข้มแข็งพอที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะพาให้ชุมชนก้าวผ่านความขัดแย้ง หนนี้ไปได้ แนวทางการสร้างสังคมสมานฉันท์ในกรอบของพุทธสันติวิธี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุข มีความรู้ความเข้าใจศาสนาที่ตนนับถืออย่างเพียงพอ โดยปราศจากการนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องกีดกันสันติสุขที่จะพึงมีร่วมกัน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยกรอบความคิดและการวิเคราะห์จากสหศาสตร์ ประกอบด้วย สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสาขาต่าง ๆ ด้วย

สันติวิธีและประชาธิปไตยจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุนหรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคอย่างสุจริตและเป็นธรรมในสังคมด้วยหลักธรรมาธิปไตยคือถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้องความสมควร ถือได้ว่าการทำความดีก็เพราะเห็นแก่ความดี ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ความถูกต้องไม่ใช่ทำด้วยหวังอะไรตอบแทน หลักธรรมาธิปไตยนี้พระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตยอาจนำไปใช้ได้ทุกกรณีและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ทุกคนนั้นต้องคำนึงถึงหลักธรรมาธิปไตย เมื่อสังคมไทยมีความรักความสามัคคีแล้วก็เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

ในบรรดาธิปไตยทั้ง ๓ นั้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด และโลกาธิปไตยก็ยังดีกว่าอัตตาธิปไตย ถึงอย่างไรพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง เป็นธรรม ชอบธรรม มีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง ต่อประชาชน เหมือนพ่อปกครองลูก (Paternalism) และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการปกครองในยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด^{๑๓๒}

^{๑๓๒} วิจารณ์ ถิรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ทัศนะ คือ ในแง่ของการประพฤติธรรม และในแง่ของปรัชญาการปกครอง โดยในแง่ของการประพฤติธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นการปรารภพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในอาธิปัตตยสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย... ธรรมาธิปไตย เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะ เหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อภิปัญญาชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจารีผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย ภิกษุทั้งหลาย ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้ว เรื่อยกรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย^{๑๓๓}

ส่วนในแง่ของปรัชญาการปกครอง ธรรมาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมาตย์หรือเกียตติย รวมถึงพรรคพวก ญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ การปกครองในลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำมาใช้กับทุกยุคสมัย แม้จะกล่าวอีกสักกี่ครั้งก็ยุคสมัยก็คงเป็นอยู่อย่างนั้น อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับธรรมะคือความถูกต้องโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นความเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อยก็ตาม แม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว ทว่าชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้องก็ถือเอาตามนั้น

การปกครองที่ตีเลืตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๑๓๔}

^{๑๓๓} อด.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

^{๑๓๔} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๔.

สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง แนวทางนี้เป็นการปฏิเสธหนทางสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ

๑. หนทางในการแสวงหา และแย่งชิงผลประโยชน์และความต้องการเพื่อบำรุงบำเรอและสนองต่อความอยากที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์

๒. การทรมานตนโดยการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความทุกข์ยากลำบากให้แก่ตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ตัวเองบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวัง

โลกเป็นอหิวาภาวะตามหลักอิทัปปัจจยตา คือ สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ทศณะดังกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนาช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความยึดติดในสมมติบัญญัติทั้งยังช่วยให้ถอนออกจากความสำคัญมั่นหมายในตัวตน^{๑๓๕} แนวทางปฏิบัติการณ์สันติวิธีแบบอหิวาภาวะมีลักษณะเด่น คือ การไม่แยกการภาวนากับกิจกรรมทางสังคมออกจากกัน เพราะปฏิบัติการทางสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนาตนในทางจิตวิญญาณ เป็นการบ่มเพาะความเมตตาความอดทนความไม่ถือตัวตนและการเอาชนะความโกรธเกลียด พร้อมทั้งจะยอมรับความทุกข์ทางกายโดยที่ใจไม่ได้ทุกข์ตามไปด้วย เป็นต้น และยังถือว่าเป็นแค่การกระทำแต่ไม่มีผู้กระทำซึ่งการคิดเช่นนี้จะช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นในผลของการกระทำให้ลดน้อยถอยลง

ด้วยเหตุนี้ ทางสายกลาง จึงถือว่าเป็น สันติวิธีวิถีพุทธ ที่ประกอบด้วยหนทางในการดับทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรงสมุทัยคือสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อให้เข้าถึงนิโรธ คือสันติ โดยใช้ มรรค ๘ ซึ่งถือได้ว่าเป็น สันติวิธีวิถีพุทธ ที่ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ คือ

๑. ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) โดยเน้นกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น ประตูปานแรก คือสร้างความรับรู้ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวประเด็นปัญหา สาเหตุ เป้าประสงค์ที่มุ่งหวัง และวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าประสงค์การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องตั้งแต่แรก จะทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ข้อเสนองานร่วมกันและกันว่า มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติร่วมอย่างไรประเด็นสำคัญคือ ความเข้าใจชัดเจนในความเป็นเราจะทำให้ง่ายต่อการเปิดพื้นที่ให้คนอื่น หรือกลุ่มอื่นได้พิจารณาข้อห่วงใยต่าง ๆ ด้วยซึ่งการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันอย่างถูกต้องจะก่อให้เกิดพลังสนับสนุนและการตอบรับจากกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมอย่างมากมายมหาศาล

^{๑๓๕} พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิวาภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลมศึกษา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๗.

๒. ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) โดยการแสดงออกต้องไม่เป็นไปเพื่อความอยากได้อำนาจหรือมุ่งผลประโยชน์และความต้องการส่วนตนหากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง การไม่คิดผูกพยาบาทอาฆาตมาดร้าย และจงเวรจองกรรมต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและการไม่กระทำการที่นำไปสู่การเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เกิดความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนอันเกิดจากการแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

๓. การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) เน้นการสื่อสารแบบสัมมาวาจาโดยไม่ใช้วาจาหรือคำพูดที่แสดงออกด้วยการด่าทอ การใช้คำหยาบคาย การพูดเพื่อเจ้า ส่อเสียดการพูดปิดมดเท็จ ถูกเหยียดหยามการใส่ร้ายป้ายสีอันจะนำไปสู่การสร้างความโกรธเกลียด เคียดแค้นและชิงชังเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมสัมมาวาจาจึงเป็นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นจริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคีมีประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา การสื่อสารด้วยคำพูดผ่านสื่อต่าง ๆ ที่เน้นแง่มุมเชิงบวกจะทำให้บรรยากาศการพูดคุย และหาทางออกเป็นไปได้ง่ายมากยิ่งขึ้นเพราะหลายครั้งการสื่อสารได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คู่กรณีมาขยายผลและเติมเชื้อไฟแห่งความเกลียดชังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๔. การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) โดยการไม่ยุยงส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรงด้วยการทำร้ายประหารชีวิตประหารบุคคลอื่นที่มีความเชื่อและเห็นต่าง สังคมโลกและสังคมไทยมิได้สิ้นไร้ไม้ตอกและอับจนหนทางในการแสวงหาเครื่องมือจัดการความขัดแย้งหากแต่ท่าทีของคู่ขัดแย้งได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการหาทางออกร่วมกันการแสดงท่าทีที่เปี่ยมล้นด้วยความรัก ให้เกียรติและเคารพกลุ่มบุคคลความเชื่อและการกระทำที่แตกต่างจะเป็นสะพานที่ทำให้คู่กรณีได้ทอดเดินข้ามพื่นที่ของตัวเองไปเรียนรู้และพร้อมจะเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากยิ่งขึ้น

๕. ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรม ไม่คลาดเคลื่อนไปจากธรรมจะทำให้การดำเนินชีวิตมีคุณและมีความหมายมากยิ่งขึ้นแนวทางเหล่านี้จะกลายเป็นแบบอย่างของกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ทั้งในความเชื่อมั่นและเกิดแรงแรงบันดาลใจในการปฏิบัติภารกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันแบบอย่างที่ได้ชัดคือการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายของมหาตมะคานธีได้กลายเป็นพลังและความศรัทธาของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม การเพียรละสิ่งไม่ถูกต้องและเหมาะสมที่ได้ดำเนินการอยู่การเพียรรักษาสิ่งที่ดีและงดงามเอาไว้อย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาความจริง ความดีและความงามให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ การกระทำการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดแนวร่วมอย่างยั่งยืนและมั่นคงและแนวร่วมเหล่านั้นพร้อมที่จะร่วมอุดมการณ์อย่างมั่นคงโดยไม่หวาดกลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ที่จะตามมาอีกทั้งจะทำให้คู่กรณีตระหนักรู้ถึงพลังของถึงความมุ่งมั่นของเรา

๗. การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) กำกับ ควบคุมและรู้เท่าทันความคิดของตนเองไม่กระทำการหรือตัดสินสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความหุนหันพลันแล่นภายใต้อิทธิพลของไฟที่กำลังสุมใจคือ ไฟคือความอยากได้ผลประโยชน์ และความต้องการ ไฟคือความโกรธเกลียดและไฟคือความหลง ในขณะที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ความกดดัน ยุ่งยาก และซับซ้อนต้องใช้สติเป็นเครื่องมือในการกำกับ และตรวจสอบ ไม่ให้ประมาท ยามใจและหลงใหลในชัยชนะ ซึ่งอาจจะก่อเกิดผลกระทบในเชิงลบตามมาดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและความแพ้เสียแล้ว จึงสงบระงับ (เวร) นอนเป็นสุข”

๘. ความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration) เป้าหมายของสันติวิธี คือการปรากฏขึ้นของความสันติ ซึ่งผ่านการรับฟัง การยอมรับ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นจำเป็นต้องเพ่ง จดจ่อและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดทิศทางและวางกรอบเอาไว้ อีกทั้งไม่ย่อท้อเหนื่อยหน่ายต่อปัญหาที่เข้ามา ทำทลายต่อการพูดคุยเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่คู่กรณีสามารถรับได้โดยไม่ยึดมั่นในทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับเราคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้น ถึงกระนั้น ในขณะที่เรามุ่งมั่นต่อเป้าหมายมากเพียงใด จำเป็นต้องใส่ใจต่อวิธีการและความสัมพันธ์มากขึ้นเพียงนั้น^{๑๓๖}

หากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน สันติวิธีทั้งสิ้น^{๑๓๗}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติเพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) และความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration)

^{๑๓๖} อ่างแล้ว, พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งทวิภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, หน้า ๑๕๔.

^{๑๓๗} Dahl A. Robert, *On Democracy*, (London: Yale University Press, 2000), pp. 38-44.

๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

บริบทนี้ ครอบคลุมข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี ดังนี้

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ราชบุรีเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ที่สมัยนั้นเรียกกันว่า ทวารวดี และราชบุรียังเป็นแหล่งพบปะของพ่อค้าวานิชแต่ครั้งโบราณ ทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับพม่า ดังนั้น ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สุดแห่งหนึ่ง^{๑๓๘} ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโสัง และ ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑

ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี^{๑๓๙}

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๑	ชาติพันธุ์จีน	บ้านโป่ง	บ้านโป่ง	๑๗,๐๗๒
		บ้านโป่ง	กรับใหญ่	๑๔,๖๔๓
		เมือง	หน้าเมือง	๓๖,๐๔๐
		โพธาราม	โพธาราม	๙,๒๙๒
๒	ชาติพันธุ์ยวน	เมือง	คูบัว	๑๐,๙๒๖
		เมือง	ห้วยไผ่	๖,๗๖๖
		เมือง	ดอนตะโด	๑๕,๕๐๕
		เมือง	เจดีย์หัก	๒๑,๓๐๖
		เมือง	หินกอง	๘,๓๙๑

^{๑๓๘}วิกิพีเดีย พจนานุกรมเสรี, “จังหวัดราชบุรี”, <<http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี>>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๙}ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี ไม่นับรวมกลุ่มไทยพื้นถิ่นจังหวัดราชบุรี.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
	ชาติพันธุ์ยวน (ต่อ)	เมือง	ดอนแร่	๔,๓๕๖
		โพธาราม	หนองโพ	๖,๘๓๙
		บ้านโป่ง	หนองปลาหมอ	๗,๑๔๒
		บางแพ	วัดแก้ว	๕,๘๗๖
		ปากท่อ	อ่างหิน	๔,๘๖๘
		ปากท่อ	ทุ่งหลวง	๑๓,๖๖๗
		ปากท่อ	บ่อกระดาน	๒,๖๘๔
		จอมบึง	รางบัว	๙,๒๘๔
		สวนผึ้ง	ท่าเคย	๙,๔๕๑
๓	ชาติพันธุ์มอญ	บ้านโป่ง	คู้งพยอม	๗,๒๑๒
		บ้านโป่ง	บ้านม่วง	๓,๖๖๖
		บ้านโป่ง	นครชุมน์	๖,๒๙๘
		โพธาราม	คลองตากุด	๑๑,๘๖๓
		โพธาราม	สร้อยฟ้า	๓,๔๕๖
		โพธาราม	ดอนกระเบื้อง	๔,๒๑๕
๔	ชาติพันธุ์เขมร	เมือง	คู้งกระถิน	๕,๖๒๐
		เมือง	พงสวาย	๙,๗๖๗
		ปากท่อ	ยางงาม	๒,๓๘๕
		ปากท่อ	ดอนทราย	๙,๖๘๘
		ปากท่อ	ปากท่อ	๗,๔๗๙
		ปากท่อ	หนองกระทุ่ม	๕,๘๘๙
		วัดเพลง	เกาะศาลพระ	๓,๗๓๕
		บางแพ	หัวโพ	๔,๗๐๙
		บางแพ	บางแพ	๘,๒๐๕
		โพธาราม	บางโตนด	๕,๑๙๙
		โพธาราม	เจ็ดเสมียน	๕,๗๐๙

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๕	ชาติพันธุ์ลาวเวียง	เมือง	เขาแร้ง	๓,๓๓๒
		โพธาราม	บ้านฆ้อง	๘,๗๐๑
		โพธาราม	บ้านสิงห์	๑๒,๑๕๗
		โพธาราม	บ้านเลือก	๑๐,๔๘๐
		โพธาราม	ดอนทราย	๗,๒๒๔
		บ้านโป่ง	หนองกบ	๑๑,๘๗๗
		บ้านโป่ง	ปากแรต	๑๖,๒๓๘
		บ้านโป่ง	หนองอ้อ	๑๕,๔๘๐
		บ้านโป่ง	ท่าผา	๑๘,๔๖๒
		จอมบึง	ปากช่อง	๙,๗๗๓
๖	ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง	จอมบึง	จอมบึง	๑๕,๔๗๓
		ดำเนินสะดวก	ดอนคลัง	๔,๘๘๙
		ดำเนินสะดวก	บัวงาม	๔,๒๘๒
		บางแพ	ดอนคา	๓,๕๗๕
		ปากท่อ	ห้วยยางโทน	๔,๒๒๑
๗	ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง	สวนผึ้ง	สวนผึ้ง	๒๐,๙๕๕
		สวนผึ้ง	ตะนาวศรี	๑๕,๖๒๘
		บ้านคา	บ้านคา	๙,๒๐๐
		บ้านคา	บ้านบึง	๙,๕๐๖
		ปากท่อ	ยางหัก	๗,๘๒๘
รวม				๕๑๘,๔๘๔

สรุปได้ว่า จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่าในอดีตชื่อว่าทวารวดีซึ่งเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สืบทอดกันมา ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง และชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น ๕๑๘,๔๘๔ คน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมมาชีพ

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมมาชีพ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระครูอุดมจารุวรรณ (คำไล์ จารุวิโส) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศาสนาพุทธสงฆ์ ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร ของมหาเถรสมาคม ปัจจุบัน มีโครงการนำธรรมะเข้ามาบริหารตลาด เพื่อให้มีการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการค้าขาย และการประกอบอาชีพอย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม สมควรให้พระสงฆ์มีการเข้าอบรมหลักสูตรต่าง ๆ โดยควรมีการให้การศึกษาแก่พระสงฆ์เกี่ยวกับโครงการตลาดประชารัฐเพื่อให้ทราบหลักเกณฑ์และกลไกในการเข้าร่วมโครงการตลาดประชารัฐอย่างเป็นระบบ และควรมีการพัฒนาบทบาทที่ตรงกับเป้าประสงค์ โดยการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์และปรับใช้เป็นประโยชน์ต่อตลาดที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ^{๑๔๐}

พระราชนทร์ วิสารโร และพระมหานรากร วรเมธี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความยากจนของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพรัตนมุนี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ปัญหาความยากจน ความลำบาก อัตคัดขัดสน ขาดแคลน ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ยังมีอยู่ในชุมชนจังหวัดอุดรธานี ชุมชนส่วนมากยังอาศัยการพึ่งพาตนเองด้วยเกษตรกรรมและรับจ้าง และ (๒) พระสงฆ์ที่มีบทบาทในฐานะนักปราชญ์ชาวบ้านได้บูรณาการพุทธธรรมที่หลากหลายมาปรับใช้ร่วมกันกับการทำเกษตรกรรมแนวพุทธในรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลให้ชุมชนปฏิบัติตามและประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีเสริมสร้างความรักสามัคคีของชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างบทบาทปราชญ์สงฆ์ผู้นำชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน^{๑๔๑}

^{๑๔๐}พระครูอุดมจารุวรรณ (คำไล์ จารุวิโส), “การพัฒนาศาสนาพุทธสงฆ์ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ๒๕๓.

^{๑๔๑}พระราชนทร์ วิสารโร และพระมหานรากร วรเมธี, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความยากจนของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพรัตนมุนี”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ๑๕๐.

พระจิตศิลป์ เหมรสี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสินค้าชุมชนวิถีพุทธในจังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะท้องถิ่นในเมืองหรือในชนบทจะมีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ที่ส่งคมกันต่อ ๆ มา สามารถช่วยแก้ปัญหาหรือเสนอแนะสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสมกว่าได้ในหลายเรื่อง ดังนั้น การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น องค์คณะอื่น จะช่วยให้การทำงานสำเร็จได้โดยง่าย ทั้งนี้ องค์ความรู้ในท้องถิ่นนั้น เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานจริงที่สืบทอดกันมา ผ่านการรับรู้และเข้าใจถึงวิสัยทัศน์และเป้าหมายของกลุ่มสินค้าชุมชน^{๑๔๒}

บุรกรณ บิริบูรณ์ และนายวิบูลย์ แมนสถิตย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กล่อมเกลادنเองในระดับเข้มแข็งแล้วเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชน ผลจากการผูกพันและทำงานเพื่อสังคมเห็น ทำให้ตนเองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งและนำมาสู่การกล่อมเกลادنเองต่อไป ในเวลาเดียวกัน พระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมจะมีระดับความเข้มในคุณสมบัติแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้เป็นตัวชี้วัดที่จะอธิบายการทำงานของพระสงฆ์เพื่อสังคมได้อย่างดี^{๑๔๓}

พรปวีณ์ หวานชม, สมชาย วงศ์เกษม และสุทัศน์ แก้วคำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการเรียนรู้ชุมชนเพื่อประกอบสัมมาชีพองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีการจัดการเรียนรู้ คือ (๑) การวางแผนเขียนโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ (๒) การปฏิบัติกิจกรรมโดยการอบรมความรู้ด้านสัมมาอาชีพตรงกับความต้องการของประชาชน (๓) ผลการสังเกตผู้เข้าร่วมการอบรมความรู้มีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามเวลาที่กำหนด มีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการเรียนรู้ชุมชน ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในการสร้างความรู้ใหม่เพื่อประกอบอาชีพเสริมในครัวเรือนแก้ปัญหาการว่างงาน และ (๔) การสะท้อนผลการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติ^{๑๔๔}

^{๑๔๒}พระจิตศิลป์ เหมรสี, “การจัดการสินค้าชุมชนวิถีพุทธในจังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ๒๖๐.

^{๑๔๓}บุรกรณ บิริบูรณ์ และนายวิบูลย์ แมนสถิตย์, “รูปแบบการนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๗.

^{๑๔๔}พรปวีณ์ หวานชม สมชาย วงศ์เกษม สุทัศน์ แก้วคำ, “การบริหารจัดการการเรียนรู้ชุมชนเพื่อประกอบสัมมาชีพ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”, วารสารข้อพระยอม, ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๒๐๙-๒๒๒.

ศุภมาส เหล็นเรือง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชน ศึกษากรณีอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะจากการศึกษา พบว่า (๑) การศึกษาดูงานเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้มากขึ้น ซึ่งหากมีความรู้ความเข้าใจที่ดีแล้วผู้เข้าร่วมโครงการก็จะสามารถประยุกต์ใช้กับกิจกรรมสัมมาชีพที่ครัวเรือนดำเนินการอยู่ได้ (๒) ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชน (๓) ภาครัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการควรเป็นหน่วยงานหลักในการติดต่อประสาน งานสร้างเครือข่ายการพัฒนาสัมมาชีพชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการส่งเสริมภาคประชาชนอย่างบูรณาการ และ (๔) ภาครัฐควรจัดหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าและบริการจากประชาชนที่เข้าร่วมโครงการสัมมาชีพชุมชน^{๑๔๕}

สรุปได้ว่า สัมมาชีพชุมชนเป็นแนวทางในการสร้างชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุถึงซึ่งความดีสุข จากการมีชีวิตในโลกของวัตถุ ภายใต้เงื่อนไขของการทรัพยากรที่จำกัด

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมมาชีพ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

วิชุดตา ชูศรีวาส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า ด้านการลดรายจ่าย สมาชิกในชุมชนได้ผลิตสมุนไพรไล่แมลง และน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ใช้เองในครัวเรือน ส่วนในด้านการเพิ่มรายได้ สมาชิกในชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน เป็นต้น เพื่อกระจายผลผลิตไปยังสถานที่จำหน่ายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อขยายตลาด ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น^{๑๔๖}

^{๑๔๕}ศุภมาส เหล็นเรือง และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชน ศึกษากรณีอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการวิจัย, (สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย), ๒๕๖๐, หน้า ๑๑๐.

^{๑๔๖}วิชุดตา ชูศรีวาส, “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (สำนักส่งเสริมวิจัยและนวัตกรรมการ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์), ๒๕๕๙, หน้า ก.

ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย” จากผลการวิจัยพบว่า น้ำหนักองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีค่ามากที่สุด คือ องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (๐.๙๔๖) รองลงมาคือด้านความมีเหตุผล (๐.๘๕๑) และด้านความพอประมาณ (๐.๗๖๑) ตามลำดับ โดยมีเงื่อนไขด้านความรู้ (๐.๘๖๘) มากกว่าเงื่อนไขด้าน คุณธรรม (๐.๘๕๕) น้ำหนักองค์ประกอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีค่ามากที่สุด คือ ด้านการศึกษา (๐.๙๐) รองลงมาคือด้านการสร้างสรรค์งาน (๐.๘๙) ด้านการใช้ทรัพยากรสินทางปัญญา (๐.๘๘) และด้านการใช้องค์ความรู้ (๐.๘๘) ตามลำดับ สำหรับองค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีค่ามากที่สุด คือ ด้านการมีงานทำ (๐.๙๕) รองลงมา คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (๐.๙๔) ด้านการกระจายรายได้ที่ดี (๐.๙๔) ด้านมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น (๐.๘๙) และด้านการควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม (๐.๘๙) ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เท่ากับ -๐.๒๓ และ ๐.๘๖๓ ตามลำดับ^{๑๔๗}

กานดา เต๊ะขันหมาก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มีเจตคติต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมาก จำนวน ๒ ข้อ จาก ๑๕ ข้อ (ร้อยละ ๑๓.๓๓) ในระดับดี จำนวน ๖ ข้อ จาก ๑๕ ข้อ (ร้อยละ ๔๐.๐๐) และในระดับที่ควรได้รับการพัฒนา จำนวน ๗ ข้อ จาก ๑๕ ข้อ (ร้อยละ ๔๖.๖๗) มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับเกือบทุกครั้งในทุกด้าน (ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการดูแลสุขภาพ และด้านเศรษฐกิจและการใช้จ่าย) สำหรับปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี ๓ ปัจจัย ได้แก่ (๑) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (มีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานในระดับน้อยมาก) (๒) จำนวนเงินที่ได้รับเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายต่อเดือน (มีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานในระดับน้อยมาก) และ (๓) ความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานในระดับน้อยมาก)^{๑๔๘}

^{๑๔๗}ขวัญกมล ดอนขวา, “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี), ๒๕๕๗, หน้า ก.

^{๑๔๘}กานดา เต๊ะขันหมาก, “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา), ๒๕๕๖, หน้า ก.

ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประห์ชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนและวิเคราะห์อัตลักษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา” จากผลการวิจัยพบว่า การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกมิติ ทั้งผู้บริหารและคณะครูได้นำมาเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Whole School Approach) โดยมุ่งให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่กิจกรรมในสถานศึกษา พัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียง และดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างมีระบบทั้ง โรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมของชุมชน และเมื่อได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการบริหารจัดการทั้งระบบดังกล่าวแล้ว สถานศึกษาสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดและบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้ได้รับรางวัลตามโครงการหรือนโยบายของต้นสังกัดและนอกสังกัด^{๑๔๙}

อุเทน เจริญภูมิ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีระดับการศึกษาและตำแหน่งปัจจุบันแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑ แตกต่างกัน สำหรับ ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานและขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๕๐}

^{๑๔๙}ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประห์ชัย, “การถอดบทเรียนและวิเคราะห์อัตลักษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ), ๒๕๕๗, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๑๕๐}อุเทน เจริญภูมิ และคณะ, “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑”, วารสารชุมชนวิจัย, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑): หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

ธวัชชัย เพ็งพิณิจ และ อีระศักดิ์ ละม่อม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานคือ เน้นเกษตรพอเพียง สร้างหลักสูตรการเรียนรู้ขยายผลหลักสูตร สร้างต้นแบบเกษตรหรือปราชญ์รุ่นใหม่ ขยายเครือข่ายพหุภาคี แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หน่วยงานภายนอกสนับสนุน มุ่งสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง การประเมินผลรูปแบบ การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานโดยรวมอยู่ในระดับดีทุกด้าน แนวทางการพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานประกอบด้วย ด้านหลักสูตรการเรียนรู้เน้นเกษตรประณีต สร้างประสบการณ์ตรง มุ่งสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ด้านวิทยากรกระบวนการ เสริมทักษะการถ่ายทอดความรู้ เสริมทักษะการประเมินผล ด้านกลุ่มเป้าหมาย เน้นผู้สนใจ สร้างครอบครัวเกษตร สร้างผู้นำเกษตร ด้านกระบวนการ เน้นปรับเปลี่ยนแนวคิด เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการประเมินผลวิทยากรกระบวนการตรวจเยี่ยม เน้นการทำงานจริง เน้นความสุข^{๑๕๑}

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการของการสร้างพื้นฐานให้มีความเข้มแข็งในด้านความพออยู่พอกิน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ซึ่งทรงให้ความสำคัญกับพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน โดยในปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนเต็มพื้นที่ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนแก่ผู้นำชุมชน ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด ได้แก่ การสนับสนุนการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนในระดับจังหวัด การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมของทีมสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย ได้แก่ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการฝึกอาชีพของครัวเรือนเป้าหมาย การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ผู้แทนครัวเรือนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่บ้านของตน และการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ได้แก่ การจัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนเป้าหมาย เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพให้เกิดรายได้

^{๑๕๑}ธวัชชัย เพ็งพิณิจ และ อีระศักดิ์ ละม่อม, “การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน”, วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): หน้า ๗๙.

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีเป็นการเผยแพร่ธรรมตามแนวทางของพระพุทธเจ้า โดยรูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีเป็นการเรียนรู้ธรรมะผ่านกิจกรรม ในลักษณะของพระวิทยากรธรรมะโอดี ซึ่งพระสงฆ์สามารถเป็นพระวิทยากรธรรมะโอดีได้ มีความเหมาะสม เพราะเป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาผ่านการประยุกต์เพื่อการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ด้วยกระบวนการใช้สื่อกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ และใช้กระบวนการของกิจกรรมกลุ่มในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยและวิเคราะห์องค์กร วิเคราะห์ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สร้างรูปแบบการฝึกอบรม ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ รูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีจึงเกิด D-H-A-M-M-A-O-D Model โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข^{๑๕๒}

ศรคม เผือกผิวงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบัวอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง และมั่นคง จึงได้ทำการประยุกต์หลักสารานุกรมเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบัวอน สำหรับแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนวัดคูบัวอนประกอบด้วย (๑) การปรับทัศนคติของชุมชนในการทวงแหวนวัดเป็นสมบัติของชุมชน (๒) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ (๓) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา (๔) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา (๕) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ (๖) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๑๕๓}

^{๑๕๒}พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก-ข.

^{๑๕๓}ศรคม เผือกผิวงค์, “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบัวอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก.

พระมหาคำพอง สททวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาในชุมชนทั้งสองศาสนาที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ภายใต้ภาวะความแตกต่างนั้นกลับเป็นการหลอมรวม และผสมผสานวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ของประชาชนในชุมชนทั้งสองศาสนาในชุมชนแห่งนี้ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงซึมซับและหลอมรวมกัน โดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาแบ่งกันประชาชนในชุมชน ดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของการจัดการศึกษา สำหรับผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในมิติความเป็นมนุษย์ พบว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิถีคิด มิติทางสังคม พบว่า โครงสร้างของความรู้ และความต้องการของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิรูปและฟื้นฟู ผ่านวิธีสอนและเนื้อหา การให้ผู้เรียนยอมรับและเข้าใจความหลากหลายของกันและกัน^{๑๕๔}

นงลักษณ์ ลักษณะโกคิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖” จากผลการวิจัยพบว่า องค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ มีชื่อว่า “6Ps Model” ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (๑) การจัดการเพื่อสันติสุข (Peaceful Management:PM) (๒) ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (Peaceful Leadership :PL) (๓) การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (Peaceful Governance :PG) (๔) ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข(Peaceful Justice :PJ) (๕) ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (Peaceful Workplace :PW) และ (๖) ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข(Peaceful Results: PR) โดยมี ๑๔ องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (๑) การสื่อสารในองค์กร (๒)วัฒนธรรมองค์กร (๓) การจัดการความรู้ (๔) การบริหารจัดการองค์กร (๕) ภาวะผู้นำ (๖) บุคลากรในองค์กร (๗) คุณค่าหลัก (๘) หลักธรรมคุณธรรมจริยธรรมขององค์กร (๙) ความรับผิดชอบต่อสังคม (๑๐) ธรรมาภิบาล (๑๑) องค์กรมุ่งเน้นให้พนักงานมีความสุข (๑๒) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุข (๑๓) ผลการดำเนินงานขององค์กร และ (๑๔) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย^{๑๕๕}

^{๑๕๔}พระมหาคำพอง สททวโร, “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก-ข.

^{๑๕๕}นงลักษณ์ ลักษณะโกคิน, “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก.

ปัญจรีย์ จุลไกรอานิสงส์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง คือ แรงงานฝ่ายผลิตยังขาดซึ่งการจดจ่อในงานที่รับผิดชอบอันเนื่องมาจากการขาดสมาธิและสติในขณะทำงาน ขาดความสนใจในการทำงานอย่างจริงจัง ขาดการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและข้อผิดพลาดในการควบคุมการผลิตว่าจะส่งผลกระทบต่ออย่างไรกับองค์กร มีปัญหาเรื่องการทำงานแบบส่งทอดต่องานในแต่ละกะ ทำให้ผู้เข้ากะใหม่ไม่ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานก่อนหน้านี้ (๒) สติในพระพุทธศาสนา คือ ความระลึกได้ ความเอาใจใส่ความจำได้ความไม่เลื่อนลอย ไม่เผลอไม่ประมาทกระทำทุกอย่างด้วยความระมัดระวังตัวรับผิดชอบไม่ปล่อยปละละเลยมีความตื่นตัวในขณะทำงาน พร้อมทั้งรู้ว่า สิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ควรหรือไม่ควร รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน ไม่ทำผิดพลาดให้เกิดความเสียหาย อีกนัยหนึ่งนั้น การมีสติระลึกได้ คือ ความไม่ประมาทนั่นเอง (๓) ประยุกต์ใช้หลักสติในการพัฒนาการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ด้วยการฝึกอบรมโดยกิจกรรม “โครงการสวดมนต์ปฏิบัติธรรมร่วมกัน” พบว่าพนักงานมีใจเย็นขึ้น มีอารมณ์สุขุม ไม่วุ่นวาย สามารถควบคุมตนเองได้ อดทนได้นานขึ้น มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล พุดจาสื่อสารกันอย่างระมัดระวัง มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมากขึ้น มีความรอบคอบ ไม่เข้าใจผิด ไม่หลงลืม ไม่เผลอตัว มีสภาวะแห่งความตื่นและความรู้สึกตัวควบคุมอารมณ์ได้ง่าย ผลปรากฏ คือ ผลการผลิตที่ดีขึ้นในแง่ของความปลอดภัย การสูญเสียผลิตภัณฑ์อันเกิดจากความผิดพลาดของผู้ควบคุมเครื่องจักรมีอัตราส่วนลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ประสิทธิภาพในการทำงานมีคุณภาพมากขึ้น^{๑๕๖}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ทางสายกลางซึ่งเป็นทางสายเอกที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย คือ สันติวิธีวิถีพุทธ หรือ พุทธสันติวิธี

^{๑๕๖}ปัญจรีย์ จุลไกรอานิสงส์, “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก-ข.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยให้การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น

กลุ่มที่ ๒ นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน

กลุ่มที่ ๓ หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๒.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น (๒) นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และ (๓) หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๑๕ ท่าน ดังนี้

๑. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิทย์) เจ้าอาวาสวัดชนอน
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน
๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
พาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ อีรวโส เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๔. นางทมนพร พุทธจันทร์หา หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๕. นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นางสุรญาณี จั่นบำรุง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๗. นายสมศักดิ์ เพชรทอง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๘. นายเผด็จ คงศักดิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

๙. นางสาวสมฤทัย รัฐปัทย์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๑๐. นายสมเกียรติ วิริยมณีการ ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๑. นายฉลาด ถาวรนุกุลพงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๒. นางพะเยาว์ สายบัว ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๓. นายวันชัย ศรียา ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๔. นายสมศักดิ์ มณฑา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๑๕. นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

๓.๒.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย (๑) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น (๒) นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในพื้นที่ และ (๓) หัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๘ ท่าน ดังนี้

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต) รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒. นางสาวนิภา ทองก้อน หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๓. นายปฏิพัทธ์ พวงแก้ว พัฒนาการอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๔. นางสาวจันทรรัตน์ ศรีสังวรณ พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

๕. นางพนิดา เกตุแก้ว	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นายฤทธิไกร เอี่ยมจินดา	กำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๗. นายสมหมาย ทับทิม	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านตลาดควาย/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๘. นายตรีพล อารมณชื่น	กำนันตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีลักษณะของเครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งมีลักษณะดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนาที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน โดยมีข้อคำถามแบบสัมภาษณ์ รวม ๙ ข้อ ดังนี้

ข้อที่ ๑ ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ

ข้อที่ ๒ ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

ข้อที่ ๓ ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการเตรียมความพร้อมที่มหาวิทยาลัยพุมชนระดับหมู่บ้าน

ข้อที่ ๔ ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย

ข้อที่ ๕ ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

ข้อที่ ๖ ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ

ข้อที่ ๗ ท่านเห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อย่างไรบ้าง เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาศีล

ข้อที่ ๘ ท่านเห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อย่างไรบ้าง เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาสมาธิ

ข้อที่ ๙ ท่านเห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อย่างไรบ้าง เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาปัญญา

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มชนาดกลาง จำนวน ๘ รูป/คน โดยอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้เกิดข้อมูลหลั่งไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ดำเนินการสนทนา

๓.๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. สร้างเครื่องมือ

๔. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย ก่อนนำไปใช้จริง

ทั้งนี้ ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้ดำเนินการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity)^๑ โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

คณะสังคมศาสตร์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผศ.รพีพรรณ เทียมเดช

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

ผลคำนวณค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา ยอมรับที่ค่าตั้งแต่ ๐.๗๐ ขึ้นไป พร้อมกันนี้ได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

^๑สุวิมล ติรกานนท์, *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๓.๔.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ คือ การเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก พร้อมกับเตรียมเอกสาร และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒. ขั้นดำเนินการด้านเอกสาร คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ไปถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓. ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การปฏิบัติการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคณะผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้คณะผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด คณะผู้วิจัยจะไม่ทำการบันทึกเสียงไว้

๓.๔.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นการประสานงาน คือ การติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้

๒. ขั้นการเตรียมการ คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย เพื่อขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓. ขั้นตอนการสนทนากลุ่มเฉพาะ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาขนาดกลาง ได้อภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนากำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ดำเนินการสนทนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๑๕ ท่าน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จากการสุ่มแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ ท่าน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) พยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ รวมทั้งปรับให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารและความหมาย โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

๔.๓ ผลการวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๕ ท่าน โดยได้กำหนดลำดับของการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ) เจ้าอาวาสวัดขนอน
 - ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
 - ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส
 - ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
 - พาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี
 - ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
 - หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๔. นางทศมนพร พุทธจันทร์ ห้วหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๕. นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข ห้วหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นางสุรญาณี จันบำรุง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๗. นายสมศักดิ์ เพชรทอง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๘. นายเผด็จ คงศักดิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

๙. นางสาวณัฏฐิ์ รัฐปัทย์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๑๐. นายสมเกียรติ วิริยะมณีการ ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๑. นายฉลาด ถาวรนุกุลพงศ์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๒. นางพะเยาว์ สายบัว ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๓. นายวันชัย ศรียา ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๔. นายสมศักดิ์ มณฑา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๑๕. นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน โดยจำแนกตามรายได้ของการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ พบว่า

๑. ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ ต้องพิจารณาถึงภาวะผู้นำของภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ มีองค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน จึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างผู้นำสัมมาชีพได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ผู้ที่มากด้วยประสบการณ์ในการทำงาน เพราะถ้าผู้นำมีประสบการณ์ในการประกอบสัมมาชีพ จะได้ใช้ประสบการณ์ที่ตนเคยประสบเจอมา นำมาพัฒนาและถ่ายทอดแก่ผู้ที่สนใจในหลักสัมมาชีพและนำไปเผยแพร่ได้ถูกหลักและถูกต้อง^๑

๒. ปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐสามารถจัดอบรมและฝึกอบรมผู้นำสัมมาชีพชุมชนได้อย่างดี มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพแก่ผู้ที่สนใจในหลักสัมมาชีพและนำไปขยายได้ถูกหลัก สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการจัดในรูปแบบของการประชุม สัมมนา หรือการฝึกอบรม^๒

๓. การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ เป็นการพัฒนาผู้นำชุมชนตามหลักสูตรการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยาการผู้นำสัมมาชีพ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชน ซึ่งช่วงแรก ๆ ได้รับความร่วมมือจากแนวร่วมของหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เช่น มีวัฒนธรรมจังหวัดมาช่วยในเดือนแรก^๓

๔. กรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาตั้งแต่ปีงบประมาณก่อน ๆ โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้ เศรษฐกิจครัวเรือนมีความมั่นคง ประชาชนใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข ตามนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งขั้นตอนแรก เป็นการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ^๔

^๑สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโณ), เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^๒สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุภทวาราส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^๓สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส, เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^๔สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๕. โครงการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างผู้นำสัมมาชีพให้สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพ โดยตระหนักถึงความสำคัญบนพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการวิเคราะห์อาชีพเพื่อเชื่อมโยงการตลาดของชุมชนได้ เพื่อให้ผู้ที่เข้าอบรมมีทักษะและศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ในฐานะเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยเบื้องต้นได้คัดเลือกปราชญ์จากเวทีประชาคมหมู่บ้านละหนึ่งคนเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ^๕

๖. ในส่วนของด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ โดยการดำเนินงานของภาครัฐนั้น พึ่งให้หน่วยงานของภาครัฐเป็นแกนนำในการประกอบอาชีพที่สุจริตตามจรรยาบรรณข้าราชการ เพื่อที่จะเป็นแม่พิมพ์ตัวอย่างและจะได้ทราบถึงผลดีและผลเสีย ในส่วนของสัมมาชีพ เมื่อทราบถึงผลดีและผลเสียและจะได้นำมาแนะนำ พัฒนาแก่ประชาชนผู้นำสัมมาชีพ และจะได้รับผลที่ดีในการประกอบสัมมาชีพ และในขั้นตอนนี้ทำให้ภาครัฐได้รับทราบข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ จากผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อปรับกระบวนการและวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับธรรมชาติของอาชีพในชุมชน ให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชน ให้มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ และเพื่อให้มีเทคนิคในการเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนได้^๖

๗. วิทยากรสัมมาชีพชุมชนที่เป็นเป้าหมายหลัก เน้นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีความชำนาญในการประกอบอาชีพ ประสบความสำเร็จในการดำเนินอาชีพจนเป็นที่ยอมรับ มีความพร้อมในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สาธารณะ มีจิตอาสา หรือการสร้างเครือข่าย และคำนึงถึงความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการเป็นแกนหลักส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนให้เกิดได้จริง หลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพที่จัดอบรมปราชญ์ชาวบ้านหมู่บ้านละคน เป็นการพิจารณาคัดเลือกมาจากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นบุคคลเดียวกับฐานข้อมูลแบบสำรวจข้อมูลปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพตามที่กำหนดไว้ เพื่อเตรียมเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน^๗

^๕สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^๖สัมภาษณ์ นางสุรญาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^๗สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๘. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนแต่ละแห่งมีการประสานกับจังหวัด ส่งกลุ่มเป้าหมายเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรวิทยาการผู้นำสมาชิกฯ รุ่นละสี่วันตามแผนการฝึกอบรมของศูนย์ศึกษาแต่ละแห่ง^๘

๙. วิทยาการสมาชิกฯชุมชนหรือทีมปราชญ์ชุมชนที่ได้รับจากการฝึกอบรมตามหลักสูตรวิทยาการผู้นำสมาชิกฯหมู่บ้านละสี่คน ได้รับการเตรียมความพร้อมในการเป็นทีมวิทยาการสมาชิกฯชุมชน ได้รับการพัฒนาทักษะการถ่ายทอดและเทคนิคการนำเสนอ เป็นทีมวิทยาการสมาชิกฯชุมชนที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ^๙

๑๐. ผู้นำสมาชิกฯจากเวทีประชาคมหมู่บ้านของตำบลสร้อยฟ้าได้ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้การสร้างสมาชิกฯชุมชนร่วมกันกับปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านอีกสี่คนที่ได้รับการคัดเลือกจากเวทีประชาคมหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่า การอบรมผู้นำสมาชิกฯของพัฒนาชุมชน ประสบผลสำเร็จด้วยดี^{๑๐}

๑๑. ปราชญ์ชุมชนสร้อยฟ้าได้เข้ารับการอบรมวิทยาการผู้นำสมาชิกฯระดับจังหวัดตามที่กรมการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินงานโดยได้คัดเลือกปราชญ์จากเวทีประชาคมหมู่บ้านละคน ให้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยาการผู้นำสมาชิกฯในระดับจังหวัด เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสมาชิกฯชุมชน ให้มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ และเพื่อให้มีเทคนิคในการเป็นวิทยาการสมาชิกฯชุมชน^{๑๑}

๑๒. บ้านตลาดควาย มีองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรวมพลังระหว่างผู้นำกลุ่มหมู่บ้าน เพื่อทำงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนัน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้ง ประสานการมีส่วนร่วมกับภาครัฐ^{๑๒}

^๘สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^๙สัมภาษณ์ นางสาวสมฤทัย รัฐปัทย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสมาชิกฯศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกฯศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกฯพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๓. ด้านการพัฒนาผู้นำสมาชิกโดยการดำเนินการของภาครัฐ ภาครัฐด้วยกันสนับสนุนกันในวงแคบ แต่ที่มหาวิทยาลัยของกรมพัฒนาชุมชน ถือว่ามีทักษะและประสบการณ์ในการจัดอบรมในระดับที่พึงพอใจได้^{๑๓}

๑๔. ตอนที่จัดส่งปราชญ์ชุมชนเข้าไปเข้ารับการอบรมการเป็นผู้นำสมาชิก ทางตำบลได้ประสานงาน และเชิญให้ผู้เข้าประชุมให้อยู่ร่วมกระบวนการโดยตลอด เพื่อให้วิทยากรของกระบวนการนี้ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อปรับกระบวนการ และวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับธรรมชาติของอาชีพในชุมชน^{๑๔}

๑๕. ผลการดำเนินงานการพัฒนาผู้นำสมาชิก เฉพาะในส่วนของชุมชนคูบัว ถือว่า บรรลุเป้าหมายร้อยละแปดสิบ เพราะมีปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการคัดเลือก เข้าร่วมการอบรมโดยพร้อมเพรียงกันที่จังหวัด^{๑๕}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมมนาเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสมาชิกตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการพัฒนาผู้นำสมาชิก พบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสมาชิกตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการพัฒนาผู้นำสมาชิก ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีการจัดอบรมผู้นำสมาชิกในรูปแบบการจัดฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสมาชิก, มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน, มีการดำเนินงานด้วยความพร้อม ทักษะและประสบการณ์, มีหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุน และมีผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

^{๑๓}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทย ย่อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสมาชิกพัฒนารวมผ้าตีนจก คูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกพัฒนารวมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๒ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด พบว่า

๑. ในการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัดโดยการดำเนินงานของภาครัฐ คือ ปฏิบัติในการเตรียมสถานที่อำนวยความสะดวก เช่นว่า การค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสัมมาชีพ เพื่อมาเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติหลักธรรมเชิงประยุกต์ แก่ผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาปฏิบัติสัมมาชีพ^{๑๖}

๒. หากพิจารณาด้านประชุมเชิงปฏิบัติของวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด เมื่อมีการประชุมเชิงปฏิบัติต้องมีวิทยากรที่มีความสามารถรอบด้าน ปัจจุบันยังไม่สามารถหาบุคคลที่มีความสามารถครบทั้งหมดในคนเดียวได้ จึงต้องใช้เป็นรูปแบบของทีมวิทยากร^{๑๗}

๓. ระดับจังหวัด มีคณะกรรมการบริหารศูนย์อำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด ที่ให้ความสำคัญกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ภาครัฐได้กำหนดกลไกในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด^{๑๘}

๔. ในการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด โดยการทำงานของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด คือ การเตรียมสถานที่อำนวยความสะดวกต่อการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสัมมาชีพเพื่อมาเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติเชิงประยุกต์แก่ผู้เข้าประชุม^{๑๙}

^{๑๖}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑู) เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๗}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทร) เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ อีร์วโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๙}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๕. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด เป็นปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยากรสัมมาชีพเพื่อฝึกอาชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมาย พร้อมจัดตั้งกลุ่มวิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามประเภทอาชีพในชุมชนเป้าหมาย^{๒๐}

๖. การประชุมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสำนัก มีวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสมาชิกเป็นอย่างดี อธิบายการปฏิบัติหลักการประกอบสัมมาชีพแก่ประชาชนได้ หลังจากที่ปราชญ์ชุมชนหมู่บ้านละหนึ่งคน ได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ ตามโครงการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพแล้ว^{๒๑}

๗. วิทยากรสัมมาชีพชุมชนจะสามารถสืบค้นครัวเรือนที่มีความต้องการและสนใจฝึกอาชีพเพื่อประกอบเป็นอาชีพที่สามารถสร้างให้เกิดรายได้ให้ครอบครัว ต้องมีการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน เพราะต้องนำข้อมูลรายได้เฉลี่ยไปใช้ในการดำเนินงาน เพื่อเป็นฐานในการวัดผลตามตัวชี้วัดของงบประมาณ^{๒๒}

๘. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จัดขึ้นเพื่อให้ปราชญ์ชุมชนผู้ผ่านการอบรมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนได้เข้าประชุมพร้อมกับทีมสนับสนุนระดับจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามแผนงานที่จัดทำขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลในเชิงพื้นที่^{๒๓}

๙. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัดนี้ เป็นการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสัมมาชีพชุมชน เพื่อมาเป็นวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้านเพื่อทำหน้าที่เป็นทีมวิทยากร โดยทางหน่วยงานได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด ซึ่งเป็นการประชุมร่วมด้านวิชาการการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เช่น การดำเนินงานสารสนเทศ ต้นแบบ และฝึกวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยโปรแกรม CIA เว็บไซต์ศูนย์ข้อมูลกลางด้วย^{๒๔}

^{๒๐}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวิสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๑}สัมภาษณ์ นางสุรยาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๒}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๓}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๔}สัมภาษณ์ นางสาวมฤทธิ รัชบุตย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๐. การประชุมเชิงปฏิบัติการระดับจังหวัดนี้ ต่อเนื่องมาจากการพัฒนาผู้นำสมาชิกที่ให้ความสำคัญกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ในขั้นตอนนี้มีการวิเคราะห์อาชีพที่ครัวเรือนเป้าหมายต้องการ เพื่อพิจารณาสถานการณ์อาชีพที่ครัวเรือนเป้าหมายต้องการฝึกอบรม เชื่อมโยงกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องและโอกาสของการประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง^{๒๕}

๑๑. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสมาชิกพหุชุมชนระดับจังหวัดจะเชิญปราชญ์ชุมชนที่จะร่วมเป็นทีมวิทยากรสมาชิกพหุชุมชน คือ ผู้ฝึกปฏิบัติการทำหน้าที่เป็นวิทยากรสมาชิกพหุชุมชน และทีมวิทยากรสมาชิกพหุชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลอาชีพที่ครัวเรือนเป้าหมายมีความต้องการและสนใจฝึกอบรมอาชีพ จากแบบสำรวจผู้ที่มีความสนใจและต้องการฝึกอบรมอาชีพ ที่ได้สำรวจไว้แล้ว โดยพิจารณาโอกาสประสบความสำเร็จเป็นสำคัญ^{๒๖}

๑๒. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสมาชิกพหุชุมชนระดับจังหวัดนี้ นอกจากมีปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมวิทยากรสมาชิกพหุชุมชนเข้าประชุมแล้ว ยังมีการประสานทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกพหุชุมชนในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม เข้าร่วมประชุมด้วย เพื่อขยายผลและต่อยอดการสร้างสมาชิกพหุชุมชนในหมู่บ้านเพื่อไปสู่ความยั่งยืน^{๒๗}

๑๓. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรระดับจังหวัด เน้นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือสร้างเครือข่าย โดยการส่งเสริมการพัฒนาวिकासกิจเพื่อสังคม มีเป้าประสงค์ ให้เกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันของทุกฝ่าย ทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้าร่วม^{๒๘}

^{๒๕}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสมาชิกศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๖}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๗}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๘}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชิกพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๔. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมนาชีพชุมชนระดับจังหวัด เป็นงานที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดดำเนินการจัดประชุมปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยากรสัมนาชีพและฝึกอาชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมาย พร้อมจัดตั้งกลุ่มวิทยากรสัมนาชีพชุมชนตามประเภทอาชีพ^{๒๙}

๑๕. จากการเข้าร่วมประชุมปฏิบัติการระดับจังหวัด เห็นได้ชัดเจนว่า สัมนาชีพ ต้องเป็นอาชีพที่ชาวบ้านเขาต้องการทำ อยากทำ ประกอบการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง ที่เริ่มต้นด้วยการพัฒนาทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพ จากนั้นกลับไปสร้างทีมและจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับครัวเรือนที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้านเป้าหมาย^{๓๐}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมนาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมนาชีพชุมชนระดับจังหวัด พบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมนาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมนาชีพชุมชนระดับจังหวัด ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีผลผลิตเป็นแผนปฏิบัติการทีมวิทยากรสัมนาชีพชุมชนระดับจังหวัด, มีทีมสนับสนุนการดำเนินงานระดับจังหวัดการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงมหาดไทย, มีผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมวิเคราะห์อาชีพของแต่ละชุมชนเพื่อความสำเร็จในเชิงคุณภาพของการสร้างสัมนาชีพชุมชน, มีการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสัมนาชีพเพื่อให้วิทยากรสัมนาชีพชุมชนมีความชัดเจนในการสร้างสัมนาชีพชุมชนและมุ่งเป้าการดำเนินงานเชิงพื้นที่โดยสอดคล้องกันตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน และครัวเรือน

^{๒๙}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมนาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๐}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมนาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๓ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน พบว่า

๑. การเตรียมความพร้อมด้านทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ทางภาครัฐได้จัดเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรที่ปฏิบัติงานสัมมาชีพ โดยสรรหาผู้รู้ถึงผลดีและผลเสียในการดำเนินงาน มาเป็นทีมวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้าน โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอมาเป็นเจ้าภาพหลัก^{๓๑}

๒. การเตรียมความพร้อมด้านทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านมีทีมวิทยากรที่ปฏิบัติสัมมาชีพที่มีคุณภาพเพื่อให้ความรู้ในหลักสมาชิกอันนำไปสู่การเสริมสร้างสัมมาชีพระดับครัวเรือนอยู่แล้ว แต่ยังคงขาดบุคลากรขององค์กรทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคลากรของพระพุทธศาสนา เช่น พระสงฆ์ผู้นำชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพะในทางพระพุทธศาสนา^{๓๒}

๓. ในปีที่ผ่านมา สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเข้ามาประสานสนับสนุนให้มีการจัดเวทีประชุมเตรียมความพร้อมของทีมสัมมาชีพชุมชน ประชุมกันอยู่เป็นประจำ แต่ในส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ยังคงมีบทบาทเป็นเพียงผู้เข้าร่วมประชุม ในสัดส่วนบุคคลภายนอก ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่งเสริมสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัวและเมืองโบราณมาโดยตลอด และมีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่สามารถยึดโยงจิตใจของชุมชนภาคครัวเรือนให้ร่วมมือกันเพื่อชุมชนได้เป็นอย่างดี^{๓๓}

^{๓๑}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโณ), เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๒}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๓}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส, เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔. พัฒนาชุมชนอำเภอให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์พร้อมทั้งทำหน้าที่ประสานงานให้มีการประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้าน โดยทีมวิทยากร คือ ครูใหญ่หนึ่งคนและครูน้อยอีกสี่คน ซึ่งครูใหญ่ ได้แก่ ปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมและผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการการทำหน้าที่เป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของหมู่บ้าน ซึ่งได้ผ่านการอบรมในระดับจังหวัดแล้ว และครูน้อย ได้แก่ ปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเพิ่มอีกสี่คน รวมเป็นห้าคน^{๓๔}

๕. ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทาง การสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และร่วมดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ซึ่งบุคลากรระดับหมู่บ้านนี้ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน นั้นเอง^{๓๕}

๖. ในขั้นตอนนี้ มีการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพชุมชน ข้อมูลแสดงทิศทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของระดับจังหวัด อำเภอ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความสมัครใจและต้องการฝึกอบรมของหมู่บ้านเป้าหมายด้วย และมีการแบ่งครัวเรือนรับผิดชอบในสัดส่วนหนึ่งคนต่อสี่ครัวเรือน หมายถึง ปราชญ์ชุมชนหนึ่งท่าน รับผิดชอบครัวเรือนรวมสี่ครัวเรือน ดังนั้น ปราชญ์ชุมชนที่มีทั้งหมดชุมชนละห้าท่าน จึงครอบคลุมครัวเรือนทั้งยี่สิบครัวเรือนตามที่กำหนดไว้ และมีการร่วมกันทบทวนและจัดทำแผนการฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมสนับสนุน กำกับและติดตามครัวเรือนสัมมาชีพ การจัดเตรียมพื้นที่ฝึกอบรม ศึกษาดูงานและวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอบรมของแต่ละชุมชนด้วย^{๓๖}

๗. การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้านนี้ เป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องเลยก็ว่าได้ เพราะการส่งเสริมสัมมาชีพต้องเริ่มจากหมู่บ้าน อาจจะเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของการประกอบสัมมาชีพ โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมวิทยากรผู้ให้ความรู้ ความเข้าใจ ของการประกอบสัมมาชีพ เพื่อจะได้อธิบายให้ประชาชนในหมู่บ้านรับทราบและเข้าใจในการประกอบสัมมาชีพเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นการเตรียมความพร้อมของทีมวิทยากรนี้เป็นส่วนสำคัญยิ่งประการหนึ่งก่อนลงภาคปฏิบัติการในพื้นที่^{๓๗}

^{๓๔}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๕}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวิสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๖}สัมภาษณ์ นางสุรยาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๗}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๘. การเตรียมความพร้อม จะเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนหรือแกนนำหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม เพิ่มเติมจากการประชุมในระดับจังหวัด แต่ต้องมาในสัดส่วนของปราชญ์ชุมชน และต้องได้รับการฝึกอบรม เปิดรับความรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต และฝึกทักษะการเป็นผู้นำให้เหมาะสม ด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยกระบวนการกลุ่ม สามารถไปเสริมสร้างพลังการเคลื่อนไหวของชุมชน เป็นการสร้างภาวะผู้นำ^{๓๘}

๙. ในปัจจุบันภาครัฐก็ได้เตรียมความพร้อมให้กับชุมชนระดับหมู่บ้านแล้ว แต่ยังขาดแคลน บุคลากรที่สามารถเป็นผู้นำชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งในที่นี่ ต้องการผู้นำการกระทำ หรือผู้นำที่เสียสละอย่างแท้จริง ในส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ควรเป็นพระสงฆ์ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนับถือ ศรัทธา หรือในเบื้องต้นอาจเป็นหลวงพ่ोज้าอาวาสของวัดในหมู่บ้านนั้น^{๓๙}

๑๐. ในขั้นตอนนี้ ตำบลสร้อยฟ้า ได้เพิ่มทีมวิทยากรซึ่งประกอบด้วย ครูใหญ่หนึ่งคน คือ ปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมและผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ และครูน้อยสี่คน ซึ่งเป็นปราชญ์ชุมชนมาช่วยทำหน้าที่เป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของหมู่บ้าน รวมกันเป็นห้าคน^{๔๐}

๑๑. ระยะที่สามนี้มีการทบทวนแผนชุมชน ซึ่งเครื่องมือของการขับเคลื่อนการพัฒนาที่จัดทำขึ้นบนพื้นฐานข้อมูลชุมชน จากที่สภาผู้นำชุมชนทำแผนชุมชนเสนอมา ซึ่งเป็นแผนพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา เป็นต้น^{๔๑}

๑๒. การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้านนั้น เมื่อพิจารณาจากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพให้มากขึ้นทั้งด้านการให้ความรู้และการบริการที่ดี แต่ยังไม่ครบทุกฝ่าย เช่น ขาดการเชิญผู้นำทางศาสนาในพื้นที่เข้าร่วม^{๔๒}

^{๓๘}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๓๙}สัมภาษณ์ นางสมฤทัย รัฐปัทย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๐}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๑}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๒}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๓. ขั้นตอนนี้ ชุมชนตลาดควายได้จัดส่งวิทยากรผู้นำสมาชีพและแกนนำสมาชีพ รวม ๕ คนที่ผ่านการคัดเลือกจากประชาคมหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการส่งเสริม ติดตาม สนับสนุน และกำกับครัวเรือนยี่สิบครอบครัว ที่ได้แบ่งสัดส่วนการรับผิดชอบหนึ่งคนต่อสี่ ครัวเรือนสามารถพัฒนาอาชีพ โดยมุ่งหมายให้ทุกครอบครัวมีรายได้เพิ่มหรือให้รายจ่ายลดลงได้^{๔๓}

๑๔. ทีมวิทยากรสมาชีพชุมชนในแต่ละหมู่บ้านและทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชีพชุมชนในพื้นที่ได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับติดตามและสนับสนุนการประกอบอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายที่ผ่านการอบรมอาชีพ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้จริง ขั้นตอนนี้ ปราชญ์และแกนนำที่เข้าร่วมประชุมเตรียมความพร้อมจะต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และเรียนรู้วิธีการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนถึงวิธีวัดความสำเร็จจากการดำเนินงาน^{๔๔}

๑๕. การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสมาชีพชุมชน หลังจากปราชญ์ชุมชนหมู่บ้านละคน ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสมาชีพในระดับจังหวัดแล้ว ก็ขยายผลโดยเพิ่มจำนวนปราชญ์ชุมชนอีกหมู่บ้านละสี่คน^{๔๕}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน พบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ ทีมวิทยากรสมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบของคนในชุมชนเป็นอย่างดี, มีการเพิ่มเติมปราชญ์ชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรสมาชีพระดับหมู่บ้านโดยสัดส่วนนอกเหนือจากที่เข้ารับการอบรมในระดับจังหวัด, เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นความเป็นมา ความสำคัญ และวิธีการสร้างสมาชีพชุมชน, มีการทบทวนแผนชุมชนก่อนลงภาคปฏิบัติการ และยังคงขาดวิทยากรฝ่ายส่งเสริมที่มีความรู้ความสามารถในศาสตร์ของสมาชีวะที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

^{๔๓}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทย ย่อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๔}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจก คูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๔ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย พบว่า

๑. ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายมีการลงพื้นที่ของทีมวิทยากรระดับหมู่บ้าน มาให้ความรู้หลักสัมมาชีพ และสอบถามความสนใจในการประกอบสัมมาชีพ และทำการอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายในปัจจุบัน และความสนใจในการทำอาชีพอื่นในอนาคตด้วย^{๔๖}

๒. รัฐต้องการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อแจ้งแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านแจ้งผลคัดเลือกครอบครัวพัฒนา มาเป็นต้นแบบ และร่วมเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งในระยะเริ่มต้นเป็นครัวเรือนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ กระจายไปตามคุ้มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เมื่อพัฒนาเป็นครัวเรือนต้นแบบได้แล้ว ก็จะได้ขยายผลสู่ครัวเรือนอื่น ในบริเวณใกล้เคียงกันได้ทั่วทั้งหมู่บ้าน^{๔๗}

๓. การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เริ่มให้ครัวเรือนมีส่วนร่วม โดยเป็นการมีส่วนร่วมในเบื้องต้น คือ มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากจังหวัด หรือผ่านหลักสูตรการพัฒนาแล้ว โดยมีการทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาชุมชน^{๔๘}

๔. การดำเนินงานในขั้นตอนนี้คือทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านจะเตรียมการฝึกอบรมอาชีพให้กับครัวเรือนที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้านเป้าหมาย โดยต้องสอนอาชีพที่เขาต้องการอยากทำประกอบการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางประกอบอาชีพ^{๔๙}

^{๔๖}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโณ), เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๗}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๘}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ อีร์วิโส, เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๙}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๕. การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป็นการลงพื้นที่และสื่อสารกับครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ ซึ่งได้แก่ ในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่หนึ่งจำนวนหมู่บ้านละยี่สิบครัวเรือนที่แสดงความประสงค์ต้องการเข้ารับการฝึกอาชีพตามแบบสำรวจความต้องการฝึกอาชีพของคนในชุมชน^{๕๐}

๖. ภาครัฐมีการทบทวนความต้องการของครัวเรือนเป้าหมายว่ายังคงมีความสนใจหรือต้องการฝึกอาชีพ หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่ ซึ่งกรณีที่ไม่ต้องการฝึกอาชีพก็จะให้ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านหาครัวเรือนอื่นทดแทน หรือต้องการเปลี่ยนอาชีพให้เปลี่ยนอาชีพตามคำแนะนำของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านได้^{๕๑}

๗. ขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายนี้ ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านจะประสานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เพื่อกลับมาเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการอบรมโครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านด้วย^{๕๒}

๘. ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน จะมุ่งเน้นการให้ข้อมูลอาชีพที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์มาแล้ว จึงต้องมีการทบทวนความต้องการของครัวเรือนเป้าหมายว่ายังคงมีความสนใจหรือต้องการฝึกอาชีพ หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่^{๕๓}

๙. การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในเบื้องต้นกับครัวเรือนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ โดยทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านจะบ้านลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพที่ยี่สิบครัวเรือน โดยการสนับสนุนของฝ่ายปกครองในพื้นที่^{๕๔}

^{๕๐}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวิสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๑}สัมภาษณ์ นางสุรญาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๒}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๓}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๔}สัมภาษณ์ นางสาวสมฤทัย ธีรบุตย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๐. กิจกรรมนี้เป็นจุดเชื่อมต่อกับกระบวนการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน^{๕๕}

๑๑. ในส่วนของชุมชนวัดขนอนนั้น คนวัยทำงานของระดับครัวเรือนจะเข้าทำงานในโรงงานเป็นส่วนใหญ่ มีที่ดินก็ปล่อยรกร้างว่างเปล่า จำนวนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีไม่มากเหมือนชุมชนอื่น แต่ก็มีครัวเรือนสมัครเข้าร่วมโครงการครบ^{๕๖}

๑๒. การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน หรือทีมปฏิบัติการแก่นในระดับพื้นที่ จะลงพื้นที่ในระดับครัวเรือน เฉพาะครัวเรือนที่สมัครเข้าร่วมโครงการในระยะแรก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนแก่ครัวเรือน และสร้างทัศนคติที่ดีเป็นสำคัญในอันดับแรก^{๕๗}

๑๓. ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนหมู่บ้าน จะเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายโดยเริ่มต้นจากการออกเยี่ยมเยียนครัวเรือนที่สมัครเข้าร่วมการอบรมทุกหลังคาเรือน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อกัน อาจกล่าวได้ว่า เป็นการละลายพฤติกรรม เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันด้วยความเป็นกันเอง^{๕๘}

๑๔. ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการอาชีพจากแบบความต้องการฝึกอาชีพของคนในชุมชนที่ได้สำรวจไว้แล้ว และจะสอบถามผู้นำชุมชนเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อมูลด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชน นอกเหนือจากครัวเรือนที่สมัครไว้เพิ่มเติมอีกด้วย^{๕๙}

^{๕๕}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะมณีการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรม หนองใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๖}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนองใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๗}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๘}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๙}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๕. ปราชญ์ชุมชนจะทำหน้าที่เป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ลงพื้นที่สำรวจ และจัดกลุ่มอาชีพอีกครั้ง แล้วจะวิเคราะห์ให้เชื่อมโยงกับความต้องการ และบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์มการติดตามครัวเรือน แล้วจึงนำข้อมูลนั้นมาเป็นข้อมูลสำคัญในการจัดเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพในระดับหมู่บ้าน^{๖๐}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายพบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจในการฝึกอาชีพของครัวเรือนหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพดั้งเดิม, มีการลงพื้นที่ในเชิงรุกของทีมวิทยากรระดับหมู่บ้านเพื่อเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย, เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนในเบื้องต้นกับครัวเรือนโดยวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้าน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งตัวแทนร่วมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายด้วย และภายหลังการลงพื้นที่ที่มีการกลับมาเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการฝึกอบรมแก่ภาคครัวเรือน

^{๖๐}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพัฒนาคูบาว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๕ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน พบว่า

๑. ในส่วนของการสร้างสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านโดยการดำเนินงานของภาครัฐนั้น ถ้าจะกล่าวถึงการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านที่ผ่านมาก มีการอาราธนาผู้ให้สัมภาษณ์ไปเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในการเปิดพิธี แต่ก็ได้มีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับสัมมาชีพหรือสัมมาอาชีพะ ในทัศนะของพระพุทธศาสนา มีเพียงการให้ศีล-รับศีล และโอวาท ตามระเบียบศาสนพิธีการของชาวพุทธ เท่านั้น^{๖๑}

๒. ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านนี้ ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน จำนวน ๕ คน ได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนรายหมู่บ้านตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด โดยมีทีมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคีการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม ซึ่งในส่วนขององค์กรพระพุทธศาสนา อาจยังมีบทบาทน้อย เพราะในขั้นตอนนี้เป็นการฝึกอาชีพ ซึ่งพระสงฆ์ไม่สันทัด เพราะด้วยตัวของพระสงฆ์เองนั้น ก็ได้ประกอบอาชีพหาเลี้ยงตน เพียงอาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ เท่านั้น^{๖๒}

๓. รัฐทำ วัดก็ช่วย ไม่ทอดทิ้ง นี่เป็นนโยบายของวัดโขลงสุวรรณคีรี ดังนั้น เมื่อมีการฝึกอบรมสร้างอาชีพในหมู่บ้าน ทางวัดก็เข้าร่วมในฐานะผู้สนับสนุน ดังเช่นทุก ๆ กิจกรรมของภาครัฐที่ผ่านมา^{๖๓}

^{๖๑}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโณ), เจ้าอาวาสวัดขนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๒}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๓}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส, เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคุบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔. การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการจัดฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนรายหมู่บ้านตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด โดยจะดำเนินงานเป็นระยะเวลาหลายวัน เพื่อให้ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติอาชีพได้อย่างถูกต้อง^{๖๔}

๕. วิทยากรสัมมาชีพชุมชนผู้เป็นเจ้าของอาชีพ ดำเนินการร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน จะบรรยายให้ข้อมูล ชี้ให้เห็นภาพความสำคัญของการทำอาชีพว่าให้ประโยชน์อย่างไร เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ แล้วจึงอธิบายให้ข้อมูลการประกอบอาชีพอย่างละเอียดในทุกขั้นตอนของการประกอบอาชีพนั้น^{๖๕}

๖. การดำเนินงานของวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับครัวเรือนผู้เป็นเจ้าของอาชีพ เห็นได้ชัดเจนว่า มีบริบทเฉพาะในการส่งเสริมอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายตามที่มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจในการฝึกอาชีพของครัวเรือนหรือความต้องการจากการสำรวจ^{๖๖}

๗. ภายหลังการดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านเสร็จสิ้นแล้ว ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน และทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนในพื้นที่ จะร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการติดตาม สนับสนุน การประกอบอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายที่ผ่านการอบรมอาชีพ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้ให้ครัวเรือนได้จริง โดยกำหนดเป้าหมายสัดส่วนหนึ่งต่อห้าหรือหกคนหรือต่อครัวเรือน^{๖๗}

๘. การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านนี้ ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ฝึกอาชีพ จะได้เดินทางไปศึกษาดูงานเพิ่มพูนความรู้และสร้างแรงจูงใจด้านอาชีพ ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนหรือบ้านปราชญ์ชุมชนที่กำหนด ทั้งนี้ เปิดโอกาสให้เพียงครัวเรือนละคน^{๖๘}

^{๖๔}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๕}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๖}สัมภาษณ์ นางสุรยาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๗}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๘}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๙. ความไม่พร้อมด้านเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพของครัวเรือนที่เป็นปัญหาสำคัญสู่ความสำเร็จในการประกอบสัมมาชีพ ในระดับหมู่บ้านก็มีบ้างแต่ไม่เด่นชัด เพราะความไม่สมบูรณ์ในด้านองค์ประกอบ ตัวอย่างเช่น เงินทุน บุคคลในครอบครัว วัสดุอุปกรณ์ สถานที่^{๖๙}

๑๐. มีการจัดศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการกลับไปพัฒนาอาชีพตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือบ้านปราชญ์ชุมชนที่ประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จ หรือศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็งในพื้นที่ด้วย^{๗๐}

๑๑. ชุมชนหนึ่งใหญ่วัดขนอน ถือว่ามีทุนทางสังคมสูงมาก เพราะหนึ่งใหญ่วัดขนอนมีการอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการขีดเขียนโดยจัดทำเป็นการเรียนรู้เสริมทักษะ โดยเป็นวิชาเลือกเสรีของโรงเรียนวัดขนอน ที่ถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรมาแล้วประมาณกว่า ๖ ปีแล้ว^{๗๑}

๑๒. การสร้างสัมมาชีพชุมชนมีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ โดยผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ฝึกอาชีพจะดำเนินการฝึกปฏิบัติอาชีพที่บ้านของตนเอง โดยมีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านให้การสนับสนุนในการฝึกปฏิบัติการ^{๗๒}

๑๓. ขั้นตอนนี้ มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมาย โดยวัสดุประกอบอาชีพจริงนั้น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจะให้การสนับสนุนให้ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนเป้าหมายเพื่อใช้ในการฝึกเท่านั้น ส่วนภายหลังจากนั้น เมื่อประกอบอาชีพจำเป็นต้องจัดซื้อจัดหาด้วยตนเอง^{๗๓}

^{๖๙}สัมภาษณ์ นางสาวสุทธี รัฐปัติย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๐}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนึ่งใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๑}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนึ่งใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๒}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๓}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๔. ชุมชนคูบัว ลักษณะอาชีพที่แต่ละครัวเรือนเข้ารับการอบรม มีทั้งอาชีพหลัก อาชีพเสริม และอาชีพใหม่ เช่น การปลูกผักออแกนิกส์ ปศุสัตว์ แปรรูปผลผลิต เป็นต้น แต่ก็ยึดหลักการให้วิทยากรสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านจะต้องเป็นเจ้าของอาชีพหรือประกอบอาชีพนั้นเพื่อการเลี้ยงชีพ ซึ่งอาชีพบางอาชีพจำเป็นต้องใช้วิทยากรที่เป็นปราชญ์จากชุมชนอื่น^{๗๔}

๑๕. การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ดำเนินการหลังจากได้เตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว โดยจะมีการให้ความรู้ทางวิชาการในทฤษฎี และมีการสาธิตอาชีพในเบื้องต้นเป็นภาคปฏิบัติควบคู่กันไป^{๗๕}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน พบว่าสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพ โดยมีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านให้การสนับสนุน, วิทยากรสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านจะเป็นเจ้าของอาชีพหรือประกอบอาชีพนั้นเพื่อการเลี้ยงชีพ, มีการให้ความรู้ทางวิชาการในทฤษฎีและมีการสาธิตอาชีพในเบื้องต้นเป็นภาคปฏิบัติ, มีการศึกษาเพิ่มพูนความรู้จากการศึกษาดูงานตัวอย่างการประกอบสัมมาชีพภายนอกชุมชน และมีการวัดผลการดำเนินงานสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมรายงานตามลำดับไปถึงจังหวัด

^{๗๔}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพพัฒนาคูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๕}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพัฒนาคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๑.๖ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ พบว่า

๑. มีการจัดตั้งเป็นงานกิจกรรมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการนำผลิตภัณฑ์ของแต่ละหมู่บ้าน นำมาเปิดจำหน่าย เพื่อการพัฒนากลุ่มอาชีพให้เกิดการสร้างรายได้ในมูลค่าที่เพิ่มขึ้น^{๗๖}

๒. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพมีการขอตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนใช้รูปแบบของประชาคมโดยระดมทีมงานที่อาจมาจาก สมาชิกศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล^{๗๗}

๓. มีกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องของบรรจุกัญธภัณฑ์ของสินค้า^{๗๘}

๔. คราวเรือนสัมมาชีพชุมชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เลือกประเภทอาชีพเดียวกัน และที่ผ่านการฝึกปฏิบัติอาชีพแล้ว จะนำผลจากการฝึกปฏิบัติอาชีพไปประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง^{๗๙}

๕. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพเป็นการดำเนินงานโดยพิจารณาบนพื้นฐานจากกลุ่มอาชีพที่มีโอกาสที่จะสำเร็จได้สามารถสร้างรายได้จริง และมีความเชื่อมโยงกับการตลาดตามข้อมูลและแผนของจังหวัด^{๘๐}

๖. มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รองรับการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในหมู่บ้านตั้งอยู่บนหลักของสัมมาชีพ คือ สร้างรายได้ให้แก่ตนเองโดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม^{๘๑}

^{๗๖}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ), เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๗}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๘}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส, เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๙}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๐}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๑}สัมภาษณ์ นางสุรญาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๗. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพเป็นขั้นตอนที่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน โดยมีครัวเรือนในหมู่บ้าน ซึ่งผ่านการส่งเสริมการสร้าง สัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ที่มีการประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกันมาร่วมกัน กับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ^{๘๒}

๘. ขั้นตอนของการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่มอาชีพนี้มีการขับเคลื่อนการจัดตั้งกลุ่มอาชีพโดย กลุ่มแม่บ้านของชุมชนโดยนำผลผลิตเข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อจำหน่าย สร้างรายได้^{๘๓}

๙. โดยส่วนใหญ่ สัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นอาชีพของคนจังหวัด ราชบุรี ที่พัฒนาขึ้นตามระดับความสามารถ โดยเน้นการพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นได้ เพราะ ได้รับการอบรม ส่งเสริมประสบการณ์จากการไปดูงาน แล้วนำมาปฏิบัติอย่างถูกวิธี^{๘๔}

๑๐. ในชุมชนสร้อยฟ้าก็จะมีการตั้งและพัฒนา กลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน โดย ครัวเรือนสัมมาชีพที่ผ่านการพัฒนาแล้ว มารวมกลุ่มจัดตั้งขึ้นและพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพสร้างรายได้^{๘๕}

๑๑. กิจกรรมการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน ดำเนินการ หลังจากโครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมนี้จะเป็นจุด เชื่อมต่อกระบวนการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านที่ยกระดับ และต่อยอดสู่การ เป็นกลุ่มอาชีพ โดยมีโครงการ OTOP รองรับการจัดจำหน่ายสินค้า^{๘๖}

๑๒. มีการจัดทำฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนที่จัดตั้งขึ้น โดยมี แบบฟอร์มที่กรมพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ เพื่อนำไปใช้ในการต่อยอดการพัฒนาทั้งในพื้นที่ของชุมชน เองและเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่นได้อีกด้วย^{๘๗}

^{๘๒}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๓}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๔}สัมภาษณ์ นางสาวสมฤทัย รัฐปัทย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๕}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรม หนองใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๖}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรนกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนองใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๗}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถี ไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๓. ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพนี้ มีการนำหลักการจัดการความรู้แบบง่าย เพื่อนำองค์ความรู้ของชุมชนไปจัดสถานการณ์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายโอนความรู้ ฐานเรียนรู้ หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชน^{๘๘}

๑๔. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ อาศัยความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพนั้น เมื่อได้รับเพิ่มเติมจึงสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตและการบริหารจัดการ หรือจะเป็นการช่วยเหลือแก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมด้านการตลาดและการจัดหาแหล่งทุนสนับสนุน^{๘๙}

๑๕. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สนับสนุน ส่งเสริมให้ครัวเรือนเป้าหมายที่ผ่านการฝึกอบรมที่ประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภทเดียวกันและประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่องได้มีการรวมกลุ่ม และสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพ พร้อมเข้าสู่ระบบการลงทะเบียน OTOP แม้จะเป็นอาชีพดั้งเดิมก็ตาม^{๙๐}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (การดำเนินงานโดยภาครัฐ) ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ พบว่าสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ การพัฒนากลุ่มอาชีพโดยส่วนใหญ่เป็นอาชีพดั้งเดิมของคนพื้นถิ่น, มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รองรับการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ, มีการขอตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนจากกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่พัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยการขับเคลื่อนของกลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับภาคครัวเรือนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในขณะที่วิทยากรสัมมาชีพลดบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนเชื่อมโยงกับการตลาดและฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพตามแบบฟอร์มที่กำหนดโดยกรมพัฒนาชุมชน

^{๘๘}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทย ย่อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๙}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจก คูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๐}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า (๑) ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ คือ มีการจัดอบรมผู้นำสัมมาชีพในรูปแบบการจัดฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ, มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน, มีการดำเนินงานด้วยความพร้อม ทักษะและประสบการณ์, มีหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุน และมีผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (๒) ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด คือ มีผลผลิตเป็นแผนปฏิบัติการที่วิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด, มีทีมสนับสนุนการดำเนินงานระดับจังหวัด, มีผู้แทนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมวิเคราะห์โอกาสของแต่ละชุมชนเพื่อความสำเร็จในเชิงคุณภาพ, มีการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาอาชีพ และมุ่งเป้าการดำเนินงานเชิงพื้นที่โดยสอดคล้องกันตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน และครัวเรือน (๓) ด้านการเตรียมความพร้อมที่วิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน คือ ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างดี, มีการเพิ่มเติมปราชญ์ชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้านโดยสัดส่วนนอกเหนือจากที่เข้ารับการอบรมในระดับจังหวัด, เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, มีการทบทวนแผนชุมชนก่อนลงภาคปฏิบัติการ แต่ก็ยังคงขาดวิทยากรฝ่ายส่งเสริมที่มีความรู้ความ สามารถในศาสตร์ของสัมมาชีพะที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ (๔) ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย คือ มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ, มีการลงพื้นที่ในเชิงรุกเพื่อเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย, เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนในเบื้องต้นกับครัวเรือนโดยวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้าน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งตัวแทนร่วมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายด้วย และภายหลังการลงพื้นที่ที่มีการกลับมาเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการฝึกอบรมแก่ภาคครัวเรือน (๕) ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน คือ มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพโดยมีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านให้การสนับสนุน, วิทยากรจะเป็นเจ้าของอาชีพหรือประกอบอาชีพนั้นเพื่อการเลี้ยงชีพ, มีการให้ความรู้ทางวิชาการในทฤษฎีและมีการสาธิตอาชีพในเบื้องต้นเป็นภาคปฏิบัติ, มีการศึกษาเพิ่มพูนความรู้จากการศึกษาดูงานตัวอย่างการประกอบสัมมาชีพภายนอกชุมชน และมีการวัดผลการดำเนินงานสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้านทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมรายงานตามลำดับไปถึงจังหวัด และ (๖) ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ คือ พัฒนากลุ่มอาชีพดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นเป็นส่วนใหญ่, มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รองรับการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ, มีการขอตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนจากกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่พัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยการขับเคลื่อนของกลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับภาคครัวเรือนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในขณะที่วิทยากรสัมมาชีพลดบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนเชื่อมโยงกับการตลาดและฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพตามแบบฟอร์มที่กำหนดโดยกรมพัฒนาชุมชน

๔.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๕ ท่าน โดยได้กำหนดลำดับของการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิทย์) เจ้าอาวาสวัดชนอน
 - ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
 - ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน
๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส
 - ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
 - พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโร เจ้าอาวาสวัดโหลงสุวรรณคีรี
 - ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
 - หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๔. นางทมนพร พุทธจันทร์
 - หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๕. นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข
 - หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นางสุรญาณี จันบำรุง
 - นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๗. นายสมศักดิ์ เพชรทอง
 - นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

- ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน โดยจำแนกตามรายได้ของการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน โดยจำแนกตามรายได้ของการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านศีล

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านศีล พบว่า

๑. คณะสงฆ์มีการรณรงค์ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในทุกชุมชน ส่งเสริมให้ประกอบอาชีพสุจริต ไม่หากินในทางไม่สุจริต สอดคล้องกับที่ภาครัฐรณรงค์การส่งเสริมการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ระบบเครือข่ายให้สำนึกไม่โกง ไม่ลักขโมยกันในบ้าน หรือเรียกว่า ให้เริ่มต้นจากครอบครัว ศีลทางศาสนาก็เท่ากับระเบียบวินัยทางโลก ฉะนั้นถ้าประกอบอาชีพสุจริต ก็ไม่ต้องกลัวผลกระทบชั่วที่ทำไป และไม่ต้องห่วงเกรงการรังแกทางกฎหมาย^{๙๑}

๒. ในส่วนของตลาดอ้อมยิ้ม ก็จะมีการรณรงค์ให้ติดป้ายราคา และขายให้ตรงกับฉลากราคาที่ติดไว้ โดยในการกำหนดราคาดังนั้นก็จะมีราคาตลาดหรือราคากลางเป็นตัวกำหนดอยู่แล้ว ตรงกับหลักเบญจศีลของพระพุทธศาสนาที่สอนให้ซื่อสัตย์ ไม่หลอกลวง รวมไปถึงงดเว้นการดื่มสุราและของมึนเมา ก็เป็นการสร้างวินัยในตนเองเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะในยุคที่สภาพเศรษฐกิจไม่ค่อยดี การเพิ่มรายได้ทำได้ยาก ฉะนั้น ต้องพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในครอบครัว เช่น ค่าเหล้า ค่าบุหรี่^{๙๒}

๓. พื้นที่ชุมชนคูบัวเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ภาคคณะสงฆ์รณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ๕ ซึ่งช่วยส่งเสริมสัมมาชีพได้โดยตรง เพราะในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้าขายต้องยึดถือความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง เอาไรต์เอาเปรียบกัน เช่น มีความซื่อสัตย์โดยการขายสินค้าจากป้ายราคา หรือใช้กิโลที่ได้มาตรฐานเต็มกิโล^{๙๓}

๔. พระสงฆ์สอนให้ชุมชนยึดมั่นในศีล ไม่ทุจริต ไม่คดโกง เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพตามกฎหมาย สอดคล้องกับหลักการของสัมมาชีพคือประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น^{๙๔}

^{๙๑}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโณ), เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๒}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอ้อมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๓}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ อีรวโส, เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๔}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๕. พระสงฆ์ส่งเสริมให้ประชาชนประกอบสัมมาอาชีวะเป็นปกติ ก่อนที่ภาครัฐจะขับเคลื่อนโครงการสัมมาชีพชุมชน ในส่วนของหลักการของสัมมาชีพที่พัฒนาชุมชนแนะนำ ก็ประกอบด้วย พื้นฐานและวิธีการประกอบอาชีพต่าง ๆ ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ทุจริตคดโกงด้วย^{๙๕}

๖. พระสงฆ์ได้เสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชนตามหลักการของศีล โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริต เว้นการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกง ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง^{๙๖}

๗. ถ้าเราจะพิจารณาตามความหมายของคำว่า สัมมาชีพ จะหมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียน มีรายได้มากกว่ารายจ่าย เห็นได้ว่า พระสงฆ์ส่งเสริมสัมมาชีพโดยการเทศน์บอกให้หลีกเลี่ยงการเสียเงินทองไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุข หรือหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายทรัพย์สินไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็น^{๙๗}

๘. พระสงฆ์ได้เสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชนตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้านศีล โดยสอนให้ทำงานหรือประกอบอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย หรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสัมมาชีพ^{๙๘}

๙. สัมมาชีพชุมชน เป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ โดยการสร้างอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ให้มีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ ที่กล่าวมานี้ ตรงกับที่ พระสงฆ์เทศน์สอนให้ประชาชนมีศีล มีความสุจริต ประกอบอาชีพสุจริต เรื่องนี้ พระสงฆ์ท่านถือปฏิบัติมานานแล้ว^{๙๙}

๑๐. พระสงฆ์รณรงค์ให้คนในชุมชนรักษาศีล มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีตัวแทนภาคคณะสงฆ์ และตัวแทนภาครัฐเข้ามาดูงาน รณรงค์ให้คนในชุมชนนำสินค้าไปจัดแสดง^{๑๐๐}

^{๙๕}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๖}สัมภาษณ์ นางสุรยาณี จันทบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๗}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๘}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๙}สัมภาษณ์ นางสมฤทัย ธีรพัฒน์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๐}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพคิลปรกรรมหนองใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๑. พระสงฆ์สอนให้ทำมาหากินด้วยความสุจริต ก็ตรงกับที่ รัฐบาลเคำส่งเสริมการสร้าง
สัมมาชีพแก่ประชาชนให้มีรายได้มากกว่ารายจ่าย^{๑๐๑}

๑๒. พระสงฆ์สอนให้ประกอบอาชีพที่สุจริต^{๑๐๒}

๑๓. ถือเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าหากสัมมาชีพ คือ อาชีพสุจริต เช่นนั้น พระสงฆ์ก็ส่งเสริม
สัมมาชีพมานานแล้ว เพราะปลูกฝังให้ประกอบอาชีพสุจริต^{๑๐๓}

๑๔. ศิลที่พระสงฆ์สั่งสอนประชาชน ก็มุ่งให้ประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง เบียดเบียน
ตนเองและผู้อื่น^{๑๐๔}

๑๕. พระสงฆ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านประกอบสัมมาอาชีพ^{๑๐๕}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของสถาบัน
พระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง
สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านศิลป พบว่า บทบาทของ
สถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่
ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านศิลป
ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์สนับสนุนการ
ประกอบสัมมาชีพโดยตรง, มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพด้วยความสุจริต, มีการส่งเสริม
การประกอบสัมมาชีพเป็นปกติก่อนที่ภาครัฐจะขับเคลื่อนโครงการสัมมาชีพชุมชน, มีการส่งเสริม
ให้งดเว้นการเบียดเบียนกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ และมีการส่งเสริมให้ประชาชนงดเว้นอบายมุข
เพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

^{๑๐๑}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน,
วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๒}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาด
วิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๓}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถี
ไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๔}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีน
จกคูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๕}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่
๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๒.๒ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านสมาธิ

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านสมาธิ พบว่า

๑. วัดและพระสงฆ์สนับสนุนการปฏิบัติธรรมทำสมาธิ เพื่อให้มีจิตสงบ มีสติ จิตสงบจะประกอบกิจการงานใดก็ไม่พลั้งพลาด เพราะจิตเป็นสมาธิ มีสติ ไม่ประมาท จิตไม่ฟุ้งซ่านขณะทำงานให้จิตจดจ่ออยู่กับสิ่งเดียว คือ งานที่กำลังทำ^{๑๐๖}

๒. สั่งสอนอบรมให้พุทธศาสนิกชนมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อสังคม มีสติ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษต่อส่วนรวม เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีสติในการกระทำ ไม่ประมาทจนเป็นเหตุให้คนอื่นเดือดร้อนจากการทำมาหากิน^{๑๐๗}

๓. ส่งเสริมการทำสมาธิ มิใช่หมายถึงการนั่งภาวนาหรือเดินจงกรม แต่มุ่งหมายให้เป็นการควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการประกอบอาชีพที่ต้องแข่งขันกัน ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนขนาดเล็ก หรือชุมชนขนาดใหญ่ สิ่งสำคัญ คือ การพูดจากันด้วยเหตุผล ควบคุมอารมณ์ให้สงบ เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งกัน ประเด็นนี้ ต้องคอยเตือนสติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงการประชุมผู้ค้า หรือประชามคมหมู่บ้าน^{๑๐๘}

๔. พระสงฆ์สั่งสอนอบรมทางสายกลาง ก็สอดคล้องกับการทำงานแต่พอดี คือ ทำแต่พอที่ กำลังของร่างกายจะรับได้ หรือไม่หักโหม มีความพอเพียง เพียงพอกับรายได้สำหรับจุนเจือชีวิตและจุนเจือครอบครัว การงานนั้นจะไม่มีโทษ ทั้งต่อตนเอง เมื่อร่างกายเจ็บป่วย และทั้งต่อครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบดูแล^{๑๐๙}

^{๑๐๖}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑู) , เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๗}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร) , เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๘}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส, เจ้าอาวาสวัดโฆงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคุบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๙}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๕. ถ้ามุ่งทางด้านจิตใจ ถ้าเช่นนั้น พระสงฆ์ก็ได้สอนให้ประชาชน มุ่งมั่น และอดทนต่อสิ่ง
ที่มากระทบในขณะที่ทำงานและใช้ชีวิต^{๑๑๐}

๖. สอนให้มีสมาธิ ตั้งใจและมุ่งมั่นกับงานที่ทำ เมื่อมีจิตตั้งมั่น ตั้งใจในการประกอบ การ
งานก็จะประสบความสำเร็จ^{๑๑๑}

๗. ส่งเสริมการทำงานด้วยความไม่ประมาท^{๑๑๒}

๘. สอนให้มีความมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ของตนเองต่อสังคม ทำตัวให้เป็นประโยชน์ ไม่ก่อ
โทษ^{๑๑๓}

๙. พระสงฆ์สอนให้มีใจจดจ่อกับงานที่ทำ ทำจิตเป็นสมาธิ ไม่วอกแวก^{๑๑๔}

๑๐. ท่านสอนว่าให้มีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน^{๑๑๕}

๑๑. พระสงฆ์สอนให้มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ตั้งใจทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี^{๑๑๖}

๑๒. สอนให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ มีสติ ไม่กระทำการสิ่งใดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง^{๑๑๗}

^{๑๑๐}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่น
พัฒนารัฐบาลท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๑}สัมภาษณ์ นางสุรยาณี จันทะรุ่ง, นักวิชาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่นชำนาญการสำนักงานพัฒนารัฐบาล
ท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๒}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่นชำนาญการสำนักงานพัฒนารัฐบาล
ท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๓}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่นชำนาญการสำนักงานพัฒนารัฐบาล
ท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๔}สัมภาษณ์ นางสาวสมฤทัย ธีรพัฒน์, นักวิชาการพัฒนารัฐบาลท้องถิ่นชำนาญการสำนักงานพัฒนารัฐบาล
ท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๕}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยะนุการ, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสมาคมศิษย์ศิลปกรรม
หนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๖}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาคมศิษย์ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน,
วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๗}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสมาคมศิษย์ศิลปกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาด
วิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๓. สอนให้มีความตั้งใจดี ไม่ประมาท ระวังระวังก่อนที่จะพูดในที่ประชุม^{๑๑๘}

๑๔. สอนให้มีสติ ควบคุมอารมณ์ การค้าขายก็จะดี^{๑๑๙}

๑๕. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกหรือคนส่วนมาก ซึ่งมีการประชุมพิจารณาร่วมกันผ่านที่ประชุมต่าง ๆ มีการประชุมกลุ่มทุกเดือน ซึ่งหลวงพ่อก็จะเน้นว่าให้เร็วในการฟัง หรือจดจ่อ จับใจความให้ได้ หรือมีสมาธิในการฟัง แต่ช้าในการพูด ใช้สติพิจารณาไตร่ตรองก่อนพูด^{๑๒๐}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านสมาธิ พบว่า บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านสมาธิ ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีการส่งเสริมให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน, มีการส่งเสริมการทำจิตให้สงบเป็นสมาธิขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ, มีการส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความประมาท, มีการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีการส่งเสริมการมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

^{๑๑๘}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาดิษยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๙}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๐}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๔.๒.๓ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านปัญญา

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านปัญญา พบว่า

๑. พระสงฆ์เราเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นดาราที่มีชีวิต สำหรับให้ชาวบ้านศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับใช้ชีวิตพอเพียง มกน้อย สันโดษ^{๑๒๑}

๒. ส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา พระสงฆ์เป็นต้นแบบของสังคม พระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน^{๑๒๒}

๓. มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคม ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๒๓}

๔. วัดเป็นแหล่งแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตตามหลักความมกน้อย พออยู่ พอกิน ได้เป็นอย่างดี^{๑๒๔}

๕. พระสงฆ์ท่านส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีสติในการใช้จ่ายในครัวเรือน^{๑๒๕}

^{๑๒๑}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุจิต วชิรวิทย์), เจ้าอาวาสวัดชนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน, วันที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๒}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร), เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพพาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๓}สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส, เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๔}สัมภาษณ์ นางทศมนพร พุทธจันทร์, หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๕}สัมภาษณ์ นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข, หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๖. วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยมีพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสให้การสนับสนุน^{๑๒๖}
๗. พระเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง^{๑๒๗}
๘. ช่วยเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามนโยบายรัฐ^{๑๒๘}
๙. มีการส่งเสริมแหล่งการศึกษาเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากชีวิตจริงในหมู่บ้าน โดยจัดตั้งในพื้นที่ของวัด^{๑๒๙}
๑๐. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพดั้งเดิมในชุมชนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมหนังใหญ่วัดখনอน^{๑๓๐}
๑๑. เจ้าอาวาสวัดখনอน ส่งเสริมให้ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม^{๑๓๑}
๑๒. หลวงพ่อสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาความต้องการของตลาดหรือลูกค้าหรือผู้บริโภค ไม่ใช่แค่สอนให้รอบรู้ในกองสังฆารอย่างเดียว เท่านั้น^{๑๓๒}

^{๑๒๖}สัมภาษณ์ นางสาวสุรญาณี จันบำรุง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๗}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ เพชรทอง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๘}สัมภาษณ์ นายเผด็จ คงศักดิ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๙}สัมภาษณ์ นางสาวสมฤทัย รัฐปัติย์, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๐}สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ วิริยมนตรี, ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดখনอน, วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๑}สัมภาษณ์ นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดখনอน, วันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๒}สัมภาษณ์ นางพะเยาว์ สายบัว, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค, วันที่ ๑๗ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑๓. วัดไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่ายในเชิงธุรกิจจากพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาค้าขาย อาจเรียกเก็บเฉพาะค่าไฟฟ้าที่ใช้จริง เท่านั้น^{๑๓๓}

๑๔. สงฆ์เป็นต้นแบบของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ และใช้ชีวิตอย่างพอเพียง^{๑๓๔}

๑๕. มีเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๑๓๕}

ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านปัญญา พบว่า บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านปัญญา ประกอบด้วย ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาปัญญา, มีการประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สันโดษ, มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนภายในวัด

^{๑๓๓}สัมภาษณ์ นายวันชัย ศรียา, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพาดิษยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยอ่อนยุค, วันที่ ๑๘ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๔}สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ มณฑา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๕}สัมภาษณ์ นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๒๕ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม พบว่า

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านศีล คือ มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์สนับสนุนการประกอบสัมมาชีพโดยตรง, มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพด้วยความสุจริต, มีการส่งเสริมการประกอบสัมมาอาชีพเป็นปกติก่อนที่ภาครัฐจะขับเคลื่อนโครงการสัมมาชีพชุมชน, มีการส่งเสริมให้งดเว้นการเบียดเบียนกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ และมีการส่งเสริมให้ประชาชนงดเว้นอบายมุขเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านสมาธิ คือ มีการส่งเสริมให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการ, มีการส่งเสริมการทำจิตให้สงบเป็นสมาธิขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ, มีการส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความไม่ประมาท, มีการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีการส่งเสริมการมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านปัญญา คือ มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาปัญญา, มีการประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สันโดษ, มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนภายในวัด

๔.๓ ผลการวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกันของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ ท่าน ดังนี้

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต) รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒. นางสาวนิภา ทองก้อน หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๓. นายปฏิพัทธ์ พวงแก้ว พัฒนาการอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๔. นางสาวจันทร์รัตน์ ศรีสังวรณ พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
๕. นางพนิดา เกตุแก้ว นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นายฤทธิไกร เอี่ยมจินดา กำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๗. นายสมหมาย ทับทิม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านตลาดควาย/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๘. นายตรีพล อารมณชีน กำนันตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกันของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีรายละเอียด ดังนี้

๑. กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการนำพาประเทศให้ดำเนินรอยตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง รัชกาลที่ ๙ โดยพัฒนาศักยภาพการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาระดับหมู่บ้าน ตามที่กรมการพัฒนาชุมชน ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้จังหวัด อำเภอดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายตามที่กำหนด ดังที่ทราบกันดีนั้น หากพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ายังขาดการมีส่วนร่วมของภาคองค์กรคณะสงฆ์ ซึ่งโดยแท้จริงควรได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบในงานภาคทฤษฎี คือ การเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยหลักการของสัมมาอาชีวะ ดังกล่าวนี้นี้ กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จำเป็นต้องให้องค์กรภาคคณะสงฆ์จัดทำหลักสูตรสังฆวิทยาการสัมมาชีพ เพื่อผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณสมบัติและความมุ่งมั่นในการอุทิศตนเพื่อส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธ ทั้งนี้ อาจจัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร สำหรับพระสงฆ์โดยกำหนดเป้าหมาย จำนวน ๑๐๐ รูป ซึ่งอาจแบ่งการจัดอบรมเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป โดยขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{๑๓๖}

๒. การสร้างสัมมาชีพชุมชนเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องอาชีพที่ครัวเรือนของหมู่บ้านนั้นต้องการเรียนรู้ ประกอบด้วย ความรู้ทางวิชาการ ทฤษฎี และภาคปฏิบัติการ ซึ่งในส่วนของภาคทฤษฎีนั้นพระสงฆ์อาจร่วมเป็นวิทยากรพิเศษร่วมให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้ ทั้งนี้ ภาครัฐและองค์กรสงฆ์อาจร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ โดยจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันทั้งในส่วนของประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การลงพื้นที่ออกตรวจเยี่ยมครัวเรือน/หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย ดำเนินการฝึกอบรมฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชน และติดตามประเมินผลเป็นรูปธรรม เป็นต้น โดยส่วนตัวเห็นว่า พระสงฆ์หรือองค์กรสงฆ์มีความศรัทธาจากชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่ หากได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับปฏิบัติการ คาดว่าก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงบวก และพระสงฆ์หลายรูปก็เป็นผู้นำคนในชุมชนให้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอยู่ก่อนแล้ว^{๑๓๗}

^{๑๓๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต), รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวนิภา ทองก้อน, หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

๓. ในส่วนของจังหวัดราชบุรี เมื่อพิจารณาจากผลการดำเนินงาน ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี สังเกตได้ว่า หมู่บ้านใดก็ตาม ที่มีวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ก็จะประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่อำเภอโพธาราม ได้แก่ ชุมชนวัดดอนกระเบื้อง ชุมชนวัดขนอน ชุมชนวัดเขาช่องพราน หรือในพื้นที่ของอำเภอเมือง ได้แก่ ชุมชนวัดคูบัว ชุมชนวัดโหลง ชุมชนวัดนาหนอง เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วม ดังกล่าวนี้ออกย้าให้เห็นว่า สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ทั้งในเรื่องคุณธรรมทางจิตใจ หรือแม้กระทั่งสนับสนุนให้ประชาชนมีวิชาชีพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ซึ่งส่งผลต่อการมีเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง ที่สำคัญ คือ ในกระบวนการคัดเลือกครัวเรือนหรือหมู่บ้านที่เข้าร่วม จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความต้องการโดยอ้างอิงข้อมูลพื้นฐานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนงานที่มีประสิทธิภาพ^{๑๓๘}

๔. สัมมาชีพในส่วนของประเทศไทยได้เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นหน่วยงานที่ได้นำนโยบายสัมมาชีพชุมชนไปสู่การปฏิบัติ โดยมุ่งหมายให้ ชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ทั้งนี้ ได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ตั้งแต่ในระดับบุคคล คือ ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้กระบวนการสัมมาชีพชุมชน อาศัยทุนทางสังคม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน จากนั้นจึงขยายเป็นระดับกลุ่มหรือเครือข่าย ด้วยเหตุที่เมื่อผลิตมาแล้ว ต้องนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ จึงเกิดเป็นนโยบาย หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่เรียกว่า OTOP โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้เปลี่ยนจากมิติเดิมที่นำผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปจำหน่ายในงานใหญ่ ๆ ที่จัดขึ้นภายนอก แต่ให้นำกลับมาขายที่ชุมชน โดยให้คนจากภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวชุมชน เข้ามาซื้อของภายในชุมชน ดังที่เรียกกันว่า ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง^{๑๓๙}

๕. สถาบันพระพุทธศาสนามีพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ และหลายรูปมีประสบการณ์ พร้อมทั้งมีบทบาทเป็นผู้นำจิตวิญญาณของชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ในลำดับแรก จำเป็นต้องมีการจัดตั้งทีมงานของฝ่ายสงฆ์ อาจเป็นทีมวิทยากรสงฆ์ ซึ่งจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนตั้งแต่ระดับจังหวัดเป็นต้นมา จนถึงระดับพื้นที่ชุมชนหรือระดับครัวเรือน^{๑๔๐}

^{๑๓๘}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายปฏิพัทธ์ พวงแก้ว, พัฒนาการอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๙}สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวจันทร์รัตน์ ศรีสังวรณ์, พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๐}สนทนากลุ่มเฉพาะ นางพนิดา เกตุแก้ว, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

๖. การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การปลูกฝังสำนึกตระหนักรู้ในปรัชญา หลักการ และแนวคิดสู่สัมมาชีพชุมชน องค์ความรู้สู่การสร้างสัมมาชีพ ทั้งนี้ ในส่วนของทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สัมมาชีพ สถาบันพระพุทธศาสนามีองค์ความรู้ทางศาสนาที่ส่งเสริมการประกอบสัมมาอาชีพที่ไม่เบียดเบียนกันและกันซึ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ต้องขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ทั้งในส่วนของหน่วยงานคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองท้องถิ่น เน้นการทำงานที่เชื่อมโยงไปสู่การการสร้างความบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกันด้วยความเป็นมิตร^{๑๔๑}

๖. การเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชนในปัจจุบันนี้ หลาย ๆ วัด ได้อนุญาตให้ประชาชนเข้าใช้พื้นที่ของวัดในการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์จากครัวเรือน โดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นการดำเนินงานในลักษณะสาธารณกุศล หรือการสาธารณสงเคราะห์ ความสำเร็จของการสร้างสัมมาชีพชุมชนนี้ ขึ้นอยู่กับตัวแปรสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้ง บ้าน-วัด-ราชการ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในด้านต่าง ๆ ประกอบกัน ทั้งในเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงกระบวนการ ที่มุ่งหมายผลลัพธ์ให้ทุกครัวเรือนสามารถประกอบสัมมาอาชีพชีพและดำรงชีวิตอยู่ในกรอบของศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติอย่างยั่งยืน^{๑๔๒}

๗. การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากทุนเดิมของชุมชน เช่น วัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พัฒนาจากเศรษฐกิจฐานราก พัฒนาจากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ ตลอดจนองค์ความรู้สำหรับดำเนินชีวิตแบบลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ถือเป็นความรับผิดชอบของพระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาที่ต้องเข้ามาดำเนินการให้การฝึกอบรมฝึกอบรมสัมมาชีพในระดับครัวเรือนร่วมกัน โดยเน้นความรู้ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ การเพิ่มพูนความรู้และแรงจูงใจ และอาจเป็นผู้นำในการศึกษาดูงานเพิ่มเติมจากต้นแบบการเรียนรู้และนำองค์ความรู้กลับมาพัฒนาเป็นพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพตามแนวทางศาสนา^{๑๔๓}

^{๑๔๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายฤทธิไกร เอี่ยมจินดา, กำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมหมาย ทับทิม, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านตลาดควาย/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๓}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายตรีพล อารมณชื่น, กำนันตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว, วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้ (๑) การจัดทำ “หลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ” สำหรับพระสงฆ์ (๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิทยากร โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความสนใจและเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน จำนวน ๑๐๐ รูป โดยแบ่งการอบรมออกเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป ทั้งนี้ มีมุ่งหมายให้พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (๓) การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยให้มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของฝ่ายราชการที่มีอยู่แล้ว ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย (๔) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม อาทิ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อพัฒนาสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ (๕) ดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข ในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA ที่เน้นการดำเนินการระยะสั้นและมีอบรมให้ความรู้ การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และ (๖) จัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสำหรับพื้นที่อื่นต่อไป

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ ๔.๑

องค์ความรู้จากการวิจัย^{๑๔๔}

องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก คือ กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบ สัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน ราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้

๑. จัดทำหลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ ดังนี้

๑.๑ ชื่อหลักสูตร

ชื่อหลักสูตร (ภาษาไทย) หลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ

ชื่อหลักสูตร (ภาษาอังกฤษ) Program in Sangha Lecturer of Right Livelihood

๑.๒ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

๑.๒.๑ เพื่อผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในระดับประกาศนียบัตร ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน

๑.๒.๒ เพื่อผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในระดับประกาศนียบัตร ให้สามารถ นำความรู้ด้านการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาพระพุทธศาสนา และสังคม

๑.๒.๓ เพื่อผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในระดับประกาศนียบัตร ให้อุทิศ ตนและสามารถนำหลักทางการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน ไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๓ คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

๑.๓.๑ เป็นพระสังฆาธิการหรือครูสอนปริยัติธรรมที่สอบได้ประโยค ๑-๒ ขึ้นไป และนักธรรมชั้นเอก หรือ

๑.๓.๒ เป็นพระสังฆาธิการหรือครูสอนปริยัติธรรมที่ได้รับแต่งตั้งมาแล้วไม่น้อย กว่า ๑ ปี และเป็นผู้ที่สอบได้นักธรรมชั้นเอกและสำเร็จการศึกษาภาคบังคับขึ้นไป

๑.๔ ระบบการศึกษา

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education)

๑.๕ ระยะเวลาการศึกษา

ระยะเวลาการศึกษาตลอดหลักสูตร ๙๐ วัน

๑.๖ การวัดผลการศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษาต้องมีคุณสมบัติ คือ

๑.๖.๑ สอบได้หน่วยกิตสะสมครบตามหลักสูตรเข้าศึกษาภายในระยะเวลาไม่เกิน ๒ เท่า ของเวลาการศึกษาตามหลักสูตรและมีค่าระดับเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่าค่าระดับ ๒.๐๐

๑.๖.๒ มีความประพฤติดี

๑.๗ โครงสร้างหลักสูตร ๑๒ หน่วยกิต ประกอบด้วย

วิชา พระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์	๒ หน่วยกิต
วิชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๒ หน่วยกิต
วิชา สัมมาชีพชุมชน	๒ หน่วยกิต
วิชา เทคนิคการถ่ายทอดองค์ความรู้	๒ หน่วยกิต

๒. จัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ ดังนี้

๒.๑ การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างคณะสงฆ์ระดับจังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน

๒.๒ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพระดับจังหวัด โดยมีสังฆวิทยากรผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ ๑๐๐ รูป เข้าร่วมประชุมพร้อมกับปราชญ์ชุมชนและผู้นำสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดของกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ

๒.๓ การจัดตั้งกลุ่มสังฆวิทยากรสัมมาชีพตามประเภทอาชีพและบริบทเชิงพื้นที่ เพื่อให้ทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพและเครือข่าย มีความชัดเจนในการเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ

๓. ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกครัวเรือนที่มีความพร้อม ดังนี้

๓.๑ การประชาสัมพันธ์การเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ โดยเผยแพร่ข้อมูลด้านการเสริมสร้างสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และข้อมูลเกี่ยวกับทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ

๓.๒ การวิเคราะห์ความต้องการการเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ จากข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ได้แก่ ข้อมูลการสำรวจความต้องการอาชีพของภาคครัวเรือน ข้อมูลทิศทางเศรษฐกิจระดับจังหวัดและอำเภอ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความสมัครใจและต้องการของครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมาย

๓.๓ การคัดเลือกครัวเรือน/หมู่บ้านที่มีความพร้อมตามประเภทอาชีพและบริบทเชิงพื้นที่ อาทิเช่น ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบปฏิบัติการเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชนตามนโยบายของรัฐบาลบนพื้นฐานของหลักการแนวทางของพระพุทธศาสนา

๓.๔ การประชุมปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทีมนักวิชาการสัมมาชีพและเครือข่ายปราชญ์ชุมชนและผู้นำสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดของกรมการพัฒนาชุมชน โดยจำแนกตามกลุ่มกลุ่มประเภทของอาชีพและบริบทเชิงพื้นที่

๔. เตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย ดังนี้

๔.๑ ทีมนักวิชาการสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธ ลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมครัวเรือนในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย ตามที่มีความพร้อมและสมัครเข้าร่วม โดยประสานการทำงานร่วมกับเครือข่ายปราชญ์ชุมชนและผู้นำสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดของกรมการพัฒนาชุมชน

๔.๒ ประสานการดำเนินงานร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อความสำเร็จในการดำเนินงานเชิงพื้นที่

๔.๓ เน้นการทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีแก่ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมาย การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อกันสำหรับเชื่อมโยงไปสู่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันด้วยความเป็นกันเอง

๔.๔ การทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมายกับเครือข่ายทีมนักวิชาการสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธ ปราชญ์ชุมชน และผู้นำสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดของกรมการพัฒนาชุมชน พร้อมกำหนดวันฝึกอบรม

๕. ฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธแก่ครัวเรือนเป้าหมาย ดังนี้

๕.๑ ทีมนักวิชาการสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธ ดำเนินการฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธแก่ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมาย ตามแผนการฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ และวัน-เวลาที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน

๕.๒ การฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ ทั้งความรู้ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติการ

๕.๓ การฝึกอบรมสามารถเพิ่มพูนความรู้และแรงจูงใจต่อการปฏิบัติสัมมาชีพแนวพุทธแก่ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมาย โดยการจัดศึกษาดูงาน ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงหรือบ้านปราชญ์ชุมชนที่ประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จ หรือศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง ทั้งนี้ ให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับศูนย์การเรียนรู้ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัดและชุมชนชาวพุทธ

๕.๔ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมายที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติอาชีพได้อย่างถูกต้อง สามารถสร้างรายได้มากกว่ารายจ่าย ลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม โดยเว้นมิจอาชีพทุกรูปแบบ และประกอบตนอยู่ในสัมมาชีพและเป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรมพร้อมกันไปอย่างบูรณาการ

๖. ติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรมและพัฒนาสู่เครือข่ายสัมมาชีพเชิงพุทธ ดังนี้

๖.๑ ทีมสังฆวิทย์การสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธ ดำเนินการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA เพื่อนำผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานมาใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

๖.๒ จัดตั้งกลุ่มพัฒนาสัมมาชีพเชิงพุทธ เพื่อสนับสนุนให้ครัวเรือน/ชุมชนที่ผ่านการอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธมีการรวมกลุ่มจัดตั้งและพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้มากกว่ารายจ่าย ลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม และประกอบตนอยู่ในสัมมาชีพและเป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม โดยมีการนำผลิตภัณฑ์ของการประกอบสัมมาชีพเชิงพุทธมาจัดจำหน่ายโดยเชื่อมโยงกับตลาดและระบบ OTOP และพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๖.๓ การจัดตั้งกลุ่มพัฒนาสัมมาชีพเชิงพุทธเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ๓ ประสาน (บ-ว-ร) ได้แก่ บ-บ้าน คือ ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ ว-วัด ได้แก่ วัดในพื้นที่ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ และ ร-ราชการ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๖.๕ การเป็นต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ หรือ Model สำหรับพื้นที่อื่น โดยให้ครัวเรือน/หมู่บ้านเป้าหมายที่ผ่านการอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธซึ่งประสบความสำเร็จในการสร้างรายได้มากกว่ารายจ่าย ลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม และประกอบตนอยู่ในสัมมาชีพและเป็นผู้ดำรงอยู่ในศีลธรรม พัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาดูงานการเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) วิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม และ (๓) นำเสนอกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ จำนวน ๑๕ ท่าน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และการสนทนากลุ่มเฉพาะขนาดกลางร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่ จำนวน ๘ ท่าน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ครอบคลุมการเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชน รวม ๖ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ พบว่า มีการจัดอบรมผู้นำสัมมาชีพในรูปแบบการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ, มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน, มีการดำเนินงานด้วยความพร้อม ทักษะและประสบการณ์, มีหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุน และมีผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒. ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด พบว่า มีผลผลิตเป็นแผนปฏิบัติการทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด, มีทีมสนับสนุนการดำเนินงานระดับจังหวัด, มีผู้แทนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมวิเคราะห์หาข้อดีของแต่ละชุมชนเพื่อความสำเร็จในเชิงคุณภาพ, มีการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาอาชีพ และมุ่งเป้าการดำเนินงานเชิงพื้นที่โดยสอดคล้องกันตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน และครัวเรือน

๓. ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน พบว่า ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างดี, มีการเพิ่มเติมปราชญ์ชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้านโดยสัดส่วนนอกเหนือจากที่เข้ารับการอบรมในระดับจังหวัด, เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, มีการทบทวนแผนชุมชนก่อนลงภาคปฏิบัติการ แต่ก็ยังคงขาดวิทยากรฝ่ายส่งเสริมที่มีความรู้ความ สามารถในศาสตร์ของสัมมาอาชีพะที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

๔. ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย พบว่า มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ, มีการลงพื้นที่ในเชิงรุกเพื่อเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย, เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนในเบื้องต้นกับครัวเรือนโดยวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้าน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งตัวแทนร่วมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายด้วย และภายหลังการลงพื้นที่ที่มีการกลับมาเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการฝึกอบรมแก่ภาคครัวเรือน

๕. ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน พบว่า มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือน เป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพโดยมีวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านให้การสนับสนุน, วิทยากรจะเป็นเจ้าของอาชีพหรือประกอบอาชีพนั้นเพื่อการเลี้ยงชีพ, มีการให้ความรู้ทางวิชาการใน ทฤษฎีและมีการสาธิตอาชีพในเบื้องต้นเป็นภาคปฏิบัติ, มีการศึกษาเพิ่มพูนความรู้จากการศึกษาดูงาน ตัวอย่างการประกอบสัมมาชีพภายนอกชุมชน และมีการวัดผลการดำเนินงานสร้างสัมมาชีพชุมชนใน ระดับหมู่บ้านทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมรายงานตามลำดับไปถึงจังหวัด

๖. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ พบว่า พัฒนากลุ่มอาชีพดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นเป็นส่วน ใหญ่, มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รองรับการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ, มีการขอ ตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนจากกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่พัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยการ ขับเคลื่อนของกลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับภาคครัวเรือนมีบทบาท เพิ่มขึ้นในขณะที่วิทยากรสัมมาชีพลดบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนเชื่อมโยงกับการตลาดและฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพตามแบบฟอร์ม ที่กำหนดโดยกรมพัฒนาชุมชน

๕.๑.๒ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของ หลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐาน ของหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย

๑. ด้านศิลป พบว่า มีโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ของคณะสงฆ์สนับสนุนการประกอบ สัมมาชีพโดยตรง, มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพด้วยความสุจริต, มีการส่งเสริมการ ประกอบสัมมาอาชีพเป็นปกติก่อนที่ภาครัฐจะขับเคลื่อนโครงการสัมมาชีพชุมชน, มีการส่งเสริมให้ค ณวณการเปียดเบียนกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ และมีการส่งเสริมให้ประชาชนงดเว้นอบายมุขเพื่อ ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

๒. ด้านสมาธิ พบว่า มีการส่งเสริมให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน, มี การส่งเสริมการทำจิตให้สงบเป็นสมาธิขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ, มีการส่งเสริมการควบคุมสติ ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความประมาท, มีการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีการ ส่งเสริมการมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

๓. ด้านปัญญา พบว่า มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาปัญญา, มีการประพาดิตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สันโดษ, มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนภายในวัด

๕.๑.๓ กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัย พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้

๑. จัดทำหลักสูตรสังฆวิทย์การสัมมาชีพ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอน คือ (๑) องค์กรภาคคณะสงฆ์จัดทำหลักสูตรสังฆวิทย์การสัมมาชีพผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในระดับประกาศนียบัตรลักษณะการศึกษาอบรม (๙๐ วัน) (๒) กำหนดเป้าหมาย ๑๐๐ รูป และ (๓) มุ่งหมายให้บุคลากรอุทิศตนในการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธและประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. จัดตั้งทีมสังฆวิทย์การสัมมาชีพ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน (๒) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทีมสังฆวิทย์การสัมมาชีพระดับจังหวัดเพื่อเตรียมความพร้อม และ (๓) การจัดตั้งกลุ่มสังฆวิทย์การสัมมาชีพตามประเภทอาชีพและบริบทเชิงพื้นที่

๓. ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกครัวเรือนที่มีความพร้อม โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (๒) การวิเคราะห์ความต้องการจากข้อมูลพื้นฐานสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด (๓) การคัดเลือกครัวเรือน/หมู่บ้านที่มีความพร้อม และ (๔) การประชุมปฏิบัติการเพื่อร่วมจัดทำแผนการฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ

๔. เตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การลงพื้นที่ออกตรวจเยี่ยมครัวเรือน/หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย (๒) ประสานงานทำงานร่วมกับตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น (๓) เน้นการทำงานที่เชื่อมโยงไปสู่การการสร้างความบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกันด้วยความเป็นมิตร และ (๔) การทำข้อตกลงร่วมกันและกำหนดวันฝึกอบรม

๕. ฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) ดำเนินการฝึกอบรมฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธตามวัน-เวลาที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน (๒) เน้นความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติการในเบื้องต้น (๓) เพิ่มพูนความรู้และแรงจูงใจโดยการจัดศึกษาดูงานเพิ่มเติม และ (๔) มุ่งหมายให้ตั้งตนอยู่ในสัมมาชีพและดำรงอยู่ในศีลธรรมอย่างบูรณาการ

๖. ติดตามประเมินผลเป็นรูปธรรมและพัฒนาสู่เครือข่ายสัมมาชีพเชิงพุทธ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) ติดตามประเมินผลตาม PDCA (๒) จัดตั้งกลุ่มพัฒนาสัมมาชีพเชิงพุทธ (๓) เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสามประสาน (บ-ว-ร) เชื่อมโยงกับตลาดและระบบ OTOP และพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (๔) พัฒนาเป็นต้นแบบการเรียนรู้หรือศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธ

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

จากผลการวิจัย พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้ (๑) การจัดทำ “หลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ” สำหรับพระสงฆ์ (๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิทยากร โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความสนใจและเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน จำนวน ๑๐๐ รูป โดยแบ่งการอบรมออกเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป ทั้งนี้ มีมุ่งหมายให้พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (๓) การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยให้มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของฝ่ายราชการที่มีอยู่แล้ว ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย (๔) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม อาทิ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อพัฒนาสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ (๕) ดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข ในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA ที่เน้นการดำเนินการระยะสั้นและมีอบรมให้ความรู้ การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และ (๖) จัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำหรับพื้นที่อื่นต่อไป ดังกล่าวนี้อ สอดคล้องกับที่ พระครูอุดมจารุวรรณ (คำไ้ จารุวิโส)^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร ของมหาเถรสมาคม มีโครงการนำธรรมะเข้ามาบริหารตลาด เพื่อให้มีการนำคำสอน

^๑พระครูอุดมจารุวรรณ (คำไ้ จารุวิโส), “การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ๒๕๓.

ทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการค้าขาย และการประกอบอาชีพ อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม สมควรให้พระสงฆ์มีการเข้าอบรมหลักสูตรต่าง ๆ โดยควรมีการให้ การศึกษาแก่พระสงฆ์เพื่อให้ทราบหลักเกณฑ์และกลไกอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับที่ **บูรณ บัรณ และนายวิบูลย์ แมนสถิตย์**^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชน ของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์นำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชน ผล จากการผูกพันและทำงานเพื่อสังคม ทำให้ตนเองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งและนำมาสู่การกล่อม เกลาตนเองต่อไป ในเวลาเดียวกัน พระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมจะมีระดับความเข้มในคุณสมบัติ แตกต่างกัน อย่างไรก็ดี แนวคิดนี้เป็นตัวชี้วัดที่สามารถอธิบายการทำงานของพระสงฆ์เพื่อสังคมได้ อย่างดี และสอดคล้องกับที่ **ศรคม เผือกผิวงค์**^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือ ในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอง เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” จากผลการ วิจัยพบว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนา ช่วยให้เกิดความ สามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน และความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง สำหรับ แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนวัดคูบองประกอบด้วย การปรับทัศนคติของชุมชนในการหวง แหนวัดเป็นสมบัติของชุมชน การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา การ สร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และการจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ ต่อส่วนรวม และสอดคล้องกับที่ **ธวัชชัย เพ็งพินิจ และ อีระศักดิ์ ละม่อม**^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การ พัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาค อีสาน” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน คือ เน้นเกษตรพอเพียง สร้างหลักสูตรการเรียนรู้ขยายผลหลักสูตร สร้างต้นแบบเกษตรหรือปราชญ์รุ่นใหม่ ขยายเครือข่ายพหุภาคี แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หน่วยงานภายนอก สนับสนุน มุ่งสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ที่สำคัญคือ แนวทางการพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อน

^๒บูรณ บัรณ และนายวิบูลย์ แมนสถิตย์, “รูปแบบการนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชนของ พระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๑๗๗.

^๓ศรคม เผือกผิวงค์, “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชน วัดคูบอง เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก.

^๔ธวัชชัย เพ็งพินิจ และ อีระศักดิ์ ละม่อม, “การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน”, วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปี ที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): หน้า ๗๙.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน ด้านกระบวนการมุ่งเน้นปรับเปลี่ยนแนวคิด เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการประเมินผลวิทยากรกระบวนการตรวจเยี่ยม เน้นการทำให้จริง เน้นความสุข และสอดคล้องกับที่ พระมหาคำพอง สททวโร^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาในชุมชนทั้งสองศาสนาที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ภายใต้ภาวะความแตกต่างนั้นกลับเป็นการหลอมรวม และผสมผสานวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ของประชาชนในชุมชนทั้งสองศาสนาในชุมชนแห่งนี้ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงซึมซับและหลอมรวมกัน โดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาแบ่งกัน ประชาชนในชุมชนดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง โดยการเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิถีคิดเรื่องการยอมรับและเข้าใจความหลากหลายของกันและกัน และสอดคล้องกับที่ ศุภมาส เหล็นเรือง และคณะ^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชน ศึกษากรณีอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาดูงานเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้มากขึ้น ซึ่งหากมีความรู้ความเข้าใจที่ดีแล้วผู้เข้าร่วมโครงการก็จะสามารถประยุกต์ใช้กับกิจกรรมสัมมาชีพที่ครัวเรือนดำเนินการอยู่ได้ ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชน และสอดคล้องกับที่ วิชุดตา ชูศรีवास^๗ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเพิ่มรายได้ในครัวเรือน จากการที่สมาชิกในชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน เป็นต้น เพื่อขยายตลาดและกระจายผลผลิต ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

^๕พระมหาคำพอง สททวโร, “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก-ข.

^๖ศุภมาส เหล็นเรือง และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชน ศึกษากรณีอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการวิจัย, (สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย), ๒๕๖๐, หน้า ๑๑๐.

^๗วิชุดตา ชูศรีवास, “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (สำนักส่งเสริมวิจัยและนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ), ๒๕๕๙, หน้า ก.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์ระดับจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในดำเนินงานเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันในลักษณะภาคีเครือข่าย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ทุกภาคส่วนควรสนับสนุนให้วัดประจำชุมชนเป็นสถานที่ตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพและแหล่งเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ แหล่งเรียนรู้อาชีพแขนงต่าง ๆ แหล่งทดลองอาชีพต่าง ๆ โดยเน้นการดำเนินงานที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม และเน้นการดำเนินการในเชิงสาธารณะที่ไม่แสวงหากำไร

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการการจัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ ระบบทวิภาค (Semester System) ระดับประกาศนียบัตร ในลักษณะการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research)

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป:

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๙.

_____. สัมมาชีพ สร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๐.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. แผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๘.

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.

กัลยา วาณิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

เกษม วัฒนชัย. เส้นทางสู่ความพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑.

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐.

จรัญ จันทลักษณ์. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกษตรยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมมิตร, ๒๕๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุช. ตามรอยพ่อชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๒.

จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. สร้างสัมมาชีพเพื่อสังคมทั้งมวล. กรุงเทพมหานคร: สหมิตร พรินติ้ง จำกัด, มปป.

ชนัธมา ศิวโมกษธรรม. บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.

ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ. พระเจ้าแผ่นดินนักส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐.

บุญมี แท่นแก้ว. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

ประเวศ วะสี. บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.

_____. ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.

_____. คานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.

_____. เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ภาคีธรรม, ๒๕๔๔.

_____. สร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ที คิว พี จำกัด, ๒๕๕๒.

_____. สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ). ศาสนากับสันติภาพ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ดจำกัด, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแผรพระพุทธศาสนา กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตภาโณ). การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวาย, ๒๕๕๓.

_____. ธรรมนูญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓.
- พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลิขิต, ๒๕๕๕.
- พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระไพศาล วิสาโล. พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กองทุนวัฒนธรรม, ๒๕๔๒.
- พระไพศาล วิสาโล. สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิงสภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลดคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี). เบญจศีลเบญจธรรม: อุดมชีวิตของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๑.
- พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญโญ). ปฏิจตมูปาบทในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตถตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.
- เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพมหานคร: จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๒๙.
- สมมติและวิปัสสนาตามธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.
- สันติภาพของโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑.
- มณูญ มุขประดิษฐ์. จิตวิทยาตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิ. มลิตนปัญหา ฉบับแปลในมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดิ, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____. **อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐.
- วสิน อินทสระ. **หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา, ๒๕๔๔.
- วิรัช ถิรพันธุ์เมธี. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.
- ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักกิจการพิเศษ สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายีมหาเถร). **ธรรมคดี**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖.
- สำนักงานศึกษาธิการกรุงเทพมหานคร. **หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.
- สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรีสอภุชสัง. **คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ กรุงเทพ, ๒๕๔๙.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดาวฤกษ์คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๕.
- _____. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๐.
- _____. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙.
- _____. **สังธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซนจูรี, ๒๕๕๐.

สำนักราชเลขาธิการ. ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๕๑.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพด้วยระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มมช.). กรุงเทพมหานคร: บริษัทบีทีเอสเพรส จำกัด, ๒๕๕๙.

สุเมธ ตันติเวชกุล. ใต้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๙.
สุรพล สุษะพรหม. การเมืองกับการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
สุวิมล ติรกันันท์. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๔.

อำพน กิตติอำพน. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์. การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.

๑.๒.๒ หนังสือแปล:

พระอุทิศสละระ. วิมุตติมรรค. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

๑.๒.๓ บทความ:

ธวัชชัย เฟ็งพิณิจ และ อีระศักดิ์ ละม่อม. “การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน”. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): หน้า ๗๙.
พรवीณ์ หวานชม สมชาย วงศ์เกษม สุทัศน์ แก้วคำ. “การบริหารจัดการการเรียนรู้ชุมชนเพื่อประกอบสัมมาชีพ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหล็ก อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”. วารสารช่อพะยอม. ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๒๐๙-๒๒๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เสนาะ ผดุงฉัตร. “เศรษฐกิจตามวิถีพุทธ”. พุทธจักร. ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๗): หน้า ๓๗.

อุเทน เจริญภูมิ และคณะ. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑”. วารสารชุมชนวิจัย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑): หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

๑.๒.๔ รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

กานดา เต๊ะชั้นหมาก. “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖.

ขวัญกมล ดอนขวา. “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๗.

นงลักษณ์ ลักษณะโกคิน. “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

บุรกรณ บริบูรณ์ และนายวิบูลย์ แมนสถิตย์. “รูปแบบการนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ปัญจริย์ จุลไกรอานิสงส์. “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระครูอุดมจารุวรรณ (คำไล้ จารุวิโส). “การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมโครงการตลาดประชารัฐเพื่อประชาชนในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระจิตศิลป์ เหมรสี. “การจัดการสินค้าชุมชนวิถีพุทธในจังหวัดกาญจนบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระมหาคำพอง สททวโร. “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระราชนันท์ วิสารโร และพระมหานรากร วรเมธี. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความยากจนของพระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี: ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพรัตนมุนี”, รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- วิชุดา ชูศรีवास. “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม”. รายงานการวิจัย. สำนักส่งเสริมวิจัยและนวัตกรรมการมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๙.
- ศรคม เผือกผิวงค์. “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประพัชญ์. “การถอดบทเรียนและวิเคราะห์อัตลักษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา”. รายงานการวิจัย. ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ, ๒๕๕๗.
- ศุภมาส เหล็นเรือง และคณะ. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชน ศึกษากรณีอำเภอนาตูน จังหวัดมหาสารคาม”. รายงานการวิจัย. สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๐.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. “รายงานวิจัยการสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน”. รายงานการวิจัย. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๑.๒.๕ สัมภาษณ์:

นางทศมนพร พุทธจันทร์. หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน/สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นางพะเยาว์ สายบัว. ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพหุประโยชน์ตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค. สัมภาษณ์, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นางสมฤทธิ รัชต์ปต์. นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข. หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นางสุรญาณี จันบำรุง. นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง. ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว. สัมภาษณ์, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์. ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน. สัมภาษณ์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นายเผด็จ คงศักดิ์. นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นายวันชัย ศรียา. ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพพหุประโยชน์ตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค. สัมภาษณ์, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นายสมเกียรติ วิริยะนิจการ. ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน. สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นายสมศักดิ์ เพชรทอง. นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

นายสมศักดิ์ มณฑา. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว. สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส. เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว. สัมภาษณ์, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ). เจ้าอาวาสวัดขนอน/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน. สัมภาษณ์, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร). เจ้าอาวาสวัดวาปีสุภทวารวาส/ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ
พาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค. สัมภาษณ์, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

๑.๒.๖ สันทนากรกลุ่มเฉพาะ:

นางพนิดา เกตุแก้ว. นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี.

สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นางสาวจันทร์รัตน์ ศรีสังวรณ. พัฒนาการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี. สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม
๒๕๖๒.

นางสาวนิภา ทองก้อน. หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
ราชบุรี. สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายตรีพล อารมณชีน. กำนันตำบลคูบัว/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพพัฒนากลุ่มผ้าตีนจกคูบัว. สันทนากรกลุ่ม
เฉพาะ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายปฏิพัทธ์ พวงแก้ว. พัฒนาการอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม
๒๕๖๒.

นายฤทธิไกร เอี่ยมจินดา. กำนันตำบลสร้อยฟ้า/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพพัฒนากลุ่มหัตถกรรมหนังใหญ่วัดขนอน.
สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๒.

นายสมหมาย ทับทิม. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านตลาดควาย/ผู้นำชุมชนสัมมาชีพพัฒนากลุ่มผ้าตีนจกคูบัว.
สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๒.

พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิตโต). รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี. สันทนากรกลุ่มเฉพาะ, ๘ ธันวาคม
๒๕๖๒.

๑.๒.๗ สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน. <http://www.cdd.go.th/web>, กรกฎาคม ๒๕๖๑.

วิกิพีเดียพจนานุกรมเสรี. จังหวัดราชบุรี. <<http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี>>, กรกฎาคม
๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

Dahl A. Robert. **On Democracy**. London: Yale University Press, 2000.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk). **Buddhist Morality**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 1994.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่วิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ
๒. ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชน
๓. ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

๔. ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย
๕. ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการสร้างสัมมาชีฟชุมชนระดับหมู่บ้าน
๖. ท่านเห็นว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (การดำเนินงานของภาครัฐ) เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ
๗. ท่านเห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อย่างไรบ้าง เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาศีล
๘. ท่านเห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อย่างไรบ้าง เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาสมาธิ
๙. ท่านเห็นว่า สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อย่างไรบ้าง เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาปัญญา

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

- ๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.**

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รพีพรรณ เทียมเดช คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิฑูโธ) เจ้าอาวาสวัดขนอน
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโร เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๔. นางทศมนพร พุทธจันทร์หา หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๕. นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นางสุรญาณี จันบำรุง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๗. นายสมศักดิ์ เพชรทอง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๘. นายเผด็จ คงศักดิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๙. นางสัมฤทธิ์ รัฐปัติย์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (ต่อ)

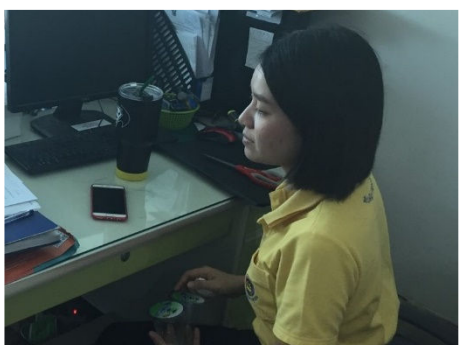
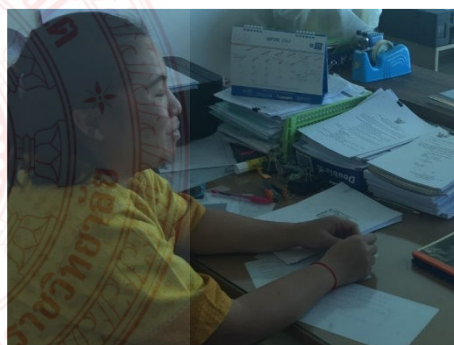
๑๐. นายสมเกียรติ วิริยะนุการ	ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๑. นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมพันธ์-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๒. นางพะเยาว์ สายบัว	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมพันธ์-
พาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๓. นายวันชัย ศรียา	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมพันธ์-
พาณิชย์กรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๔. นายสมศักดิ์ มณฑา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๑๕. นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมพันธ์-
หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต) รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒. นางสาวนิภา ทองก้อน หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๓. นายปฏิพัทธ์ พวงแก้ว พัฒนาการอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๔. นางสาวจันทร์รัตน์ ศรีสังวรณ์ พัฒนาการอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
๕. นางพนิดา เกตุแก้ว นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นายฤทธิไกร เอี่ยมจินดา กำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๗. นายสมหมาย ทับทิม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านตลาดควาย/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๘. นายตรีพล อารมณ์ชื่น กำนันตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย (ต่อ)

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย (ต่อ)

ภาคผนวก ง
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบฟอร์มการนำผลงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

งานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ เรื่อง

การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์
ในภาคตะวันตก

ชื่อหน่วยงานที่นำผลงานไปใช้

กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/บุคคล ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านใน (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

☒ ๑. เชิงสาธารณะ (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารราชการโดยกรมมีส่วน
สถาบันทางสังคม ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้
ความสนใจเพื่อพัฒนาการต่อต้านการทุจริตของประเทศ

☒ ๒. เชิงนโยบาย (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับจัดทำ/ทบทวน/ปรับปรุง ยุทธศาสตร์และกำหนดกรอบแนว
ทางการพัฒนาชุมชนระดับจังหวัดให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัด
และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

☐ ๓. เชิงพาณิชย์ (โปรดระบุรายละเอียด)

.....

.....

โปรดระบุถึงหลักฐานการนำไปใช้ประโยชน์ พร้อมแนบหลักฐานประกอบ (ถ้ามี)

.....

.....

นางสาว นิภา ทองก้อน

(นางสาวนิภา ทองก้อน)

ผู้ให้ข้อมูล

หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๒

หมายเหตุ: ให้ประทับตราตำแหน่ง/หน่วยงานที่นำผลงานไปใช้ประโยชน์ (ถ้ามี)

ภาคผนวก จ

ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๑. ผลวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อมูลสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์	ข้อที่ ๑	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน
๒. ผลวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม	ข้อมูลผลวิเคราะห์บทบาทสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน	ข้อที่ ๒	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๓. ผลวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	นวัตกรรมเชิงกระบวนการต้นแบบการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อที่ ๓	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคม ประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมพหุวัฒนธรรมระดับจุลภาค
๔. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยตามเป้าหมายของผลผลิตผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และความคุ้มค่าตามที่กำหนดไว้	ข้อที่ ๑-๓	หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคม นำต้นแบบนวัตกรรมเชิงกระบวนการไปประยุกต์ใช้ในการกิจการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสันติภาพ

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	MCU RS 610761298
ชื่อโครงการ	การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
หัวหน้าโครงการ	พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา พระพุทธศาสนา ถือเป็นศาสนาที่สูงส่งด้วยหลักธรรมคำอบรมอันเหมาะสมดั่งงาม ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า “อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลิกล้างชีพด้วยสัมมาอาชีวะนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ” ผู้ใดได้ปฏิบัติธรรมผู้นั้นย่อมมีความสุข ส่วนจะมีความสุขระดับใดนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของแต่ละบุคคล ดังนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นการศึกษาเพื่อถึงความหลุดพ้น หมายความว่า เริ่มต้นด้วยการศึกษาปริยัติให้รู้หลักการสำคัญจนเข้าใจแล้วจึงลงมือปฏิบัติคือ ทดลองปฏิบัติตามทฤษฎีที่เรียนมา และการปฏิบัตินี้จะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงแบบรู้แจ้งแทงตลอดการหาเลี้ยงชีพหรือการประกอบสัมมาชีพเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ในสังคม ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ใช้ฝึกฝนในการเรียนรู้ โดยให้สอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตเรียกว่า มรรคมีองค์ ๘ สัมมาอาชีวะเป็นองค์มรรคในการพัฒนาในด้านพฤติกรรมทางด้านกายและวาจา (ศีล) ซึ่งช่วยเสริมสร้างในการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา ทำให้การพัฒนาครบกระบวนการพัฒนาไตรสิกขาเพื่อควมมีชีวิตที่ดีงามประณีตยิ่งขึ้น นับเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าห้าทศวรรษ นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติและมีพระปฐมบรมราชโองการ อันนับได้ว่าเป็นสัญญาประชาคม พระราชทานนับแต่บัดนั้นมาว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” เป็นต้นมา พระองค์ก็ได้ทรงงานหนักตรากตรำเพื่อความผาสุก และเพื่อประโยชน์สุขแห่งปวงพสกนิกรมาโดยตลอดทรงอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญา และในบางโอกาสได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ดำเนินโครงการที่รู้จักกันดีว่า เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจวบจนบัดนี้ นับได้กว่า ๓,๐๐๐ โครงการ ปรัชญา แนวคิดและทฤษฎี อันเป็นพื้นฐานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกือบทั้งหมด ก็คือ ความพออยู่ พอกิน และควมมีชีวิตอยู่ที่ดี สมถะ พอเพียง ในทุกมิติของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แนวความคิดนี้ หากวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าประสานสอดคล้องต้องกันอย่างแนบแน่นกับหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการดำรงชีวิตที่ประเสริฐ	

พอเหมาะพอควรและการเดินสายกลางตามสมมติสังขจะในโลกิยธรรมด้วยวิธีแห่งพุทธ トラบเท่าที่ยังไปไม่ถึงระดับปรมาตธรรม ส่วนการดำรงชีวิตอยู่ในโลกิยธรรม ธรรมดำเนินก็ให้รู้เท่าทันความเป็นไปและความเป็นจริงของโลก รู้จักประสานกลมกลืนกับโลก ชีวิตและธรรมชาติใช้ประโยชน์และนำกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เท่าที่จำเป็นและให้ก่อประโยชน์สูงสุดโดยไม่เป็นการทำลายและเบียดเบียนกัน ขณะเดียวกันก็รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงตามกฎแห่งอริยสังและไตรลักษณ์ ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมีอิสรภาพ ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความยึดมั่นถือมั่น และมีชีวิตอยู่ได้โดยมีปัญญา เป็นตัวกำกับอยู่ได้โดยไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ไม่แก่งแย่งชิงดีและหลงใหลได้ปลื้มกับวัตถุจนเกินสมควรจนกลายเป็นผู้ คลั่งไคล้ใน “วัตถุนิยม” และ “บริโภคนิยม”

สาระสำคัญและบริบทโดยรวมของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เห็นได้ชัดเจนว่าความ “พออยู่-พอกิน” กับ “ความพอเพียงและความพอดี” ที่ได้พระราชทานไว้นั้น มีความหมายกว้างขวางกว่าที่เข้าใจกันโดยผิวเผิน และบางครั้งก็มีการตีความกันเพียงว่าคือการมีข้าวอยู่ในยุ้งฉาง ผักและปลาอยู่ในไร่นา เพียงพอสำหรับบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งความเป็นจริงแล้ว “ความพอเพียง” นั้น กินความหมายกว้างขวางลุ่มลึกลงไปในมิติของชีวิตผู้คนรอบด้านทั้งมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์อีกด้วย เช่น ความพอเพียงทางด้านจิตใจ ซึ่งผูกพันสอดประสานไปถึงหลักพุทธธรรม พุทธปรัชญาและแนวคิดในการดำรงชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมชาวพุทธในภาพรวมอีกด้วย ดังนั้นจึงไม่เป็นการเกินเลยที่จะกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐของประชาชนชาวไทยนั้น ทรงเป็น “นักคิด นักวางแผน และ นักพัฒนา” ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และทรงเป็นนักแก้ปัญหา ทรงนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักและแนวทางในการคิดแก้ไขปัญหาของชาติ โดยทรงวางหลักการเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทรงงานเพื่อให้พสกนิกรมีความ “พออยู่-พอกิน” และมีชีวิตอยู่ในทางสายกลางตลอดมา แต่สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือการฝึกตนจะเป็นสิ่งที่สำคัญตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิปัญญา) จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกด้วย

พระพุทธศาสนามีความหมายในการเป็นหลักแห่งระบบของการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ครอบคลุมทั้งระดับพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสามารถเป็นเครื่องมือในการประพฤติปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล (Individual) กับโลกภายนอก (Social) เพื่อเกื้อกูลระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามและพึงปรารถนาอีกด้วย

หากพิจารณาในบริบทภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย นับได้ว่ามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์อย่างมาก มีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม

ประเพณี ทัศนคติและความเชื่อในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะเด่นของภูมิภาค ตะวันตกที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล ทั้งนี้ เพราะสภาพภูมิประเทศที่เสริมให้ภาคตะวันตกเป็นอยู่ แหล่งรวมทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะ อธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกัน และกัน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยาย ปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านลบเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคน ในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบ ติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลาย ด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการ จัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยน กันมาถูกกลืนเลือนและเริ่ม สูญหายไป จากผลด้านลบในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ยังส่งผล กระทบโดยตรงกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งสามารถสรุปสภาพ ปัญหาได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นปัญหาที่ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลาย โดยการสำรวจและกำหนด สถานะบุคคลทางกฎหมายล่าช้ายังไม่แล้วเสร็จ ทำให้เสียสิทธิและขาดโอกาสในการพัฒนาหลาย ด้าน และไม่สามารถเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อการสร้างจิตสำนึกการเป็น พลเมืองไทยและการยอมรับในสังคม

ประเด็นปัญหาที่ ๒ การขาดความสมดุลมั่นคงในการดำรงชีวิต ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่ยังมีสภาพยากจนและมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ โดยส่วนใหญ่ทำการเกษตร แบบดั้งเดิมอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก แต่ขาดภูมิคุ้มกันในอาชีพเกษตรกรรม โดยมีปัญหาและ ข้อจำกัดเรื่องที่ดินทำกิน ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม และขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรตลอดจน แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดภัยพิบัติบ่อยครั้งและส่งผลกระทบต่อนพื้นที่ การเกษตร รวมทั้งการเปลี่ยนสภาพสังคมสู่ความทันสมัยมากขึ้นวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่ประชาชนบางส่วนปรับตัวไม่ทันและประสบปัญหาต่าง ๆ

ประเด็นปัญหาที่ ๓ จุดอ่อนด้านการบริหารจัดการ การพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์หลังปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ขาดการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ระบบข้อมูลขาดความสมบูรณ์และทันสมัยขาดเครื่องมือและกลไกดำเนินงานโดยขาดแผนแม่บท กฎระเบียบต่าง ๆ มีความหลากหลายไม่เป็นปัจจุบัน ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ และขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาสภาพปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และวิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก อันเป็นฐานคิดสำคัญซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกอย่างยั่งยืน โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และแผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ให้บรรลุเป้าประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๒. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

๓. เพื่อนำเสนอกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สรุปผลการวิจัย

ก. สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ครอบคลุมการเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชน รวม ๖ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านการพัฒนาผู้นำสมัครพรรค พบว่า มีการจัดอบรมผู้นำสมัครพรรคในรูปแบบการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสมัครพรรค, มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน, มีการดำเนินงานด้วยความพร้อม ทักษะและประสบการณ์, มีหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุน และมีผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒. ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสมัครพรรคชุมชนระดับจังหวัด พบว่า มีผลผลิตเป็นแผนปฏิบัติการที่วิทยากรสมัครพรรคชุมชนระดับจังหวัด, มีทีมสนับสนุนการดำเนินงานระดับจังหวัด, มีผู้แทนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมวิเคราะห์อาชีพของแต่ละชุมชนเพื่อความสำเร็จในเชิงคุณภาพ, มีการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาอาชีพ และมุ่งเป้าการดำเนินงานเชิงพื้นที่โดยสอดคล้องกันตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน และครัวเรือน

๓. ด้านการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสมัครพรรคชุมชนระดับหมู่บ้าน พบว่า ทีมวิทยากรสมัครพรรคชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างดี, มีการเพิ่มเติมปราชญ์ชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรสมัครพรรคระดับหมู่บ้านโดยสัดส่วนนอกเหนือจากที่เข้ารับการอบรมในระดับจังหวัด, เน้นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสมัครพรรคชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, มีการทบทวนแผนชุมชนก่อนลงภาคปฏิบัติการ แต่ก็ยังคงขาดวิทยากรฝ่ายส่งเสริมที่มีความรู้ความ สามารถในศาสตร์ของสมัครพรรคอาชีพที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

๔. ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย พบว่า มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ, มีการลงพื้นที่ในเชิงรุกเพื่อเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย, เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสมัครพรรคชุมชนในเบื้องต้นกับครัวเรือนโดยวิทยากรสมัครพรรคระดับหมู่บ้าน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งตัวแทนร่วมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายด้วย และภายหลังการลงพื้นที่มีการกลับมาเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการฝึกอบรมแก่ภาคครัวเรือน

๕. ด้านการสร้างสมัครพรรคชุมชนในระดับหมู่บ้าน พบว่า มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือนเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพโดยมีทีมวิทยากรสมัครพรรคชุมชนระดับหมู่บ้านให้การสนับสนุน, วิทยากรจะเป็นเจ้าของอาชีพหรือประกอบอาชีพนั้นเพื่อการเลี้ยงชีพ, มีการให้ความรู้ทางวิชาการในทฤษฎีและมีการสาธิตอาชีพในเบื้องต้นเป็นภาคปฏิบัติ, มีการศึกษาเพิ่มพูนความรู้จากการศึกษาดูงานตัวอย่างการประกอบสมัครพรรคภายนอกชุมชน และมีการวัดผลการดำเนินงานสร้างสมัครพรรคชุมชนในระดับหมู่บ้านทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมรายงานตามลำดับไปถึงจังหวัด

๖. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ พบว่า พัฒนากลุ่มอาชีพดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นเป็นส่วนใหญ่, มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รองรับการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ, มีการขอตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนจากกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่พัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยการขับเคลื่อนของกลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับภาคครัวเรือนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในขณะที่วิทยากรสัมาชีพลดบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมาชีพชุมชนเชื่อมโยงกับการตลาดและฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพตามแบบฟอร์มที่กำหนดโดยกรมพัฒนาชุมชน

ข. บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย

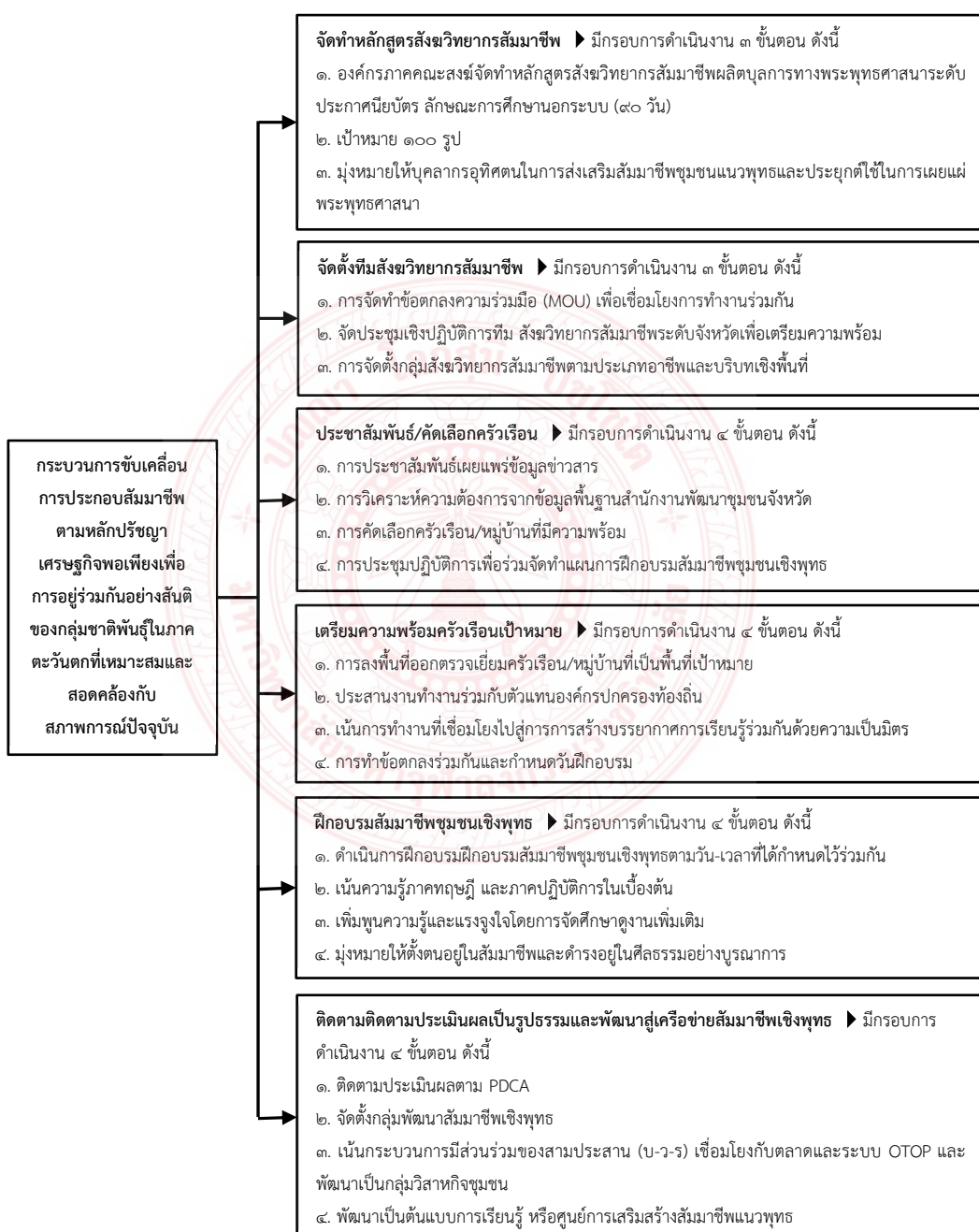
๑. ด้านศีล พบว่า มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์สนับสนุนการประกอบสัมาชีพโดยตรง, มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพด้วยความสุจริต, มีการส่งเสริมการประกอบสัมาชีพเป็นปกติก่อนที่ภาครัฐจะขับเคลื่อนโครงการสัมาชีพชุมชน, มีการส่งเสริมให้งดเว้นการเบียดเบียนกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ และมีการส่งเสริมให้ประชาชนงดเว้นอบายมุขเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

๒. ด้านสมาธิ พบว่า มีการส่งเสริมให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน, มีการส่งเสริมการทำจิตให้สงบเป็นสมาธิขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ, มีการส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความประมาท, มีการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีการส่งเสริมการมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

๓. ด้านปัญญา พบว่า มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาปัญญา, มีการประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สันโดษ, มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนภายในวัด

ค. กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัย พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้

๑. จัดทำหลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอน คือ (๑) องค์การภาคคณะสงฆ์จัดทำหลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพผลิตบุคลากรทางพระพุทธศาสนาในระดับประกาศนียบัตร ลักษณะการศึกษานอกระบบ (๙๐ วัน) (๒) กำหนดเป้าหมาย ๑๐๐ รูป และ (๓) มุ่งหมายให้บุคลากรอุทิศตนในการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนแนวพุทธและประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. จัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน (๒) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ทีม สังฆวิทยากรสัมมาชีพระดับจังหวัดเพื่อเตรียมความพร้อม และ (๓) การจัดตั้งกลุ่มสังฆวิทยากรสัมมาชีพตามประเภทอาชีพและบริบทเชิงพื้นที่

๓. ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกครัวเรือนที่มีความพร้อม โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (๒) การวิเคราะห์ความต้องการจากข้อมูลพื้นฐานสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด (๓) การคัดเลือกครัวเรือน/หมู่บ้านที่มีความพร้อม และ (๔) การประชุมปฏิบัติการเพื่อร่วมจัดทำแผนการฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ

๔. เตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การลงพื้นที่ออกตรวจเยี่ยมครัวเรือน/หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย (๒) ประสานงานทำงานร่วมกับตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น (๓) เน้นการทำงานที่เชื่อมโยงไปสู่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันด้วยความเป็นมิตร และ (๔) การทำข้อตกลงร่วมกันและกำหนดวันฝึกอบรม

๕. ฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) ดำเนินการฝึกอบรมฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนเชิงพุทธตามวัน-เวลาที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน (๒) เน้นความรู้ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติการในเบื้องต้น (๓) เพิ่มพูนความรู้และแรงจูงใจโดยการจัดศึกษาดูงานเพิ่มเติม และ (๔) มุ่งหมายให้ตั้งตนอยู่ในสัมมาชีพและดำรงอยู่ในศีลธรรมอย่างบูรณาการ

๖. ติดตามติดตามประเมินผลเป็นรูปธรรมและพัฒนาสู่เครือข่ายสัมมาชีพเชิงพุทธ โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) ติดตามประเมินผลตาม PDCA (๒) จัดตั้งกลุ่มพัฒนาสัมมาชีพเชิงพุทธ (๓) เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสามประสาน (บ-ว-ร) เชื่อมโยงกับตลาดและระบบ OTOP และพัฒนาเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (๔) พัฒนาเป็นต้นแบบการเรียนรู้ หรือศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน

๒. หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการเสริมสร้างสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๓. หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคม ประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอด แลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนสัมมาชีฟตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมพหุวัฒนธรรมระดับจุลภาค

๓. หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคม นำต้นแบบนวัตกรรมเชิงกระบวนการไปประยุกต์ใช้ในการกิจการสร้างสัมมาชีฟชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสันติภาพ

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต

มีการประชาสัมพันธ์ทางวารสารที่อยู่ในฐาน TCI

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst.Prof.,Dr.
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ / รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดุสิตมกอาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐ โทร. ๐๙-๔๙๙๒-๒๒๙๕ E-mail: songphan_new@hotmail.com

๒. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๒.๑ ผู้ร่วมวิจัย ๑

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	phrasamutvachirasophon, Dr.
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒.๒ ผู้ร่วมวิจัย ๒

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ, ผศ.ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrakhruwisutthanantakhun, Asst.Prof.,Dr.
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒.๓ ผู้ร่วมวิจัย ๓

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrakhruwateewarawat, Dr.
ประวัติการศึกษา	ศ.บ. (การพัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ค.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒.๔ ผู้ร่วมวิจัย ๔

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระมหากังวาล ธีรธมฺโม, ผศ.ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phramahakangwal Dhiradhammo, Asst.Prof.,Dr.
ประวัติการศึกษา	ป.ธ. ๙ พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒.๕ ผู้ร่วมวิจัย ๕

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phramahakampan Ranañjaro
ประวัติการศึกษา	ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์บัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐